

У віснику містяться результати нових досліджень у галузі державного управління.
Для наукових працівників, викладачів, студентів.

В вестнике содержатся результаты новых исследований в области государственного управления.
Для научных работников, преподавателей, студентов.

The Gerald includes the results of research in the fields of public administration.
For scientists, professors, students.

РЕДАКЦІЙНА РАДА	Губерський Леонід Васильович, акад. НАН України, д-р філос. наук, проф., КНУ імені Тараса Шевченка Конверський Анатолій Євгенович, акад. НАН України, д-р філос. наук, проф., КНУ імені Тараса Шевченка Руденко Сергій Валерійович, д-р філос. наук, доц., КНУ імені Тараса Шевченка
ВІДПОВІДАЛЬНИЙ РЕДАКТОР	Неліпа Дмитро Васильович, д-р політ. наук, доц., КНУ імені Тараса Шевченка
РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ	Соловійов Віктор Миколайович, д-р наук з держ. управління, доц., КНУ імені Тараса Шевченка Шутов Андрій Юрійович, д-р іст. наук, проф., Московський державний університет імені М. В. Ломоносова Ковбасюк Юрій Васильович, д-р наук з держ. управління, проф., Національна академія державного управління при Президентіві України Ващенко Костянтин Олександрович, д-р політ. наук, проф., Національне агентство України з питань державної служби Влад Генін, декан факультету бізнесу та ІТ університету Фенікс, Каліфорнія, США Рачинський Анатолій Петрович, д-р наук з держ. управління, проф., Національна академія державного управління при Президентіві України Мотренко Тимофій Валентинович, д-р філос. наук, проф., КНУ імені Тараса Шевченка Мельник Роман Сергійович, д-р юридичних наук, проф. кафедри адміністративного права КНУ ім. Тараса Шевченка, директор Центру німецького права Зубчик Олег Анатолійович, к-т філос. наук, доц., КНУ імені Тараса Шевченка Лікарчук Наталія Василівна, д-р політ. наук, доц., КНУ імені Тараса Шевченка Савков Анатолій Петрович, д-р наук з держ. управління, проф., Національна академія державного управління при Президентіві України
Адреса редколегії	01601, Київ, вул. Володимирська, 60, філософський факультет (38044) 239 32 81
Затверджено	Вченою радою філософського факультету 28 листопада 2016 року (протокол № 3)
Атестовано	Міністерством освіти і науки України. Наказ МОН України № 793 від 04.07.2014 р.
Зареєстровано	Міністерством юстиції України. Свідоцтво про державну реєстрацію КВ №20610-10410Р від 24.02.2014
Засновник та видавець	Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет" Свідоцтво внесено до Державного реєстру ДК № 1103 від 31.10.02
Адреса видавця	01601, Київ-601, 6-р Т.Шевченка, 14, кімн. 43 ☎ (38044) 239 3172, 239 3222; факс 239 3128

ЗМІСТ

Антонюк В. В. Взаємодія державних та недержавних суб'єктів забезпечення інформаційної безпеки в процесі протидії збройної агресії РФ проти України.....	5
Зубчик О. А. Конкурентоспроможність як аналітичний інструмент дослідження державної політики.....	8
Копилова М. С. Правове регулювання у сфері віросповідань як основа юридичного статусу православних церков у польській республіці (1918-1939 РР.)	14
Мамедалієва Л. Н. ООН і глобалізація: можливості поновлення на тлі "гуманітарних втручань"	18
Мешковський К. Е. Проблеми державного управління в контексті дискурсу модернізації	22
Огілько А. В. Реалізація судової влади в Україні: теоретико-методологічні засади	26
Поліщук В. С. Практичні передумови формування нового публічного менеджменту у Великій Британії та США	30
Соболева К. Ю. Проблема визначення поняття державного управління в науковій літературі	35
Якібчук О. В. Екологічна безпека як фактор стійкого розвитку держави та суспільства в умовах глобалізації	38

СОДЕРЖАНИЕ

Антонюк В. В. Взаимодействие государственных и негосударственных субъектов обеспечения информационной безопасности в процессе вооруженной агрессии РФ против Украины	5
Зубчик О. А. Конкурентоспособность как аналитический инструмент исследования государственной политики.....	8
Копылова М. С. Правовое регулирование в сфере вероисповеданий как основа юридического статуса православных церквей в Польской Республике.....	14
Мамедалиева Л. Н. ООН и глобализация: возможности обновления на фоне "гуманитарных вмешательств".....	18
Мешковский К. Е. Проблемы государственного управления в контексте дискурса модернизации.....	22
Огилько А. В. Реализация судебной власти в Украине: теоретико-методологические основы.....	26
Полищук В. С. Практические предпосылки формирования нового публичного менеджмента в Великобритании и США.....	30
Соболева Е. Ю. Проблема определения понятия государственного управления в научной литературе	35
Якибчук А. В. Экологическая безопасность как фактор устойчивого развития государства и общества в условиях глобализации.....	38

CONTENTS

Antoniuk V. Cooperation between state and non-state actors of providing of the information security in the use of countermeasures against Russia's military aggression against Ukraine	5
Zubchuk O. Competitiveness as an analytical tool of public policy research	8
Kopylova M. The legal regulation of religion as basis for juridical status of Orthodox Church I Poland republic (1918-1939).....	14
Mamedaliyeva L. International relations united nations and globalization: opening up opportunities with the backdrop of "humanitarian interventions"	18
Meshkovsky K. Problems in the public administration in the context of modernization discourse	22
Ohilko A. Implementation of the judiciary authority in Ukraine: theoretical and methodological foundations	26
Polishchuk V. Practical background of new public management formation in the UK and the USA	30
Soboliev K. The problem of defining the notion of government administration in scientific literature.....	35
Yakibchuk O. Environmental safety as a factor of sustainable development of the state and society in the context of globalization	38

ВЗАЄМОДІЯ ДЕРЖАВНИХ ТА НЕДЕРЖАВНИХ СУБ'ЄКТІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ В ПРОЦЕСІ ПРОТИДІЇ ЗБРОЙНІЙ АГРЕСІЇ РФ ПРОТИ УКРАЇНИ

Забезпечення національної безпеки держави – це справа не тільки органів державної влади, а й усього суспільства і кожного громадянина.

У статті досліджено сучасний стан взаємодії державних та недержавних суб'єктів забезпечення інформаційної безпеки в сучасних умовах збройного конфлікту між РФ та Україною. Недержавна система інформаційної безпеки охарактеризована як інституційний механізм її забезпечення. Проаналізовано різні форми і методи громадської активності як механізм протидії російським інформаційним впливам. Окреслено основні проблеми, що виникають у процесі даної взаємодії.

Ключові слова: гібридна війна, державна політика забезпечення інформаційної безпеки, інформаційна безпека, національна безпека, недержавний сектор національної безпеки, хактивізм.

Постановка проблеми. Наявність ефективної мережі структур громадянського суспільства стає за сучасних умов однією з умов забезпечення національної безпеки. Сучасна державна політика забезпечення інформаційної безпеки повинна враховувати особисті, суспільні й державні інтереси у зовнішньому і внутрішньому середовищі, виявляти небезпечні інформаційні загрози цим інтересам і застосовувати адекватні методи й засоби для їхнього запобігання, локалізації та нейтралізації. Вона повинна здійснювати двосторонній зв'язок між суспільством, ЗМІ та державою, який дає змогу своєчасно сповіщати про соціально-економічні зміни та оцінювати ефективність заходів [1, с. 19-20]. Необхідною передумовою для цього є організація взаємовигідної співпраці і взаємодії між органами влади, громадськими організаціями і комерційними структурами на основі довіри і поваги один до одного. Це повинно стати першочерговим завданням державної політики забезпечення інформаційної безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукова проблематика взаємодії державних та недержавних суб'єктів забезпечення інформаційної безпеки займає особливе місце у сучасній вітчизняній та іноземній науковій літературі. Історіографія даного питання представлена роботами сучасних українських та іноземних науковців. Серед вітчизняних авторів слід згадати наукові праці О. Корнієвського, В. Крутова, А. Головка, Ю. Якименко, Л. Євдоченко, А. Качинського, К. Павлюк та інших. Серед зарубіжних авторів – Дж. МакГана, С. Томпсона, Дж. Браяна, М. Абдурахманова, С. Рас-торгуева, Ф. Гансена.

Разом з тим, наукових досліджень щодо взаємодії державних та недержавних суб'єктів забезпечення інформаційної безпеки у контексті сучасних викликів та загроз інформаційної безпеки на сьогодні обмаль. Особливої актуальності ця проблема набуває у сучасній державно управлінській практиці через необхідність використання нових механізмів протидії інформаційній складової гібридної війни РФ проти України.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є визначення сутності взаємодії державних та недержавних суб'єктів забезпечення інформаційної безпеки в процесі протидії збройної агресії РФ проти України.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до Закону України "Про основи національної безпеки України" громадяни України, об'єднання громадян є суб'єктами забезпечення національної безпеки, а розвиток громадянського суспільства, його демократичних інститутів визнано пріоритетним напрямом реалізації національних інтересів України [5]. Система недержавних суб'єктів забезпечення інформаційної безпеки в Україні тільки формується, фактично, можна стверджувати, що її по-

ява пов'язана з подіями Революції Гідності, анексії Автономної Республіки Крим та агресія Росії на Донбасі. Все це змусило державні та недержавні суб'єкти забезпечення інформаційної безпеки, органи державної влади, громадянського суспільства та бізнесу міцно співпрацювати в цієї сфері. Прес-служби сектору безпеки активно співпрацюють з приватними ЗМІ, які безперервно ознайомлюють громадськість з ходом протидії російській агресії та розвіюють медіа-фейки російських ЗМІ. Створено окремі телепроекти, радіопередачі, рубрики у друкованих та електронних ЗМІ, що покликані надавати об'єктивну інформацію, пов'язану з агресією РФ. Окремими прикладами недержавних суб'єктів забезпечення інформаційної безпеки є Український кризовий медіа-центр, Бюро протидії гібридній війні, Міжнародний центр боротьби з російською пропагандою, а також Міжнародний інформаційний консорціум "Бастіон", до якого входять: "Інформаційний спротив" ("ІС"), Центр дослідження армії, конверсії та роззброєння, Міжнародна волонтерська мережа InformNapalm, Центр "Миротворець".

Український кризовий медіа-центр (УКМЦ) створено у березні 2014 року зусиллями провідних українських експертів у галузі міжнародних відносин, комунікацій та зв'язків з громадськістю, щоб надавати світовій спільноті об'єктивну інформацію про події в Україні, виклики та загрози національній безпеці, зокрема у військовій, політичній, економічній, енергетичній та гуманітарній сферах. У прес-центрі УКМЦ щоденно проходять прес-брифінги, дискусії та круглі столи для надання повної та об'єктивної інформації про події і процеси в Україні та довкола неї.

З початку роботи УКМЦ було проведено більше 3000 подій, у яких взяло участь більше 7500 спікерів, серед них – державні посадовці, дипломати, експерти, громадські активісти та діячі, які формують суспільну думку. Було написано та розіслано більше 200 оригінальних матеріалів та понад 6700 прес-релізів для українських та міжнародних ЗМІ. Більше 7500 представників українських та міжнародних медіа відвідали УКМЦ протягом двох років роботи, близько 11000 журналістів та експертів отримують прес-релізи та матеріали від імені УКМЦ. 17000 запитів від ЗМІ опрацювали оператори "гарячої лінії". Понад 50 фіксерів працювали з іноземними ЗМІ у регіонах України.

Міжнародний інформаційний консорціум (МІК) "Бастіон" включає українські та іноземні неурядові організації з України, Грузії, Латвії, Польщі, Естонії. Зацікавленість до вступу до нього вже проявили Фінляндія та Молдова. Створений в липні 2016 року за ініціативною Центру військово-політичних досліджень "Інформаційний спротив", він включає такі організації: Центр досліджень армії, конверсії та роззброєння, Міжнародна во-

лонтерська мережа InformNapalm, Бюро протидії гібридній війні, Український кіберальянс (об'єднує групи "КіберХунта", FalconsFlame, RUH8, Trinity).

У жовтні 2016 року "Бастіон" підписав Меморандум о взаємодії з Радою національної безпеки та оборони України (РНБОУ), метою якого є координація дій консорціуму з державними структурами сектору безпеки України: обмін даними про інформаційну агресію РФ проти України та трендів російської пропаганди за результатами моніторингу, проведення двосторонніх консультацій з протидії негативному інформаційному впливу РФ, а також розробку рекомендацій для держструктур і ЗМІ щодо виявлення і протидії інформаційним операціям РФ; залучення експертів МІК "Бастіон" до розробки концептуальних документів, а також тактики й стратегії захисту інтересів України в інформаційному просторі, тощо.

"Інформаційний спротив" ("ІС") – неурядовий проєкт, головним завданням якого є протидія у інформаційній площині зовнішнім загрозам, які національній безпеці України: військової, економічної, енергетичної, а також у сфері інформаційної безпеки. "ІС" функціонує, як ініціатива неурядової організації "Центр військово-політичних досліджень" (м. Київ). Початок роботи "Інформаційного спротиву" – 2 березня 2014 року (починаючи з вторгнення Росії в АР Крим). Оперативна інформація, що надходить, перевіряється мінімум з двох трьох незв'язаних між собою джерел. "ІС" надає аналітику, підготовлену власними експертами (Центр військово-політичних досліджень), так і запрошеними до співпраці українськими та міжнародними експертами з неурядових та державних структур, а також міжнародних організацій. Фахівці проєкту "Інформаційний спротив" видали книгу "Вторгнення в Україну. Хроніка російської агресії", яка, на їх думку, є доказовою базою злочинів Росії у Криму та на Донбасі [3, с.76].

Центр дослідження армії, конверсії та роззброєння (ЦДАКР) – неурядова громадська організація заснована 1999 року з метою сприяння розвитку демократизації українського суспільства шляхом розповсюдження у світі норм громадського контролю над структурами сектору безпеки. У 2001 року ЦДАКР став засновником інформаційно-консалтингової компанії Defense Express.

Центр досліджує темпи, напрямки і наслідки реформування силових структур України, співпрацює з ними; вивчає тенденції та перспективи трансформації національної оборонної промисловості; здійснює постійний моніторинг та аналіз імпорту озброєнь, продукції подвійного призначення та чутливих технологій у пострадянському просторі, а також їх розповсюдження у світі.

Фахівці Центру:

- здійснюють публікацію власних книг та досліджень, шляхом перекладів найбільш цікавих робіт іноземних аналітичних структур;

- беруть участь у проєктах співпраці з міжнародними та національними неурядовими організаціями та державними структурами, які займаються дослідженням аспектів розвитку, діяльності силових структур та іншими методами впливають на демократизацію суспільства;

- взаємодіють з офіційними профільними міністерствами, відомствами, підприємствами України,

- займається розвитком сектору безпеки, сприяють їх повноцінному інформуванню, надають експертні оцінки та пропозиції;

- розповсюджують матеріали спеціальних наукових конференцій урядових структур, зустрічей та звітів подібних неурядових організацій, які займаються вивченням проблем у сфері забезпечення національної безпеки.

За 2014-2016 року ЦДАКР та Defense Express підготували такі книги, аналітичні праці та брошури, як

"Блеск и скрежет стали. Уроковойны", "Гібридна війна по-російськи", "Нова зброя України", "Зброя судного дня", "Герої сучасної України. Історія подолання", "Росія після Путіна. Можливі моделі", "Як протистояти агресії Володимира Путіна" [4].

Міжнародна волонтерська мережа InformNapalm – це різносторонній проєкт, створений у лютому-березні 2014 року як спроба прориву інформаційної блокади та демонстрація доказів російської агресії, яка спочатку маскувалася під дії "кримської самооборони" і внутрішньоукраїнське громадянське протистояння. В умовах розгубленості офіційних структур сектору безпеки інформаційні волонтери взяли на себе збір доказів та інформування світової спільноти на кількох мовах про повномасштабну воєнну інтервенцію Російської Федерації в Крим.

Спільнота InformNapalm сьогодні – це міжнародне розвідувальне співтовариство, яке сфокусовано на викликах та загрозах світовій системі в умовах сучасних військових конфліктах, де агресором виступає Російська Федерація. Волонтери проєкту займаються OSINT, HUMINT-розслідуваннями. Це один з найпотужніших ресурсів, що публікує власні розслідування й окремі факти російської агресії в Україні. Волонтери Спільноти (колишні військові, журналісти, аналітики, перекладачі та активісти) ретельно збирають, аналізують і оприлюднюють факти участі російських військ у неоголошеній війні на Донбасі. Крім волонтерів-розвідників, які збирають та аналізують інформацію з відкритих джерел (відео- і фото-факти, дані супутникових знімків, інформація з профілів у соціальних мережах), та інсайдерів, які перебувають безпосередньо в зоні АТО, чималу частину спільноти InformNapalm складають волонтери-перекладачі, які публікують інформацію на 20-ти мовах світу. Це мережева комунікація людей різних професій, політичних поглядів, національностей і віри з різних куточків світу, якій об'єднано бажання допомогти Україні перемогти агресора і досягти миру.

Найбільш резонансним результатом роботи співтовариства InformNapalm став листопад 2016 року, коли на річному засіданні Парламентської Асамблеї НАТО в Стамбулі під час роботи Комітету з питань цивільного виміру безпеки українська делегація представила дві відеопрезентації – доповіді волонтерської групи InformNapalm про участь підрозділів регулярної армії РФ у військових діях на Донбасі. Одна з них демонструє ідентифіковану російську військову техніку, що поставляється РФ на Схід України для участі в бойових діях проти України, а друга презентація – це докази участі кадрових російських військових з 75 військових частин у війні на Донбасі [3, с.98].

Бюро протидії гібридній війні було запущене в грудні 2015 року. Воно покликане створити опір гібридній війні Російської Федерації проти України, а також її поширенню на Європу. Бюро покликане допомагати у виробленні державної політики України у сфері протидії технологіям гібридної війни, сприяти виробленню загальної стратегії НАТО і ЄС щодо мінімізації її впливу в Європі, виявлення ознак розгортання гібридної війни на інших територіях [2].

Міжнародний центр боротьби з російською пропагандою ContinentalEuropeanUnionclub створений в лютому 2016 року з ініціативи українських, російських, французьких політологів і науково-аналітичних центрів. Його завдання – боротися з пропагандою Кремля в Євросоюзі, підтримати російську опозицію і підтримати демократичні зміни в Україні. Штаб-квартира "Континентального клубу" розташована в Києві. Інформаційну складову діяльності клубу забезпечує міжнародне ви-

данья "Русскиймонитор". Його засновники планують розсилати інформаційні матеріали про події в Росії, Україні в видання і журнали ЄС, проводити конференції за участю фахівців з питань безпеки. Зараз експерти в Україні та Франції готують дослідження щодо виконання мінських угод і про небезпеку загострення ситуації в Україні та Сирії через політику Росії [6].

Проект StopFake – це краудсорсинговий проект, що був створений у березні 2014 року викладачами, студентами та випускниками Могилянської школи журналістики у Києві. Ідея його створення виникла після окупації Криму та як відповідь на агресивну пропагандистську кампанію в російських ЗМІ. Спочатку це був суто волонтерський проект, але пізніше, у 2015 році, у нього з'явилися партнери, які надають фінансову підтримку проекту. Це Національний фонд за демократію та інші громадські організації. Проект також залежить від грошей, які поступають від його аудиторії.

Hacktivism – кіберальянс українських хакерських груп, які ситуативно об'єднуються задля проведення спільних хактивистських операцій. Як правило, жодне з громадських співтовариств не має впливу на хактивістів, які іноді стають хабами для аналізу та представлення отриманої на ексклюзивній основі інформації саме тому що мають високий рівень довіри серед вітчизняного співтовариства хактивістів.

Аеророзвідка – окремі групи волонтерів та організацій, які можуть передавати дані для аналізу InformNapalm задля більш широкого представлення їх у інформаційному просторі України та світу.

Центр "Миротворець" – неурядова організація, що займається дослідженням ознак злочинів проти основ національної безпеки України, миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку. Популярність цього ресурсу дуже висока, навіть російські роботодавці використовують базу даних "Миротворця" для перевірки своїх співробітників.

Таким чином, можна стверджувати, що інформаційна складова гібридної війни проти України що веде Російська Федерація в сучасних умовах не менш важлива ніж воєнна. Тому для досягнення переваг в інформаційній війні з Росією потрібні максимальне залучення громадського сектору та поглиблений діалог із Заходом на рівні суспільства.

На думку директора Центру досліджень армії, конверсії і роззброєння (ЦДАКР) В.Бадрака, Україна активніше повинна використовувати потенціал міжнародних організацій, міжнародних конференцій і суспільно-політичних рухів, включаючи залучення наукових структур, молодіжних, суспільно-культурних та навіть спортивних рухів задля покращення міжнародного іміджу України. Особливої гостроти ця проблема набувала після відкритої агресії Росії [4].

Україні вкрай важливо налагодити співпрацю із закордонними громадськими недержавними організаціями на рівні "суспільство – суспільство", метою якої буде максимальне включення громадянського суспільства у сферу інформаційної протидії.

У якості механізму протидії російським інформаційним впливам слід використовувати різні форми і методи громадської активності: публічні вуличні акції представників діаспори за кордоном, створення спеціальної продукції – фільмів, серіалів, кліпів і т.д. А в середині України, доцільно створення "чорних списків" і поширення у світі відповідних баз даних всіх персон, які встали на шлях руйнування Української держави, а також фіксація і роз'яснення на громадському рівні їх діяльності. Крім того, вкрай важливим є відпрацювання механізмів протидії діяльності зарубіжних та вітчизняних ЗМІ, які стають інструментами інформаційної та смислової війни проти

України та інтегрують в інформаційний простір України чужі смисли та проросійський контент.

Досвід останніх років збройного протистояння з РФ показав, що державні суб'єкти забезпечення інформаційної безпеки не в змозі однобічно протистояти інформаційній та кіберагресії РФ проти України. Саме тому необхідно залучити до процесу формування і реалізації політики інформаційної безпеки громадянський сектор і громадянське суспільство. Це дасть змогу "розбавити" ризики перетворення пропаганди на "авторитарний засіб" та, фактично, перекладе цю функцію з держави на громадянське суспільство. Фактично, в ідеальному стані, відбиттям агресії технологічного характеру, кіберагресії на об'єкти критичної інфраструктури повинна займатися держава, а боротьбою з інформаційно-психологічною, пропагандистською складовою гібридної війни РФ проти України має опікуватися громадянське суспільство.

Діяльність недержавного сектору національної безпеки конче важлива для здійснення двостороннього зв'язку між державою та громадянським суспільством, але й має іншу, проблемну сторону, або уразливі місця, бо саме недержавні організації є ідеальним об'єктом розвідувальної діяльності іноземних спецслужб та ефективним легальним інструментом зовнішнього інформаційного впливу. На одній чаші терезів національних інтересів лежать патріотизм, злагоджена робота системи забезпечення інформаційної безпеки, на іншій – матеріальні стимули (гранти, контракти, фонди), незатребуваність для вітчизняної системи, легальність та іноземні замовники.

Висновки. Недержавна система забезпечення інформаційної безпеки України в умовах збройної агресії РФ проти України стала діючим механізмом забезпечення інформаційної безпеки, робота якого визнана на самому високому міжнародному рівні.

Головною проблемою у процесі даної взаємодії є баланс між необхідністю забезпечення інформаційної безпеки та дотриманням демократичних цінностей: свободи слова, відкритості та прозорості ЗМІ, відсутності політичної цензури тощо.

Сучасна вітчизняна державно-управлінська практика характеризується низьким рівнем міжвідомчої координації та взаємодії органів і сил, що забезпечують інформаційну безпеку в країні. Назріла необхідність сформувати в апараті РНБО України Управління міжвідомчої координації та взаємодії, що відповідає за весь комплекс взаємозв'язку держорганів і громадських інститутів у справі забезпечення національної безпеки в цілому. Відсутність такої затребуваною життям апаратної структури знижує рівень інформаційної безпеки і вказує на необхідність посилення ролі держави в координації зусиль щодо забезпечення інформаційної безпеки.

Список використаних джерел

1. Актуальные проблемы теории государства и права: Учеб. пособие / Отв. ред. Р. В. Шагиева. – М.: Норма: ИНФРА-М, 2011. – С. 563–576.
2. Аналіз державної політики у сфері національної безпеки і оборони України / В.Садовський, А.Дацюк, О.Полтораков, Р.Марутян [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rpr.org.ua/wp-content/uploads/2016/02/Analiz-polityky-NB-eksperty-RPR-.docx>.
3. Вторжение в Украину: Хроника российской агрессии / За ред. Д.Тымчука. – К.: Брайт Стар Паблішинг, 2016. – 240 с.
4. Директор ЦДАКР: Для досягнення переваг в інформаційній війні з РФ потрібні максимальне залучення громадського сектору та поглиблений діалог із заходом на рівні суспільства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cacds.org.ua/ru/safe/news/908>.
5. Закон України "Про основи національної безпеки України" // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 39. – Ст. 351.
6. ISO/IEC 27032, Information technology – Security techniques – Guidelines for cyber security. – 2012. – 50 p.

References

1. Shahyeva, R.V. (ed.) (2011), Actual problems of the theory of state and law, Norma, Moscow, Russian.

2. Sadovskiy, V., Datsiuk, A., Poltorakov, O., Marutian, R. (2015) "Analysis of public policy in the National Security and Defense of Ukraine" [Online], <http://rpr.org.ua/wp-content/uploads/2016/02/Analiz-polityky-NB-eksperty-RPR-.docx>.

3. Badrak V. (2016) "Director of the Center for Army, Conversion and Disarmament: To achieve advantages in the information war with Russian eed maximum involvement of the public sector and in depth dialogue with stops at the level of society" *Dlia dosiahnennia perevah v infoviini z RF potribni maksimalne zaluchennia hromadskoho sektoru ta pohlyblenyi*

dialoh iz zakhodom na rivni suspilstva [Online]: <http://cacds.org.ua/ru/safe/news/908> (Accessed 9 September 2016).

4. ISO/IEC 27032:2012(E). (2012). Information technology – Security techniques – Guidelines for cyber security. G.: ISO copyright to office, 50.

5. Tymchuk, D. (ed.), (2016). The invasion of Ukraine: Chronicle of Russian aggression, Brait Star Pablyshynh, Kiev, Ukraine.

6. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003), The Law of Ukraine "On National Security of Ukraine", Supreme Council of Ukraine, vol 39., p. 351.

Надійшла до редколегії 22.11.16

В. В. Антонюк, асп.

Национальная академия государственного управления при Президенте Украины, Киев, Украина

ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ ГОСУДАРСТВЕННЫХ И НЕГОСУДАРСТВЕННЫХ СУБЪЕКТОВ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ИНФОРМАЦИОННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ В ПРОЦЕССЕ ВООРУЖЕННОЙ АГРЕССИИ РФ ПРОТИВ УКРАИНЫ

Обеспечение национальной безопасности государства – это дело не только органов государственной власти, но и всего общества и каждого гражданина. Наличие эффективной сети структур гражданского общества становится в современных условиях одним из условий обеспечения национальной безопасности. В статье исследовано современное состояние взаимодействия государственных и негосударственных субъектов обеспечения информационной безопасности в условиях вооруженного конфликта между РФ и Украиной. Негосударственная система информационной безопасности охарактеризована как институциональный механизм ее обеспечения. Проанализированы разные формы и методы гражданской активности как механизм противодействия российским информационным влияниям. Очерчены основные проблемы, которые возникают в процессе данного взаимодействия.

Ключевые слова: гибридная война, государственная политика обеспечения информационной безопасности, информационная безопасность, национальная безопасность, негосударственный сектор, хактивизм.

V. Antoniuk, PhD student

National Academy of Public Administration under the President of Ukraine, Kyiv, Ukraine

COOPERATION BETWEEN STATE AND NON-STATE ACTORS OF PROVIDING OF THE INFORMATION SECURITY IN THE USE OF COUNTERMEASURES AGAINST RUSSIA'S MILITARY AGGRESSION AGAINST UKRAINE

Ensuring of national security is the deal not only of public authorities but also the entire society and every citizen. The presence of an effective network of civil society structures in modern conditions is a prerequisite for providing of national security. The article deals with the current state of cooperation between state and non-state actors in providing of the information security in the contemporary conditions of the conflict between Russia and Ukraine. Non-government information security system is described as the institutional mechanism of its ensuring. Different forms and methods of public activity are analyzed as a mechanism of countermeasures against the Russian news influences. The basic problems arising in the course of the interaction are described.

Keywords: hybrid warfare, the state policy of information security, information security, national security, non-state sector, hacktivism.

УДК: 327

О. А. Зубчик, канд. філос. наук, доц.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ЯК АНАЛІТИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТ ДОСЛІДЖЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ

Розглядаючи конкурентоспроможність як аналітичний інструмент дослідження державної освітньої політики, автор проаналізував окремі складові Індексу глобальної конкурентоспроможності Всесвітнього економічного форуму (Швейцарія) та Рейтингу глобальної конкурентоспроможності Інституту менеджменту (Швейцарія). Показано, що конкурентоспроможність країн (національних економік) визначається численними і досить різноплановими факторами – від ефективності державного управління до якості інфраструктури. Конкурентоспроможність дозволяє визначити сильна та слабкі сторони, підстави, умови, перспективи та політичні наслідки, державної політики.

Ключові слова: конкурентоспроможність, державна політика, аналіз політики, вища освіта, якість інститутів, ефективність уряду.

Постановка проблеми. У професійній сфері аналізу державної політики одним з питань, що досить часто дискутується, є питання щодо надійних інструментів. Ця науково-методологічна проблема є також і проблемою прикладної сфери, оскільки аналіз державної політики розглядається як у теоретичному, так і прикладному аспекті. В Україні вона має тісний зв'язок з суспільно-політичною та управлінською проблемою у сфері реалізації державної освітньої політики. Щороку зростає кількість громадян України, які обирають країною здобуття вищої освіти іншу країну. Кожен такий абітурієнт, окрім освітнього є ще й потенційним трудовим емігрантом. З одного боку, це спрощує доступ до вищої освіти в середині країни, роблячи українську вищу освіту більш масовою, зменшує тиск на український ринок праці, стримуючи від над швидкого знецінення й так дешевої робочої сили, з іншого – позбавляє українську вищу освіту та економіку від багатьох можливостей,

серед яких, зокрема, конкуренція між здобувачами вищої освіти та професії, збагачення економіки інтелектуальним капіталом та інші, що також впливає на конкурентоспроможність країни.

Мета – на основі аналізу складових індексів конкурентоспроможності країн (національних економік) виявити аналітичні можливості конкурентоспроможності як інструменту дослідження державної політики у сфері вищої освіти в Україні. **Об'єкт дослідження** – індекси конкурентоспроможності країн. **Предмет** – конкурентоспроможність, як інструмент аналізу державної освітньої політики.

Аналіз останніх досліджень. Конкурентоспроможність країни досліджували і досліджують наукові колективи, зокрема, Національного інституту стратегічних досліджень при Президентові України (під керівництвом Я. Жаліло) [14], Інституту економіки та прогнозування НАН України (під керівництвом І. Крючкової) [16], Ради

конкуреноспроможності України (під керівництвом Ю. Полунєєва) [21; 22, с. 23–27.], економічного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка (під керівництвом Б. Базилевича) [9], Центру ринкових реформ (під керівництвом В. Ланового) [17]. А. Смаглюк дослідив інституційні фактори впливу на конкурентоспроможність країни (політична нестабільність, відсутність розвинутого бізнес-середовища, незавершеність, безсистемність формування відповідної нормативно-правової бази) [24]. Складові Індексу глобальної конкурентоспроможності Всесвітнього економічного форуму (Швейцарія) та Рейтингу глобальної конкурентоспроможності Інституту менеджменту (Швейцарія) з точки зору виявлення аналітичних можливостей дослідження державної політики, зокрема, державної політики у сфері вищої освіти в Україні не були предметом окремого наукового дослідження.

Виклад основного матеріалу. Конкуреноспроможність національних економік та країн визначається численними і досить різноплановими факторами. Про це свідчать щорічні звіти Всесвітнього економічного форуму (The GlobalCompetitivenessReport), який складає рейтинг країн на Індексі глобальної конкурентоспроможності (The GlobalCompetitivenessIndex) [7] та провідного європейського Інституту менеджменту (Швейцарія), який здійснює дослідження країн, укладаючи "Щорічний рейтинг глобальної конкурентоспроможності" (The IMD WorldCompetitivenessYearbook) [8].

Індекс глобальної конкурентоспроможності (ІГК). Дослідження ІГК здійснюється з 2004 р. Всесвітнім економічним форумом спільно з мережею провідних дослідницьких інститутів та організацій. Розрахунок заснований на комбінації загальнодоступних статистичних даних і результатів глобального опитування керівників компаній. Це найбільш повний набір показників (критеріїв) конкурентоспроможності країн (станів їхніх економік, якості публічних інститутів, інститутів управління державного управління). ІГК – це глобальне дослідження, результати якого укладаються як рейтинг країн світу за показником економічної конкурентоспроможності.

Які аналітичні можливості ІГК? По-перше, системність, співмірність – він налічує 113 показників. Усі змінні об'єднані в 12 контрольних напрямків, які мають однакову "вагу" та визначають національну конкурентоспроможність (див.: Рис.1). Показники детально характеризують конкурентоспроможність країн різного рівня розвитку. Щоб охопити широке коло факторів, які впливають на бізнес-клімат, економіку, управління – сукупність змінних на дві третини складається з результатів глобального опитування керівників компаній. Одна третя – це статистичні дані та результати досліджень, які здійснюються на постійній основі міжнародними організаціями(загальнодоступні джерела). Вибір змінних обумовлений теоретичними й емпіричними дослідженнями.

Рис.1. Складові Індексу глобальної конкурентоспроможності (The Global Competitiveness Index) Всесвітнього економічного форуму (Швейцарія)

Джерело: складено автором на основі [7]

По-друге, спектр аналізу, взаємозв'язок базових напрямків показників, синергетичність. Як свідчать рейтинги країн за кожним окремим базовим напрямком показників, жоден такий базовий напрямок показників самостійно не забезпечує достатній вплив на сумарний рейтинг конкурентоспроможності. Разом з тим, кожен з них досить детально характеризує сферу державної політики. Ми припускаємо, що як мінімум 4 з 12 напрямків показників можуть бути використані для аналізу держа-

вної політики у сфері вищої освіти – вони позначені на малюнку (Рис.1.) жовтим кольором. Це припущення може бути предметом окремого детального наукового аналізу надалі. Разом з тим, про взаємозв'язок напрямків показників між собою свідчить те, що, наприклад, спроби поліпшити макроекономічне середовище, оптимізувати контроль над державними фінансами на вищу освіту, будуть вдалимими тільки при належній прозорості системи управління фінансами, відсутності корупції і масштабних

порушень. Ефект від збільшення витрат на вищу освіту може бути знижений через неефективність ринку робочої сили. Недоліки інституційної структури, зокрема, якості публічних інститутів, у наслідку можуть дати низьку ліквідність диплому про вищу освіту. Нерозвиненість фінансових ринків – спричинює недостатність фінансового капіталу для розвитку економіки і відсутність можливості випускникам вищих навчальних закладів бути відповідним чином працевлаштованими. А підприємці будуть впроваджувати нові технології лише тоді, якщо потенційний прибуток значно перевищує необхідні інвестиції. Тобто, це означає, що є потреба у високому інноваційному потенціалі, значить, у якісній, сучасній, вищій освіті, заснованій на тісній співпраці з наукою та практикою. Згідно з висновками Всесвітнього економічного форуму, найбільш конкурентоспроможними є економіки тих країн, які в змозі проводити всеосяжну політику, враховувати весь спектр чинників і взаємозв'язку між ними.

По-третє, детальний опис методології формування ІГК і джерел даних для нього, свідчить, що для кожної країни з результатами її позиції у рейтингу текстовий звіт містить детальні описи країни, її національної економіки. Вказуються конкурентні переваги і недоліки, які були виявлені на підставі аналізу при розрахунках ІГК. Це детальний огляд сильних і слабких сторін конкурентоспроможності країн, що робить можливим визначення пріоритетних областей для формування державної політики економічного розвитку, започаткування ключових реформ, їхній контроль. Крім того, текст містить тематичні розділи, присвячені ще більш детальному дослідженню країн і регіонів.

По-четверте, можливості врахування особливостей. Експерти при складанні ІГК беруть до уваги те, що економіки різних країн світу знаходяться на різних етапах свого розвитку. Значення окремих факторів зростання конкурентоспроможності країни пов'язано зі стартовими умовами, або з інституційними та структурними характеристиками, що дозволяють позиціонувати державу відносно інших країн у контексті розвитку.

По-п'яте, можливість вдосконалення. Методологія розрахунків ІГК постійно вдосконалюється, щоб він залишався адекватним інструментом вимірювання конкурентоспроможності в постійно мінливому глобальному середовищі.

Щорічний рейтинг глобальної конкурентоспроможності (РГК). Інститут менеджменту (Швейцарія) з 1989 р. здійснює щорічне аналітичне дослідження конкурентоспроможності, розрахунки якого відбуваються за методикою спільно з дослідницькими організаціями з усього світу, укладаючи РГК (The IMD World Competitiveness Yearbook). Конкурентоспроможність – це здатність національної економіки створювати і підтримувати середовище, в якому виникає конкурентоспроможний бізнес.

Які аналітичні можливості РГК? По-перше, комплексність оцінки, адже кожна країна з рейтингу оцінюється на основі аналізу 333 критеріїв за чотирма основними факторами економічного життя країни – стан економіки, ефективність уряду, стан ділового середовища, стан ін-

фраструктури (Рис.2.). Кожен фактор також, як і в ІГК має однакоvu вагу між собою. Підсумкове рейтингування здійснюється на основі зворотного співвідношення: дві третини – статистичні дані і одна третина – експертні оцінки.

По-друге, мінімізація суб'єктивності, дослідження охоплює значну кількість аналітичних структур, у дослідженні використовуються дані міжнародних організацій, серед яких Організація Об'єднаних Націй, Організація Економічного співробітництва та розвитку, Світова Організація Торгівлі, Всесвітній банк, Міжнародний валютний фонд та інші інституції та організації, а також 57 партнерських дослідницьких інститутів з усього світу. Бізнес-клімат в країнах, охоплених даним дослідженням, оцінюється на основі думки аналітиків, опитувань керівників великих корпорацій і фахівців в галузі управління.

По-третє, детальність пояснень, обґрунтованість – для кожної з економік, охоплених дослідженням, звіт містить детальні обґрунтування країни і національної економіки з результатами загальної позиції країни в рейтингу за найбільш суттєвими конкурентними перевагами та недоліками, які були виявлені на підставі аналізу при розрахунку рейтингу.

По-четверте, як інструмент, РГК використовується не лише для формування державної політики та визначення подальших дій урядів щодо підвищення конкурентоспроможності національних економік. Ним також користуються великі транснаціональні компанії для вироблення та прийняття стратегічних бізнес-рішень, адже РГК дає можливість стратегічного аналізу національних ринків та регіонів.

По-п'яте, щодо аналізу державної політики в сфері вищої освіти, то РГК так, як і ІГК, має в кожному з чотирьох факторів такі критерії, які дають можливість детального дослідження. Нами виокремлено фактор, який містить один з п'яти блоків, що чітко відображає наслідки освітніх політик країн – це фактор "Стан інфраструктури", блок "4.5. Освіта" (Рис.2.). Блок показників "4.5. Освіта" містить 18 пунктів. Три з них фінансові, два – співвідношення учні/вчитель (у шкільній та профтехосвіті), два – охоплення освітою, грамотність, показники академічної мобільності, оцінка освіти за обстеженнями PISA, знань англійської мови – TOEFL, показники відповідності освіти конкурентній економіці, зв'язок наук й освіти, ефективність менеджменту освіти.

Конкурентоспроможність країни та освітня еміграція. За даними ІГК, у 2015 р. серед 140 країн Україна посіла 79 місце за сукупним показником і 34 місце – за показником "Вища освіта та професійна підготовка". За даними РГК, Україна посіла 60 місце за сукупним показником і 33 місце за критерієм "освіта" з 61 країни. Щоб з'ясувати, чи впливає низька конкурентоспроможність освіти в Україні на вибір молоді країни здобуття вищої освіти та чи залежить цей вибір від показників конкурентоспроможності країни чи її системи освіти, нами зроблено співвідношення відповідних даних з досліджень освітньої еміграції громадян України у 2015 р. з показниками ІГК та РГК цього ж року (Табл.1).

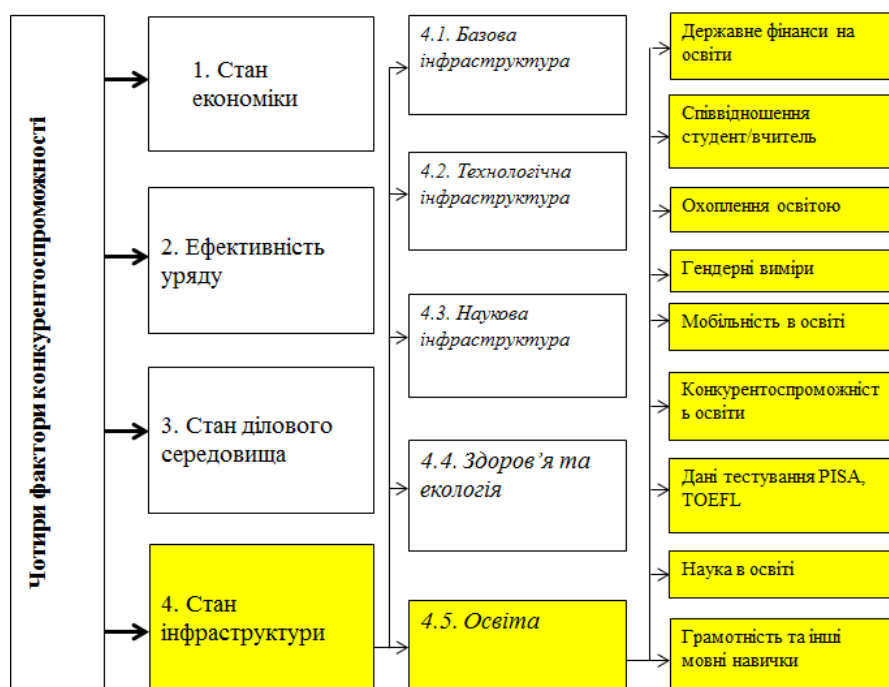

Рис.2. Показники конкурентоспроможності "Щорічного рейтингу глобальної конкурентоспроможності" (The IMD World Competitiveness Yearbook) Інституту менеджменту (Швейцарія)

Джерело: складено автором на основі [8]

Порівняння позицій країн щодо їхньої конкурентоспроможності, обраних громадянами України для освітньої еміграції у 2015 р. згідно з даними аналітичного центру CEDOS (Київ, Україна) [25] свідчить, що оцінка системи вищої освіти не є визначальною у виборі абітурієнта країни освітньої еміграції. Можуть мати місце вплив загального стану конкурентоспроможності країни (національної економіки) та інші фактори. Наприклад, підтверджується вибір абітурієнтами Польщі (53% серед іноземних студентів – українці), оцінка системи освіти якої за показниками ІГК майже відповідає позиціям України, але суттєво випереджає за сумарним індексом конкурентоспроможності. Ці висновки є справедливими для всіх, крім Словаччини, з ТОП-10 країн вибору для освітньої еміграції громадянами України у 2015 р. Наші висновки можуть підкріплювати припущення аналітиків центру CEDOS проте, що, по-перше, "2/3 студентів, які навчаються в іноземних вузах, шукатимуть спосіб продовжити навчання, почати стажування або знайти роботу за кордоном"; по-друге, "їхній вибір тісно пов'язаний з моделлю інвестицій в людський капітал (освіта також є інвестицією в людський капітал, оскільки збільшує майбутній дохід), а можливості для навчання Україні хоч і є, але віддача від освіти нижча,

ніж в країні призначення, тому вони їдуть здобувати освіту за кордон з намірами там залишитись на постійне проживання" [25].

Конкурентоспроможність та державна політика в сфері вищої освіти. Обидві світові аналітичні інституції визначили національну конкурентоспроможність України, як таку, що має низьку здатність країни і її інститутів забезпечувати стабільні темпи економічного зростання, які були б стійкі в середньостроковій перспективі.

Як відомо, економіка визначає матеріальну базу сфери освіти. Вона обумовлює зміст вищої освіти в плані структури дисциплін, спектру спеціальностей і професій. У минулому столітті державою пропагувалися та підтримувалися напрямки технічних спеціальностей. Престижними були вищі навчальні заклади, які готували фахівців з вищою освітою для потреб держави. Саме державна політика у сфері вищої освіти була визначальним інструментом формування структури "ринку" вищої освіти. Сьогодні ж, у зв'язку зі зміною соціально-економічної ситуації в Україні й формуванням суспільної думки про престижність окремих гуманітарних, економічних професій, саме ці спеціальності стали користуватися найбільшим попитом.

Таблиця 1. Співвідношення показників освітньої еміграції громадян України з окремими критеріями індексів конкурентоспроможності країн еміграції (Джерело: складено автором на основі [7], [8], [25])

Україна та ТОП-10 країн, в яких серед іноземних студентів найбільше українських громадян	Україна	Польща	Словаччина	Росія	Молдова	Чехія	Естонія	Болгарія	Угорщина	Литва	Латвія
Освітня еміграція (частка студентів з України серед іноземних студентів, дані у %, 2015 р.)	-	53	7	6,8	6,4	5,5	5,1	4,5	4,3	4,1	3,7
ІГК (позиція у рейтингу, дані 2015 р.)	79	41	67	45	84	31	30	54	63	36	44
Вища освіта і професійна підготовка (ІГК, позиція у рейтингу, 2015 р.)	34	31	53	38	79	29	20	64	57	24	32
РГК (позиція у рейтингу, 2015 р.)	60	33	46	45	-	29	31	55	48	28	43
Освіта (РГК, позиція у рейтингу, 2015 р.)	33	16	40	31	-	28	13	49	36	17	23

Від рівня вищої освіти безпосередньо залежить якість трудових ресурсів, а, отже, і стан економіки суспільства [17]. Саме через модернізацію вищої освіти багатьом країнам (Великобританії, Австралії, Фінляндії, Сингапуру, Японії, Китаю) вдалося зробити якісний прорив в економічній сфері. В сучасних умовах ця залежність зростає.

Крім того, система вищої освіти, формуючи громадянина, тим самим впливає на політичну сферу суспільного життя. Вища освіта формує соціально-професійну структуру суспільства. Як підтверджує освітня міграція/еміграція, вища освіта є засобом соціальної мобільності і соціальних переміщень. "Місія освіти – дати кожному шанс на успіх" [23].

Наприкінці 2016 р. оприлюднено пріоритети Міністерства освіти і науки України до проекту Середньострокового плану пріоритетних дій Уряду до 2020 року за результатами громадського обговорення. Оцінюючи існуючу суспільну проблему, уряд оголосив модернізацію професійно-технічної освіти та кроки щодо забезпечення якості вищої освіти. Такими кроками визначено – розробка стандартів вищої освіти (2017–18 рр.), створення методичної бази та надання практичної допомоги закладам вищої освіти у створенні системи внутрішнього забезпечення якості (2017–19 рр.), забезпечення академічної доброчесності, оптимізація узагальнення отриманих наукових результатів, створення національної наукометричної системи, забезпечення вступу на навчання за освітнім рівнем магістра права з використанням зовнішнього незалежного оцінювання [19].

Висновки. Конкурентоспроможність – це аналітичний інструмент, який містить систему базових критеріїв та субкритеріїв, що дає можливість визначати сильні та слабкі сторони, здійснювати компаративне дослідження, інтегральний, ретроспективний та перспективний аналізи державної політики.

Найбільш повними та системними на даний час є аналітичні інструменти Всесвітнього економічного форуму (Швейцарія) та Інституту менеджменту (Швейцарія). Методології визначення ІГК та РГК постійно вдосконалюються, щоб вони залишалися адекватним інструментом вимірювання рівня конкурентоспроможності в постійно мінливому глобальному середовищі.

Обидві світові аналітичні інституції – Всесвітній економічний форум (Швейцарія) та Інститут менеджменту (Швейцарія), визначили національну конкурентоспроможність України, як таку, що має низьку здатність забезпечувати стабільні темпи економічного зростання, які були б стійкі в середньостроковій перспективі.

Низька конкурентоспроможність України (національної економіки) загалом, при достатньо високих показниках конкурентоспроможності вищої освіти в Україні, суттєво впливає на вибір абітурієнтів для здобуття вищої освіти за кордоном. Цей вибір корелює з високою конкурентоспроможністю країни чи її системи освіти, на користь якої приймається рішення про освітню еміграцію. Сама-по-собі оцінка системи вищої освіти не є визначальною у виборі абітурієнтом країни освітньої еміграції. Кожен український освітній емігрант є потенційним трудовим емігрантом.

Рекомендації. Розроблення державної політики у сфері вищої освіти та відповідних заходів її реалізації мають узгоджуватися з врахуванням вибору громадян України, освітніх емігрантів. Це узгодження має здійснюватися з пріоритетами політики у суміжних сферах. По-перше, це підтримка ефективної освітньої еміграції та забезпечення захисту прав емігрантів-громадян України,

сприяння розвитку умов для їхнього можливого повернення. По-друге, сприяння сталому розвитку в Україні шляхом переходу до якісно іншої економічної моделі на основі збільшення інвестування закордону за рахунок системної, послідовної роботи з освітніми емігрантами. По-третє, розробка стратегії залучення інтелектуального потенціалу освітніх емігрантів відповідно до перспективних галузей розвитку української економіки.

Перспективи подальших досліджень. Перспективами наукових досліджень цієї проблеми є вивчення політик іноземних держав щодо мінімізації ризиків, пов'язаних з зростанням освітньої еміграції та аналіз оприлюднених положень Міністерства освіти і науки України до проекту Середньострокового плану пріоритетних дій Уряду до 2020 р. у частині розвитку освіти і науки.

Список використаних джерел

- Anderson J.E. Public Policy Making: An Introduction. Boston, 1984.
- Commons J.R. Institutional Economics: Its Place in Political Economy, – Madison: University of Wisconsin Press, 1934.
- Jenkins W.I. Policy Analysis: A Political and Organizational Perspective. London, 1978.
- Lasswell H.D., Kaplan A.K. Power and Society. New Haven: Yale University Press, 1950. – Режим доступу: http://www.policysciences.org/classics/power_society.pdf. – Дата звернення: 03.03.2017.
- Meehan E. J. Policy: Constructing a definition //Policy Sciences. – 1985. – Т. 18. – №. 4. – С. 291–311.
- Rose R. Governing Without Consensus. InIrish Perspective. L: Faber, 1971. P. 28–29.
- The Global Competitiveness Index. Report 2015-2016 [Електронний ресурс] // The World Economic Forum. – Режим доступу: <https://www.weforum.org/reports>. – Дата звернення: 03.02.2017.
- The IMD World Competitiveness Yearbook 2016. – Режим доступу: <http://www.imd.org/wcc/news-wcy-ranking/>. – Дата звернення: 03.02.2017.
- Базилевич В.Д. Класична економічна університетська освіта як фактор конкурентоспроможності / В.Д. Базилевич// Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Філософія–політологія. – № 94–96. – 2010. – С. 11–14.
- Бенвенисте Г. Овладение политикой планирования: Пер. с англ. – / Под ред. М.Р. Калантаровой. – М.: Прогресс: Универс, 1994. – 304 с.
- Белейченко, О. Г. Чинники впливу на конкурентоспроможність економіки / О. Г. Белейченко // Економіка та держава. – 2009. – № 8. – С. 33–35.
- Веймер, Девід Л. Аналіз політики. Концепції і практика [Текст] / Д. Л. Веймер, Е. Р. Вайнінг ; пер. з англ. І. Дзюб, А. Олійник ; ред. пер. КіО. Кілієвич. – К. : Основи, 1998. – 655 с.
- Економічно активне населення. Аналітична записка [Електронний документ] / Державна служба зайнятості України. – Режим доступу: <http://www.dcz.gov.ua/statdatacatalog/document?id=350796> – Дата звернення: 03.02.2017.
- Жаліло Я.А. Конкурентоспроможність економіки України в умовах глобалізації / Я.А. Жаліло, Я.Б. Базиліок, Я.В. Белінська та ін.; за ред. Я.А. Жаліло. – К. : НІСД, 2005. – 388 с.
- Клейн Л. Глобалізація: вызов національним економікам // Проблеми теорії і практики управління, 1998, № 6. – С. 44–49.
- Конкурентоспроможність економіки України: стан і перспективи підвищення / За ред. д-ра екон. наук І. В. Крючкової. – К: Основа, 2007. – 488 с.
- Лановий В. Вийти з кабали зубожіння і пригноблення [Електронний документ] / В. Лановий // Економічна правда, 13 червня 2012 – Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/publications/2012/06/13/324826>. – Дата звернення: 03.02.2017.
- Миграционные настроения в Украине (февраль 2015 – декабрь 2016 гг.) // Research&Branding Group. – Режим доступу: <http://rb.com.ua/rus/projects/omnibus/9159/> – Дата звернення: 03.02.2017.
- МОН запрошує до обговорення оновленого проекту Середньострокового плану пріоритетних дій Уряду до 2020 року у частині освіти і науки <http://mon.gov.ua/usi-novivni/novini/2017/01/31/mon-zaprosiue-do-obgovorennja-ponovlenogo/> – Дата звернення: 03.02.2017.
- Пал, Л. А. Аналіз державної політики / Л. А. Пал; пер. з англ. І. Дзюби. – К.: Основи, 1999. – 422 с.
- Полунев, Ю. В. Конкурентоспроможність країни як національна ідея або останній шанс для України [Електронний ресурс] / Ю. В. Полунев // Економічний аналіз, 2011 рік – Випуск 8. – Частина 1. – с. 152.
- Полунев, Ю. В. Підвищення міжнародної конкурентоспроможності країни як домінанта стратегічного антикризового управління [Текст] / Ю. В. Полунев // Економічний часопис – XXI. – 2011. – № 1/2. – С. 23-27.
- Семенченко М. Три сценарії розвитку вищої освіти в Україні. "Місія освіти – дати кожному шанс на успіх. Газета День. – №35, (2013). – 26 лютого, 2013.

24. Смаглюк А. А. Інституційна складова у формуванні конкурентоспроможності економіки України / А. А. Смаглюк. // Ефективна економіка. – 2013. – № 4. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2013_4_53 – Дата звернення: 03.02.2017.

25. Стадний Є., Слободян О. Українські студенти за кордоном: скільки та чому? // CEDOS. – Київ, 13 грудня 2016. – Режим доступу: <https://www.cedos.org.ua/uk/osvita/ukrainski-studenty-za-kordonom-skilky-ta-chomu>. – Дата звернення: 03.02.2017.

26. Статівка Н.В. Управління інноваційною діяльністю в умовах глобалізації: монографія / [М. А. Латинін, С. В. Майстро, В. Ю.Бабаєв та ін.] – Х. : Вид-во ХарРІ НАДУ "Магістр", 2012. – С. 53-67 с.

27. Friedrich, C. J. Man and His Government: An Empirical Theory of Politics. – New York: McGraw-Hill, 1963.

28. Хабермас, Ю. Отношения между системой и жизненным миром в условиях позднего капитализма // "THESIS", – 1993, – №2, – С. 123-136.

29. Шнипко, О. Політика підвищення конкурентоспроможності: досвід розвинених країн та Україна / О. Шнипко // Економіст. – 2006. – № 8. – С. 44-48.

References

1. Anderson, J. E. (2003). Public policy making: An introduction. Mifflin Company Boston, Boston: Houghton, Boston, USA.
2. Commons, J.R. (1934). Institutional Economics: Its Place in Political Economy. University of Wisconsin Press, Madison, USA.
3. Jenkins, W.I. (1978). Policy Analysis: A Political and Organizational Perspective. London, UK.
4. Lasswell, H.D., Kaplan, A.K. (1950). Power and Society. Yale University Press, New Haven, USA.
5. Meehan, E. J. (1985). "Policy: Constructing a definition", Policy Sciences, 18, vol. 4., pp. 291-311.
6. Rose, R. (1971). Governing Without Consensus. InIrish Perspective. L: Faber, USA, pp. 28-29.
7. The Global Competitiveness Index. Report, 2015-2016, [Online], available at: <https://www.weforum.org/reports>. (Accessed: February 3, 2017).
8. The IMD World Competitiveness Yearbook, 2016, [Online], available at: <http://www.imd.org/wcc/news-wcy-ranking/>. (Accessed: February 3, 2017).
9. Bazylevych, V.D. (2010). "Classical economic university education as a factor of competitiveness". Visnyk Kyivivs'koho natsional'noho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Filosofiya-politolohiya, vol. 94-96, pp. 11-14.
10. Benvenyeste G. Ovladenie politikoy planirovaniya [Mastering the Politics of Planning], Transl. Ed. by Kalantarova, M., Prohress: Unyvers, Moscow, Russia.
11. Byelyeychenko, O. G. (2009). "Factors in the competitiveness of the economy", Ekonomika ta derzhava, vol. 8, pp. 33-35.
12. Veymer, D. L. (1998). Analiz polityky. Kontseptsyi i praktyka [Policy Analysis, 2nd edition by David L Weimerand Aidan R Vining.]. Translated by Dzyub, I., Oliynyk, A., Osnovy, Kyiv, UA.
13. Ekonomichno aktivne naselennya. Analychna zapyska [The economically active population. Policy Brief], [Online], available at: <http://www.dcz.gov.ua/statdatacatalog/document?id=350796> (Accessed: February 3, 2017).
14. Zhalilo, Ya.A. (2005). Konkurentospromozhnist' ekonomiky Ukrainy v umovakh hlobalizatsiyi [The competitiveness of Ukraine's economy in the context of globalization], NISR, Kyiv, UA.

15. Klein, L. (1998). "Globalization: challenge to national economies", Problemy teorii y praktiki upravleniya, vol. 6, pp. 44-49.

16. Kryuchkova, I. (ed.) (2001). Konkurentospromozhnist' ekonomiky Ukrainy: stan i perspektyvy pidvyshchennya [Competitiveness of Economy of Ukraine: state and prospects for improvement], Osnova, Kyiv, UA.

17. Lanovyy, V. (2012). Vyyty z kabaly zubozhinnya i pryhnoblennya [Exit bondage of poverty and oppression], Ekonomichna pravda, available at: <http://www.epravda.com.ua/publications/2012/06/13/324826>. (Accessed: February 3, 2017).

18. Myhratsionnyye nastroyeniya v Ukraine (fevral' 2015 – dekabr' 2016 hh.) [Migration mood in Ukraine (February 2015 – December 2016)] (2017), Research&Branding Group, available at: <http://rb.com.ua/rus/projects/omnibus/9159/> (Accessed: February 3, 2017).

19. Ministry of Education and Science of Ukraine, (2017), "MON invited to discuss the revised draft Medium Term Plan priority actions of the Government in 2020 of the Education and Science" [Online], available at: <http://mon.gov.ua/usi-novivni/novini/2017/01/31/mon-zaproshue-dobgovorennya-onovlenogo/> (Accessed: February 3, 2017).

20. Pal, L. (1999). Analiz derzhavnoyi polityky [Public policy analysis]. Translated by Dzyub, I. Osnovy, Kyiv, UA.

21. Poluneev, Y.V. (2011). "Country's competitiveness as a nationa idea or the last chance for Ukraine", Ekonomichnyy analiz, vol. 8, t. 1, pp. 150-152.

22. Poluneev, Y. V. (2011). "Increasing international competitiveness of the country as a dominant strategic crisis management", Ekonomichnyy chasopys – XXI, vol. 1, no. 2, pp 23-27.

23. Semenchenko, M. (2013). "Three scenarios for the development of higher education in Ukraine. The mission of education – to give everyone a chance to succeed", Hazeta Den', vol. 35.

24. Smaglyuk, A. A. (2013). "Institutional component in shaping the competitiveness of Ukraine's economy", Efektyvna ekonomika, [Online], vol.4., available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2013_4_53 (Accessed: February 3, 2017).

25. Stadnyy, Ye., Slobodyan, O. (2016). Ukrainys'ki student zakordonom: skil'ky ta chomu? [Ukrainian students abroad: how and why?], CEDOS, [Online], available at: <https://www.cedos.org.ua/uk/osvita/ukrainski-studenty-za-kordonom-skilky-ta-chomu>. (Accessed: February 3, 2017).

26. Latynin, M. A. (ed.) (2012). Upravlinnya innovatsiynoyu diyal'nistyu v umovakh hlobalizatsiyi: monohrafiya [Innovation management in the context of globalization: monograph], KharRI NADU "Mahistr", pp. 53-67, Kharkiv, UA.

27. Friedrich, C. J. (1963). Man and His Government: An Empirical Theory of Politics. McGraw-Hill, NY, USA.

28. Habermas, J. (1993). Otnosheniya mezhdru sistemoy i zhiznennym mirom v usloviyakh pozdnego kapitalizma [Relationship between system and life-world in the conditions of late capitalism], "THESIS", vol.2, pp. 123-136., Moscow, RU.

29. Shnytko, O. (2006). "The policy of increasing competitiveness: the experience of developed countries and Ukraine", Ekonomist, vol. 8, pp. 44-48.

Надійшла до редколегії 25.11.16

О. А. Зубчик, канд. филос. наук, доц.
Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев, Украина

**КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТЬ КАК АНАЛИТИЧЕСКИЙ ИНСТРУМЕНТ
ИССЛЕДОВАНИЯ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПОЛИТИКИ**

Рассматривая конкурентоспособность как аналитический инструмент исследования государственной образовательной политики, автор проанализировал отдельные составляющие индекса глобальной конкурентоспособности Всемирного экономического форума (Швейцария) и Рейтинга глобальной конкурентоспособности Института менеджмента (Швейцария). Показано, что конкурентоспособность стран (национальных экономик) определяется многочисленными и достаточно разноплановыми факторами – от эффективности государственного управления до качества инфраструктуры. Конкурентоспособность позволяет определять сильные и слабые стороны, основания, условия, перспективы и политические последствия государственной политики.

Ключевые слова: конкурентоспособность, государственная политика, анализ, высшее образование, качество институтов, эффективность правительства.

O. Zubchik, PhD, Associate Professor
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

COMPETITIVENESS AS AN ANALYTICAL TOOL OF PUBLIC POLICY RESEARCH

Considers competitiveness as an analytical research tool of state educational policy. The author analyzed the individual components of the Global Competitiveness Index of the World Economic Forum (Switzerland) and Global Competitiveness Ranking Management Institute (Switzerland). The competitiveness of the (national economy) depends on the set of factors. They are quite diverse. This is the efficiency of public administration and the quality of infrastructure. Competitiveness can determine strengths and weaknesses, reasons, conditions, perspectives, the political consequences of public policy.

Keywords: competitiveness, public policy, policy analysis, higher education, quality of institutions, government effectiveness.

УДК 351:271](438) "1918/1939"

М. С. Копилова, асп.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ ВІРОСПОВІДАНЬ ЯК ОСНОВА ЮРИДИЧНОГО СТАТУСУ ПРАВОСЛАВНИХ ЦЕРКОВ У ПОЛЬСЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ (1918-1939 РР.)

У статті проаналізовано нормативно-правові акти Другої Речі Посполитої у міжвоєнний період, що регулювали взаємовідносини держави і Православної церкви.

Підтверджено, що Конституція Польщі 1921 р. закріплювала не однаковий правовий статус католицької та інших церков. Відзначено лише часткове юридичне забезпечення діяльності Православної церкви в Польщі й підкреслено втручання державних інституцій у її справи упродовж усього міжвоєнного періоду. Розглянуто процес визначення її правового статусу та динаміку відокремлення Православної церкви в Польщі від Московської патріархії; встановлено, що досягнення нею автокефалії стало важливим чинником її реального інтегрування в нововідроджену польську державу, яка активно розбудовувалася у міжвоєнний період. Підкреслено, що в подальших дослідженнях доцільно деталізувати державну політику Варшави щодо української меншини й Православної церкви, визначити особливості обраної моделі її взаємовідносин із державою.

Ключові слова: правове регулювання, Друга Річ Посполита, Православна церква, держава, державна політика.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Розвиток сучасної демократичної держави формулює засади правового регулювання політики в сфері релігії. Правова соціальна держава зобов'язана забезпечити умови для діяльності різних конфесій і реалізацію права громадянам на свободу їх віросповідання. Актуальності набуває дослідження історичного досвіду правового регулювання взаємовідносин держави та православної церкви як одного з основних центрів української громади в Другій Речі Посполитій, що дозволить виявити закономірності їх розвитку й тенденції державницько-управлінського впливу на церкву в українських землях у складі польської держави. Крім того, канонічність надання автокефалії Православній церкві в Польщі (далі – ПЦП) у 1924 р. перегукується з питанням правового статусу православних церков у сучасній Україні, що вкотре актуалізує окреслену проблему.

Аналіз останніх публікацій за проблематикою та виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проблема регулювання правового статусу ПЦП неодноразово перебувала в полі зору науковців. Окремі її аспекти висвітлювали зарубіжні – М. Зизикін [16], М. Папержинська-Турек [12], Й. Швейгл [10], українські – І. Власовський [1], Я. Вовк [2], О. Купранець [4] та ін. дослідники. Зауважимо, що вони майже не звертали уваги, а тому не досліджували механізми взаємодії державних інститутів і ПЦП у системі публічного адміністрування, не враховували або ігнорували відмінності правового статусу різних церков, визначеного законодавчими й нормативними актами польської держави.

Метою дослідження є всебічний аналіз правового поля Другої Речі Посполитої щодо визначення, регулювання статусу та зовнішньої структури ПЦП, а також її відносин із польськими державними інституціями.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. За статтями Ризького мирного договору 1921 р., українські землі Холмщина, Підляшшя, Західна Волинь, Західне Полісся відійшли до складу Польщі [7]. Державам, учасникам договору, заборонялося втручання в справи внутрішньої організації релігійних організацій, що знаходяться на території іншої держави. Крім того, договір закріплював право церков і релігійних меншин на самостійне вирішення своїх внутрішніх справ у межах чинного законодавства держави, в якій вони знаходилися [16, с. 115]. До цього часу Православна церква в Польщі підпорядковувалась Московському патріархатові. Її внутрішній устрій був визначений спеціальним документом "Означення устрою Варшавської єпархії", що був ухвалений на Помісному Соборі Російської Православної

Церкви в Москві наприкінці 1917 – на початку 1918 рр. [8, с. 23]. Там же було прийнято ухвалу про канонічне підпорядкування Варшавської єпархії Московському патріархату, порядок управління нею та засади вибору її архієрея. Варшавська єпархія повинна була направляти представників на всеросійські собори [10, р. 64-65].

Основою правового регулювання у сфері віросповідань у Другій Речі Посполитій стала Конституція Польської Республіки 1921 р. Крім того, Православна церква в Польщі упродовж 1918–1926 рр. керувалася низкою інших законодавчих актів, урядових декретів і розпоряджень [2, с. 155]. Зокрема, Ст. 120 Основного закону покладала на осіб, молодших 18 років, які навчалися в закладах повністю або частково за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування, обов'язок вивчення науки про релігію [11]. Ця стаття найкраще демонструвала важливість для польської держави релігійного статусу громадян, яких зобов'язували опанувати науку про церкву, як одного з чинників виховання.

Ст. 111 гарантувала свободу совісті та віросповідання для всіх громадян і право вільного публічного виконання настанов церкви усіма жителями республіки. Ст. 110, 112 і 113 визначали інші норми, пов'язані зі свободами релігії та особистості [11]. Ст. 114 Основного закону закріплювався особливий статус Католицької церкви: "Римо-католицьке віросповідання, є релігією переважної більшості народу, займає в державі провідне становище серед рівноправних віросповідань. Римо-католицька церква керується своїми законами". Ст. 115 встановлювала, що власні (внутрішні) закони церков релігійних меншин повинні розглядатися і затверджуватися державними інституціями [11].

Норми, закріплені в Ст. 114 і 115 Конституції, повинні були трактуватися з врахуванням їх пріоритетності й важливості. Дослідник Конституції Польської Республіки 1921 р., професор В. Яворський вказував, що формулювання цих статей свідчило про панівне становище Римо-католицької церкви, а внутрішнє право держави і канонічне римо-католицьке право не суперечили одне одному. Водночас держава залишала за собою прерогативу встановлювати характер взаємовідносин з іншими церквами та визначати відповідність їх права державним законодавчим актам [13, с. 323].

Основний закон визначав різне регулювання відносин держави й церкви, надаючи особливого пріоритету Римо-католицькій церкві. Зокрема, взаємовідносини з державою визначалися міжнародною угодою – конкордатом між Ватиканом і Варшавою, що підлягав ратифікації Сеймом. Водночас взаємовідносини польської держави з іншими церковними конфесіями (нека-

толицькими) визначалися нормативними актами, прийняття яких мало ініціюватися державою в односторонньому порядку. Отже, церкви та релігійні організації Другої Речі Посполитої за своїм правовим статусом поділялися на зареєстровані на підставі різних правових актів (конкордат або інша двостороння угода) й незареєстровані.

Навіть після виокремлення значної кількості православної спільноти українських земель у складі Польської Республіки з-під юрисдикції духовних центрів, структурно пов'язаних з Московським патріархатом, продовжувало діяти російське релігійне законодавство. Чинність російського церковного законодавства на території Польщі визнавалася її державними органами. Зокрема, воєводи уклали з православними єпископами окремі угоди щодо використання російського релігійного законодавства на території відповідного воєводства. У разі невідповідності попередніх законодавчих актів правовому полю й державно-політичним умовам Польщі, він автоматично втрачав свою силу без прийняття окремого законодавчого акту. Цей принцип було застосовано для припинення дії законів, що визначали домінуючий статус православної церкви у Польщі [2, с. 154-155].

Важливим кроком на шляху до відокремлення ПЦП від Московської патріархії стали Тимчасові правила (постанови) про відносини держави і Православної церкви в Польщі, видані польським урядом 20 січня 1922 р. Цей тимчасовий підзаконний нормативно-правовий акт (мав діяти до прийняття спеціального закону, що передбачало Ст. 115 Конституції), власне перефразовав надії церковних ієрархів на усамостійнення православ'я в Польщі від світських управлінських чинників держави на зразок установаження державно-церковних відносин із Римо-католицькою церквою (конкордат). Тимчасові правила регулювали зовнішні зв'язки і внутрішнє життя ПЦП до 1938 р. [15].

Ст. 1 Тимчасових правил визнавала Собор єпископів вищим представницьким органом Православної церкви в Польщі на чолі з екзархом, який обирався церковним Собором та отримував юрисдикцію митрополита. Членів Собору призначав уряд. Ст. 3 визначала порядок затвердження воєводами голів парафій, кандидатури яких подавав єпископ. Кандидат був зобов'язаний скласти присягу на вірність Польській республіці. У випадку вчинення головою парафії злочину з метою отримання матеріального прибутку або морального, якщо це завдало шкоди державі, міністр віросповідань і освіти був зобов'язаний його усунути з цієї посади. Ст. 9 забороняла Собору єпископів без погодження з Міністерством віросповідань та освіти змінювати територіальні межі парафій [15]. Отже, документ суттєво обмежував повноваження Собору та дозволяв втручання держави в церковні справи, зокрема у призначенні членів Собору і керівників парафій, визначенні територіальних меж приходів.

Ст. 13 Тимчасових правил визначала, що справами єпархій управляли Духовні консисторії, членів яких, за поданням єпископів, затверджувало Міністерство віросповідань і освіти. Члени консисторій мали скласти присягу на вірність польській державі в особі директора Департаменту релігії (у Варшаві) або воєвод [15]. Хоча затвердження членів консисторій не було компетенцією воєвод, на практиці Міністерство віросповідань і освіти погоджувало їх кандидатури з керівниками воєводств і повідомляло остаточне рішення Собору єпископів і воєводі [13, с. 338].

Ст. 14 документа визначала процедуру скликання церковних зібрань усіх рівнів лише за погодженням уповноважених представників держави. Збори деканатів,

наприклад, проводилися за попередньою згодою старо-сти, з'їзд єпархій – за згодою воєводи, а церковний Собор скликався екзархом за погодженням із Міністерством віросповідань та освіти [15]. Процедура висунення претендентів на посаду голів православних деканатів була аналогічною процедурі призначення членів консисторії (Ст. 13), кандидатури яких погоджувалися з відповідним центральним виконавчим органом – Міністерством віросповідань і освіти [13, с.338]. Отже, воєводи усувалися від контролю за призначенням останніх, хоча такий перерозподіл повноважень був би більш доцільним.

Тимчасові правила чітко не визначали мову богослужіння, хоча передбачали ведення метричних книг польською мовою з одночасним використанням національної мови парафіан (Ст.7). Ст. 13 визначала, що офіційній документації консисторії потрібно використовувати тільки польську мову, як і в листуванні з державними органами. Водночас, Ст.8 передбачала, що обов'язкове вивчення учнями шкіл православного віросповідання основ релігії мало здійснюватися їх рідною мовою [15].

Зрештою, практичне застосування представниками центральної і місцевої польської влад Тимчасових постанов про відносини держави і Православної церкви в Польщі свідчило про їх однобічне трактування, як правило, у вигідному ракурсі. У деяких випадках представники державних органів відверто ігнорували їх норми, чим ставили православне духовництво у залежність від органів виконавчої влади, які не рідко чинили тиск і втручалися у внутрішні справи церковного життя й навіть ініціювали звільнення православних священників [4, с. 15-16].

Наступним кроком до остаточного обмеження впливу Московської патріархії на ПЦП стала співпраця польського уряду на основі норм Конституції 1921 р. із Собором єпископів церкви у досягненні автокефалії цієї християнської конфесії та її визнання Константинопольським патріархом, Грецькою, Болгарською й Румунською автокефальними церквами, а також патріархом Московським. Для прискорення процесу отримання автокефалії митрополит ПЦП Діонісій передав Вселенській Константинопольській Патріархії доповідь про стан церковних справ і обґрунтування потреби автокефалії та відповідне клопотання [6, с. 141]. Відповідно на це звернення став Патріарший і Синодально-Канонічний Томос Вселенської Патріархії від 13 листопада 1924 р. про визнання Православної церкви в Польщі автокефальною [1, с. 30].

Урочистості з приводу передачі Томосу та проголошення автокефалії ПЦП відбулися у Варшаві 16–19 вересня 1925 р. за участю представників Константинопольської та Румунської церков, митрополита Діонісія, архієпископа Феодосія, єпископів Олександра, Олексія, Антонія і Симеона, а також 19 священнослужителів від 5 єпархій ПЦП, а також представників польського уряду [5, с. 2]. Підставою для надання Томосу ПЦП Константинопольський патріарх вважав: 1) свій канонічний обов'язок, що накладає на "Святіший Вселенський престол піклування про православні церкви, які знаходяться в потребі..."; 2) факт, який не заперечує й історія, "що перше відділення від нашого престолу Київської митрополії й Православних митрополій Литви та Польщі, залежних від неї, а також прилучення їх до святої Московської церкви наступило не за приписами канонічних правил"; 3) наявність повної церковної автономії Київської митрополії у складі Московської патріархії [3, с. 14].

Латентний процес унормування правового становища ПЦП затягнувся до 1938 р. Його завершило обнародування в "Dziennik Ustaw" 19 листопада 1938 р. Декрету Президента Речі Посполитої про відношення Держави до Польської Автокефальної Православної Церкви (далі –

ПАПЦ) [9] і прийняття 10 грудня 1938 р. Розпорядження Ради Міністрів про затвердження Внутрішнього Статуту Польської Автокефальної Православної Церкви [14]. Зазначимо, що прикметною ознакою цих документів було означення Православної церкви як "польської", що в умовах міжнародної кризи 1938 р. повинно було сприяти згуртуванню польського суспільства.

Декрет Президента від 18 листопада 1938 р. складався з 85 параграфів і стосувався різних аспектів діяльності ПАПЦ щодо взаємовідносин з польською державою, що гарантувала їй певні права і водночас ставила обмеження. За формою документ нагадував угоду між польською державою і ПАПЦ, що був нав'язаний останній в односторонньому порядку, замість досягнення взаємоприйняттого порозуміння. Пункт 1 Ст. 1 Декрету фіксував, що в догматичних і канонічних питаннях ПАПЦ зберігала єдність зі Східним Православним Костелом (Українською греко-католицькою церквою – М.К.), була незалежною від будь-якої іноземної духовної чи світської влади. Пункт 2 Ст. 1 і Ст. 2 Декрету передбачали цілковиту свободу ПАПЦ у межах чинного законодавства, а всі церковні приписи мали відповідати Декрету, Статуту церкви і не суперечити польському законодавству. Офіційною мовою в церковних справах визнавалася польська, але в разі отримання звернень осіб та інституцій іншими мовами, передбачалася можливість їх використання (Ст. 7) [9].

Головою ПАПЦ проголошувався митрополит. Генеральний собор, до складу якого входили єпископи, представники духовенства та миряни, отримував право регулювати різні сфери діяльності церкви. Він скликався митрополитом за попереднім погодженням з Міністром віросповідань і освіти й розпорядженням президента (Ст. 9, 10). Собор єпископів на чолі з митрополитом повинен був врегулювати спірні питання, що не входили до повноважень єпископів. Виконавчим органом Собору єпископів був Священний Синод (Ст. 11, 12) [9]. Ст. 4 Декрету передбачала можливі випадки втручання держави в окремі церковні питання: усунення духовної чи іншої особи з церковної посади; позбавлення повноважень, пов'язаних з духовним станом; в інших випадках, передбачених польським законодавством [9].

Митрополита обирав Елекційний собор, до складу якого входили: заступник митрополита, всі єпископи, представники єпархії (по 2 особи з числа духовенства й 3 – із числа віруючих), 2 представники військових священників, намісник Почаївської Лаври, 2 представники монастирів, 2 представники від Відділу православної теології Варшавського університету імені Юзефа Пілсудського (Ст. 15-16). Ст. 17-21 визначали порядок обрання митрополита. Кандидатура претендента на митрополічний престол повинна бути підтримана державними органами, зокрема передбачалося її погодження з Міністерством віросповідань і освіти (Ст. 26). Декрет Президента визначав порядок обрання єпископів і порядок призначення єпископом деканів, пасторів і вікаріїв за погодженням їх кандидатур з воєводою (Ст. 35). Не громадяни Польщі не могли претендувати на жодну з церковних посад (Ст. 48) [9]. Отже, процедура обрання/призначення посадових церковних осіб була чітко описана та передбачала втручання держави на кожному рівні. Погоджуємося із висновком О. Купринця, що президентський Декрет проголошував незалежність ПАПЦ від духовної або світської влади, але виконавча влада розглядала цю церковну інституцію як інструмент політики перетворення українського православного населення у польських православних [4, с. 47-52].

Зрештою, на виконання Декрету глави польської держави уряд країни ухвалив Внутрішній Статут ПАПЦ [14]. Цей документ дублював положення Декрету та більш детально описував структуру, повноваження та порядок обрання й призначення посадових осіб і органів управління церквою. Вплив державних інституцій поширювався на всі сфери життєдіяльності православної церкви. Жодне призначення на церковну посаду чи звільнення, переміщення духовної особи в іншу єпархію тощо не могло відбуватися без санкції з боку державних органів. Незважаючи на безліч недоліків, що стосувалися залежності ПАПЦ від держави, із прийняттям у 1938 р. Декрету Президента становище останньої набуло визначеності й стало інструментом правового регулювання у сфері віросповідань Другої Речі Посполитої, але Друга світова війна, що розпочалася 1 вересня 1939 р., зумовила необхідність змін у правовому статусі ПАПЦ на українських землях, які опинилися під контролем країн-агресорів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, ратифікація після Першої світової війни Сеймом Польської республіки міжнародних угод, що забороняли втручання держави у внутрішні церковні справи, не передбачала фіксацію в польському законодавстві. Конституція 1921 р. встановлювала правове регулювання взаємовідносин держави з ПЦП шляхом видання спеціального нормативно-правового акту без його узгодження з іншою стороною. Основний закон легалізував панівне становище Римо-католицької церкви, тоді як статус ПЦП визначався розпорядженням Міністра віросповідань і освіти (1922 р.), що мало тимчасовий характер і діяло до 1938 р. Декрет Президента Польщі (1928 р.) продовжив становлення правосуб'єктності ПЦП і закріпив вплив держави на її діяльність на вищому нормативному рівні.

У міжвоєнний період процес правового регулювання взаємовідносин польської держави й ПЦП пройшов такі етапи: 1) 1918–1921 рр. виокремлення з-під юрисдикції духовних центрів Московської патріархії; 2) 1921–1925 рр. – оформлення правосуб'єктності ПЦП, її реальне інтегрування в нововідроджену Польську Республіку та проголошення автокефалії ПЦП; 3) 1925–1938 рр. – визначення правового статусу і завершення становлення правосуб'єктності ПЦП/ПАПЦ.

У подальших дослідженнях окресленої проблеми необхідно детально проаналізувати державну політику Польської Республіки щодо української меншини та православної церкви, визначити спрямування і особливості моделей її взаємовідносин із державою.

Список використаних джерел

1. Власовський І. Нарис історії Української Православної Церкви. Том IV. Книга II – К.: Видання Київської Патріархії Української Православної Церкви Київського Патріархату, 1998. – 392 с.
2. Вовк Я. О. Політика Польської держави стосовно християнських конфесій (1918–1926 рр.): рукопис дис. канд. іст. наук: 07.00.02 – Всесвітня історія. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. К., 2005. – 222 с.
3. Галуха Л.Ю. Особливості автокефалії та інституалізації православної церкви в Польщі (1918 – 1939) [Текст]: автореф. дис... канд. іст. наук: 09.00.11 / Галуха Любов Юрївна; НАН України, Ін-т філос. – К., 1997. – 24 с.
4. Купранець Орест Ф. Православна Церква в міжвоєнній Польщі, 1918-1939 / О. Ф. Купранець. – Рим: [б.в.], 1974. – (Записки ЧСВВ; сер. II, Секція 1, Т.31) – с.235.
5. Православна церква в Польщі (Святочне проголошення автокефалії. Приїзд делегації царгородського патріарха) // Діло. – 1925. – 18 вересня. – С.2.
6. Приселков М. Очерки по церковно-политической истории Киевской Руси X – XII вв. / М. Приселков. – СПб.: Тип. М.М. Стасюлевича, 1913. – 470 с.

7. Рижский договор // Документы внешней политики СССР : в 21 т. / Комиссия по изд. дипломат. документов: д. эк. н. А. А. Громыко. – Москва. – Т. III. – 1959. – С. 618-642.

8. Собрание определений и постановлений Священного Собора Православной Российской Церкви 1917-1918. – М., 1994 [репринт с изд.: М., 1918]. – Вып. 4. – 53 с.

9. Dekret Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 18 listopada 1938 r. O stosunku Państwa do Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego // Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. – 1938. – № 88. – Poz. 597. – S. 1317-1326.

10. Joseph Schweigl S.J., Die Hierarchen der getrennten Orthodoxie in Sowjetrussland, Roma, "Orientalia Christiana". – 1928. – Nr. 46. – P. 6-73.

11. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, Ustawa z dnia 17 marca 1921 r. – Dziennik Ustaw. – Poz. 267. – №44.

12. Papierzyńska-Turek M. Między tradycją a rzeczywistością: Państwo wobec prawosławia w 1918–1939. – Warszawa : Państwowe Wyd-wo Nauk., 1989. – 482 s.

13. Referat o dekoncentracji w zakresie administracji wyznań, Prezydium Rady Ministrów Komisja dla Usprawnienia Administracji Publicznej, Warszawa, dnia 29 kwietnia 1930 r. // Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Nr. zespolu 14, Nr. serii 5.1, Syg. jedn. arch. 304. – S. 313-345.

14. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 10 grudnia 1938 r. o uznaniu Statutu Wewnętrznego Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego. // Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. – 1938. – № 103. – Poz. 679. – S. 1545-1583.

15. Tymczasowe przepisy o stosunku Rządu do Kościoła Prawosławnego w Polsce // Dziennik Urzędowy Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego Rzeczypospolitej Polskiej. – 1922. – № 7. – Poz. 59. – S. 98-102.

16. Zyzykin M. Autokefalia i zasady jej zastosowania / M. Zyzykin – Warszawa : [s. n.], 1931. – 128 s.

References

1. Dokumenty vneshey politiki SSSR: V 21 t. (1959), "Treaty of peace between Poland, Russia and the Ukraine, signed at Riga, march 18th, 1921", Komissiya po izd. diplomat. dokumentov: d. ek. n. A. A. Hromyko, Moscow, Russia.

2. Halukha L.Yu. (1997) "The Features and institutionalization autocephaly of the Orthodox Church in Poland (1918 – 1939)", Ph.D. Thesis, History of religion, The National Academy of Sciences, Ukraine, Institute of Philosophy, Kyiv, Ukraine.

3. Kupranets', Orest F. (1974), Pravoslavna Tserkva v mizhvoyenniy Pol'shchi [The Orthodox Church in Interwar Period in Poland], Zapysky ChSVV ; ser.II, Sektsiya 1, T.31, Rome, Italy.

4. Ministr Wyznan Religijnych i Oswiecenia Publicznego (1922) Directive "The Temporary Regulations on Relation of the Government and the Orthodox Church in Poland", Dziennik Urzędowy Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego Rzeczypospolitej Polskiej, № 7, Poz. 59, s. 98-102.

5. Orthodox Church in Poland (1925), Dilo, vol. march 1925, s.2.

6. Papierzyńska-Turek M. (1989) Między tradycją a rzeczywistością: Państwo wobec prawosławia w 1918–1939 [Between Tradition and Reality: State against the Orthodox Church in 1918-1939], Państwowe Wyd-wo Nauk, Warszawa, Poland.

7. Prezydent Rzeczypospolitej (1938) Edict of the President "About Relationship between State and Polish Orthodox Church", Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej, № 88, Poz. 597, s. 1317-1326.

8. Prezydium Rady Ministrów Komisja dla Usprawnienia Administracji Publicznej (1930) Report about the deconcentration in the administration of confessions, Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Nr. zespolu 14, Nr. serii 5.1, Syg. jedn. arch. 304. – S. 313-345.

9. Priselkov M. (1913), Ocherki po tserkovno-politicheskoy istorii Kievskoy Rusi X – XII vv. [The Essays on Church-Political History of the Kiev Rus X-XII], typ. M.M. Stasyulevicha, Saint Petersburg, Russia.

10. Rada Ministrów (1938) Directive "The Recognition of the Statute of the Polish Autocephalous Orthodox Church", Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej, № 103. Poz. 679, s. 1545-1583.

11. Schweigl S.J. (1928), "The Hierarchy of Separated Orthodoxy in Soviet Russia, Roma", Orientalia Christiana, Nr. 46, p. 6-73.

12. Sejm (1921), "The Constitution of Polish republic", Dziennik Ustaw, Poz.267, №44.

13. The Collection of Rules and Orders of the Holy Council of the Orthodox Church of Russia 1917-1918 (1994), reprint s izd. 1918, vyp. 4, Moscow, Russia.

14. Vlasov's'kyi I. (1998), Narys istoriyi Ukrayins'koyi Pravoslavnoyi Tserkvy [History of Ukrainian Orthodox Church], Vydannya Kyiv's'koyi Patriarkhii Ukrayins'koyi Pravoslavnoyi Tserkvy Kyiv's'koho Patriarkhatu, Kiev, Ukraine.

15. Vovk Ya. O. (2005) "The State Policy of Poland about Christian Denominations (1918-1926)", Abstract of Ph.D. dissertation, Global history, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine.

16. Zyzykin M. (1931), Autokefalia i zasady jej zastosowania [The Autocephalia and Rules for Its Application], W.: [s. n.], Warszawa, Poland.

Надійшла до редколегії 24.11.16

М. С. Копылова, асп.

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев, Украина

ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ В СФЕРЕ ВЕРОИСПОВЕДАНИЙ

КАК ОСНОВА ЮРИДИЧЕСКОГО СТАТУСА ПРАВОСЛАВНЫХ ЦЕРКВЕЙ В ПОЛЬСКОЙ РЕСПУБЛИКЕ

В статье проанализировано нормативно-правовые акты Второй Речи Посполитой в межвоенный период, которые регулировали взаимоотношения государства и Православной церкви.

Подтверждено, что Конституция Польши 1921 г. закрепляла не одинаковый правовой статус католической и других церквей. Отмечено только частичное юридическое обеспечение деятельности Православной церкви в Польше и подчеркнута вмешательство государственных институций в её дела на протяжении всего межвоенного периода. Рассмотрен процесс определения её правового статуса и динамику отделения Православной церкви в Польше от Московской патриархии; установлено, что достижения ею автокефалии стало важным фактором её реальной интеграции в возрождённое польское государство, которое активно перестраивалось в междувоенный период. Подчеркнуто, что в дальнейших исследованиях рационально детализировать государственную политику Варшавы касательно украинского меньшинства и Православной церкви, определить особенности выбранной модели её взаимоотношений с государством.

Ключевые слова: правовое регулирование, Вторая Речь Посполитая, Православная церковь, государственная политика, государство.

М. S. Kopylova, PhD-student

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

THE LEGAL REGULATION OF RELIGION AS BASIS FOR JURIDICAL

STATUS OF ORTHODOX CHURCH I POLAND REPUBLIC (1918-1939)

The article deals with the normative legal acts Second Polish Republic that govern relations between the state and the Orthodox Church in interwar period.

The author proves that the Polish Constitution of 1921 support different legal status for catholic and other churches. The study shows incomplete legal regulation of the Orthodox Church in Poland and interference of the government in its affairs during interwar period. The thesis considers the process of determination of the Orthodox Church's in Poland legal status and dynamics of the separation it from the Moscow Patriarchate; reveals that the autocephalous has become an important factor in integration in newborn Polish state which actively been built in the interwar period. The results can be applied to further researches about Warsaw's state policy on Ukrainian minority and the Orthodox Church, the features of the selected model its relations with the state.

Key words: legal regulation, Second Polish Republic, Orthodox church, the state policy, state.

L. Mamedaliyeva, PhD student

Institute of Philosophy and Law of the Academy of Sciences of the Republic of Azerbaijan, Baku, Azerbaijan

INTERNATIONAL RELATIONS UNITED NATIONS AND GLOBALIZATION: OPENING UP OPPORTUNITIES WITH THE BACKDROP OF "HUMANITARIAN INTERVENTIONS"

The article reviews opportunities for the UN's renewal in the environment of globalization, with the "humanitarian interventions" in the backdrop. It highlights that at present, the existing mechanism of "humanitarian interventions" contains a contentious substance owing to which the renewal of the UN is coupled with ambiguity. Experts point out political, legal and military contradictions within the process of "humanitarian interventions".

Experience demonstrates that the outcome has not always been positive. In number of cases, the crisis is further aggravated. Such a situation also produces a negative impact upon the process of the UN's renewal. In this context, the theses of the article are conducive to identifying an evident connection between the "humanitarian intervention" and implementation of reforms in the United Nations. In general, the inefficiency of "humanitarian intervention" engenders questions about the legitimacy of the procedure itself. Indeed, inability of the big nations to strike an accurate balance between ensuring self-interests and objective reality has a certain role to play here. Apparently, "humanitarian intervention" in itself, is not the solution to the problem of guaranteeing security. First, the countries must discard the policy of double standards. Is there a superpower prepared to do so? This question remains open.

Keywords: United Nations, international actor, international organizations, humanitarian intervention, collective security

A countless number of research work is done in relation to the necessity of boosting the effectiveness of the role played in global politics by the United Nations Organization (UN) that is, no doubt, deemed as a very significant international organization. In this respect, many books and articles were printed so far that put forward different, and in some cases, conflicting ideas. This makes it necessary to conduct a comparative analysis of that organization's functions. At the same time, there are opinions expressed on mechanisms applied by the UN to create stability across the globe. For instance, interesting ideas are given in relation to the nature, functional details and targeted moments of "an humanitarian intervention" which is so often discussed in recent times. One keeps asking why the UN is not always able to effectively use this method. In this context, there is a need to have open debates on how the reforms should be implemented within the UN system. The case leaves more questions than answers.

"Humanitarian intervention": on the edge between the law and the justice

There has been, from the end of the XX century – to the early XXI century, a drastic rise in the number of various conflicts across the globe, which has resulted in the necessity of interventions by international organizations, including the UN itself. Everyone accepts the idea of making concrete steps to mitigate all cases that generate threats to global security. However, the main issue at stake was related to a legal mechanism or strategic and tactical tools to intervene into such developments unfolding due to different reasons. In this respect, the role played by the UN had a paramount importance because it bears a greater responsibility in world international affairs.

Nevertheless, the legal side of this issue requires a slightly fairer position in tense situations. This is explained by the fact that any specific conflict rolls out in the territory of a concrete country. It automatically drags behind itself a considerably risky situation for an intervention. Then, serious attention is paid to such values as sovereignty and independence of nations in the contemporary period. The United Nations have dedicated obligations in relation to their protection. At the same time, we see such realities as the murders of civilians, occupation of territory by another State, violation of human rights, racial attacks on some people etc. It is impossible to remain indifferent to those cases.

Back in 1987, the founder of the Médecins sans Frontières and the former Foreign Minister Bernard Kouchner, in his *Le Devoir d'Ingérence*, used to note that democratic nations should interfere into internal affairs of other countries in the cause of protection of human rights [1]. The practice shows that such a good-conceived idea is misused by differ-

ent circles to interfere for the sake of their interests under the guise of democracy into internal affairs of other countries and legally topple both elected people and elected leaders. It reveals the signs of both violation of international law and a new rise of geopolitical contradictions. Indeed, this moment increases the liability of an organization like the UN.

And, it is absolutely normal to seek the ways out of such difficult situations formed at global level. In this context, it becomes evident to put the following question: "What would be the obligation of the UN in new circumstances?" The Rwanda events of 1994 have made this question more acute in international affairs. At that moment, almost 1 million people died in the aftermath of interethnic conflict in that country. However, international organizations had failed to stage a proper intervention into that process [2].

As a first step, the larger intervention took place in 1999 in Yugoslavia. This was branded as "a humanitarian intervention" which means that the NATO exercises a military intervention under the mandate of the UN to protect civilians from humanitarian crisis, genocide and aggression. Occasionally, such operations are also called "humanitarian wars" [See: example 3]. Afterwards, it came to Afghanistan (2001), Iraq (2003) and Libya (2011). Consequences of "the humanitarian intervention" into these countries are known to all. In this context, the events unfolding today in Syria should not be left unnoticed, because they throw away the veil by exposing the invisible face of "the humanitarian intervention" not indicated in documents.

We see that millions of Syrians are trying to escape the humanitarian crisis by forcing their way into different parts of the world. 3 millions of them found their refuge in neighboring Turkey. Another part fled to Jordan. Other millions are scattered to various regions to save their lives. However, the founders of "the humanitarian intervention" concept, and for instance, France which is the home country of Kouchner, do not make serious steps to help these people in crisis. Moreover, hundreds of thousands of migrants are detained under insults behind barbed wire and bars in central parts of Europe while still awaiting "the humanitarian intervention". However, previous to these recent events, we had a people of the South Caucasus suffering from injustice, military aggression, terror and deportation.

Starting from the end of the 1980-ies of the last century, the Armenian authorities started to commence their systematic deportation policy against Azerbaijanis. These unheeded people, in very harsh weather conditions, were ousted from their native lands with all their human rights violated. A great many of them died whilst being deported, whilst others became victims of Armenian terrorism. The

remainder were assaulted, or resorted to suicide to avoid insults and rape.

However, during this period, no one had voiced concern at this massacre and the humanitarian crisis which occurred for several consecutive years since the publication of the "humanitarian" book of Bernard Kouchner. In the aftermath, neither the Khojaly genocide, nor the fate of Azerbaijanis falling victims of the Armenian terrorism and the deportation of millions of Azerbaijanis have resuscitated "the humanitarian pulse" of members of the United Nations Security Council (UN SC). All of these are the historical facts that remain as stains in the world history. And, it becomes impossible to assign a concrete content to the terms of "humanitarian intervention" or "humanitarian war" without having to notice such moments.

The same round of events has also been observed in other regions of the world. In these conditions, it becomes imperative to support authors writing about the geopolitical context of this term of "humanitarian intervention" [4]. At the same time, it would be interesting to know which legal mechanisms are under elaboration for the humanitarian intervention of the UN.

To define the legal framework of a humanitarian intervention, the International Commission on Intervention and State Sovereignty is established under the UN auspices in 2000. In 2001, it submitted the Responsibility to Protect report. It proposes to replace the term of a right to intervene by a responsible protection which underlines no military intervention, but the responsibility of the States to protect citizens. In this regard, it requires to fulfill the obligations of "react, address and restore" in the case of violation of humanitarian law at global level [4].

This report gained the support from leading Western powers, but failed to become a yardstick amendment for international conventions and the UN Charter. As a result, the trigger button of "a humanitarian intervention" continues to remain in the hands of the UN Security Council [4]. And, that's the gist of the problem. "The humanitarian intervention" represents a serious action by itself. Its consequences can lead either to a collapse of the State or a transition to a new political administration. In its turn, this means a considerable change in the fate of a specific society. Let us presume that such a vital issue should be just solved by 5 specified nations – US, Great Britain, France, Russia and China! To what extent would a principle of justice be upheld in this case? And, what is the responsibility level of the UN, which is composed of over 200 members?

Certainly, the main part of this issue is related to the existence of a fair intervention mechanism. Let us assume a fact of occupation of the territory of a specific State, which then faces a humanitarian crisis. In this case, can the UN timely and effectively intervene in that situation? Does it use impartially, objectively and fairly all opportunities of "the humanitarian intervention" to stop an aggressor? Can the measures undertaken in Afghanistan, Iraq and Libya be considered as a full rescue from the humanitarian crisis? If an answer is positive to this question, then it becomes necessary to describe other following moments related directly to the operations of the UN SC.

The Armenian aggression: a tragic outcome of "humanistic" evaluation

We have in mind the feedback of the international community led by the UN SC to the fact of creation of a complicated geopolitical situation in the South Caucasus in the aftermath of Armenia's aggression against Azerbaijan. Mass media has repeatedly reported the local situation and we also touched upon that issue above. What did the UN SC do? Nothing so far, besides passing four resolutions! Not a single "humanitarian" step. Not a single mouth spoke about

any "humanitarian intervention" against Armenia. There was not even any pressure exercised on Yerevan to implement the four Resolutions. In this case, what does "the humanitarian intervention" mean for the UN? However, Article 51 of the UN Charter stipulates that if a State is under aggression, it can be aided. This means that the self-defense and sanctions of the UN SC are the main foundations for "a humanitarian intervention". Then, one can ask: why the UN has not, so far, seriously supported the right of Azerbaijan for self-defense? Why are sanctions not imposed on Armenia? It appears that specialists are absolutely right in talking about "the dilemma of humanitarian intervention" [5].

There is also another important aspect of this futile stance of the UN in front of such problems. It becomes more topical in the context of the following idea expressed by Dr. Aidan Herir, international relations specialist at the UK University of Westminster: "humanitarian intervention, (.....), has become one of the key causes of contention and controversy in contemporary international relations" [6, page 1]. The main attention is hereby accentuated to the role of a forced application in modern international affairs and cases it can be resorted to. It should be regarded from the theoretical and legal points of aspect in order to be a legitimate action through the UN Charter.

Scholars study in detail this phenomenon on the basis of international practice. Their research work tries to analyze the events in Rwanda and Kosovo, the concept of "humanitarian intervention", the anti-terrorist operations in Afghanistan, the US military aggression in Iraq, the failed UN Somali intervention etc. In this context, it is quite interesting to see the research work conducted at the Brookings Institution of US [7]. Analysts attempt to debate on various aspects of legitimacy of the use of force under the UN sanctions. The reciprocal correlation between force and legitimacy becomes important in the system of international relations in parallel to other aspects. The research work shows that the decisions taken by the UN so far are not always balanced and fair.

The main part of this story is related to one moment underlined by Strobe Talbott, former Deputy Secretary of State and Director of the Brookings Institution. According to him, the use of force is not an easy issue when it should be applied to the new conflicts awaiting its global settlement (for instance, in the case of a threat to the integrity of national States or an attempt of terror networks to get access to the weapons of mass destruction) in the post Second World War conditions [8].

Use of force and legitimacy: facing the challenges of history

It actually appears that the moment making the UN a futile structure is explained by the difficulties to find legitimacy for the use of force in new conditions. There are different aspects of this issue that are studied by scholars. Ivo Daalder writes that the UN Charter adopted in 1945 authorizes the use of force in only two cases: self-defense and an action aimed at stopping aggression (in this case, the resolution of the SC is a must) [9, page 1].

Today, these options are given three new amendments: humanitarian intervention to address the oppression of citizens by a State; to neutralize terror zones via a military operation; and, to stop proliferation of weapons of mass destruction [9, page 6]. This has broadened the playground for the UN to support the non-proliferation of weapons of mass destruction, the prevention of terrorism and ethnic conflicts. However, the practice shows that the UN is indeed falling short of justice in such issues or has no power to act accordingly. As an example, we indicated above the Armenian – Azerbaijani Nagorno Karabakh conflict. There have been long years during which neither the UN nor the

OSCE reached a fair settlement of the problem. At the same time, ideas expressed by specialists show that there is a sufficient legal basis. Then, what is the problem? First of all, it is up to the UN to find an answer to this question.

Bruce Jentleson, expert at Duke University, has expressed interesting ideas on the form of fighting international terrorism. According to his opinion, due to the lack of a common position related to the notion of "terrorism" in general, the Big Powers face serious contradictions in this area. The countries such as the US, Russia, China and others have different approaches to terrorism. A group that can be seen as a terrorist cell for a specific Big Power is sometimes described as an organization fighting for the freedom of other people. As a result, the decision on the necessary intervention into a military conflict becomes uncommon at high level. And, national States remain unable to cope with this function. Due to these reasons are the decisions adopted by the UN in the contemporary period [10, pages 45 – 47].

Then, the problems seen in this area cannot be addressed without settling geopolitical controversies between the Big Powers. Though, the signs of such settlement are still not visible. Can we conclude that even the implementation of reforms would not ensure the effectiveness of the UN sanctions on a global scale? The main obstacle is created by controversies that remain in the geopolitical approaches of the super powers. To put it clearly, we have an impression that the UN as an international organization is falling under "the geopolitical time pressure". On the one hand, there are a number of very important pending problems. On the other hand, the elaboration of principles, which are necessary for its resolution, is entangled in geopolitical interests. Without noticing all of that, there is no way of talking about the UN reforms.

However, a few specialists also propose several solutions that look odd at first glance. Treating "a humanitarian intervention" as an alternative to the classical war scenario between the States, Susan Rice of the Brookings Institution and Andrew Loomis of the Georgetown University put forward their ideas in that context [11].

They think that the US and NATO should make principled steps even without the sanction of the UN SC. According to these authors, the issue of "humanitarian intervention" has become a very acute one since Operation Desert Storm of 1991. At the same time, the events in Somalia (1992), Rwanda (1994), Haiti (1994), Bosnia (1995), Kosovo (1999) and Darfur (2003) have shown that millions of people face tragedy once "the humanitarian intervention" by a third party becomes ineffective. Susan Rice writes: "If the Security Council fails to respond to the genocide in Darfur, it risks losing, for the foreseeable future, its remaining legitimacy on matters of humanitarian intervention. In the absence of Security Council action, the AU or NATO (an extraregional yet concerned and involved organization) could authorize punitive pressure, as NATO did in Kosovo in 1999. If all else fails, the United States should establish and lead what might be dubbed a "coalition of the compassionate" – and be prepared to accept the consequences". [11, page 92].

Leadership ambitions: a part of the reasons that undermine the UN

It is clearly seen that American specialists prefer that the US should take an initiative instead of the UN in the rapidly changing geopolitical environment. Can we presume that America treats fairly and objectively other parts of the world? In reality, there are many dangerous moments. They prefer to see the reign of one superpower in the world, rather than implement reforms and adapt the UN as an international organization to the new conditions. It is necessary to understand how dangerous this trend is. Even

Bruce Jentleson has described the reason for the non-resolution of conflicts in the world as due to the ambitions of one or several States to dominate the world.

And most importantly, reality shows that one single State cannot be fully objective in all cases. In some moments, it tends to be biased. As far as the US is concerned, who has felt a constant justice from America in the Middle East, the South Caucasus and Central Asia? Are the things done by America in Iraq and Syria compatible with international law norms? There is information that Washington has created various radical groups that are used on behalf of Muslims. There have been many years during which Washington has extended assistance, by the provision of millions of dollars, to the aggressive states of Armenia and Nagorno Karabakh.

What steps can be made by "that coalition of the compassionate" to bring back millions of Azerbaijanis ousted from their native lands? With a view to the US activities within the OSCE Minsk Group, it cannot do anything. The international community can face greater challenges once the resolution of global problems will be assigned to a specific country, bypassing the UN. In this sense, there is a need to look at the legal, moral and content aspects of the notion of "humanitarian intervention".

Though another mechanism proposed by specialists is not based upon the will of one specific State, but again entails many questions. Anna Kramer writes that "any new strategy should be legitimate and effective" [12]. However, the attempt of this author to ensure legitimacy and effectiveness seems risky. According to her, democratic nations should create "a league" [12, page 130]. Only that "league" can replace the UN mechanisms in critical situations! One can put a question: when, we say democratic nations, which country does it mean exactly? Of course, Western countries!

It appears that Kramer thinks primarily about the developed nations of the West when it comes to the resolution of global problems. Then, we can ask: who will take care of the interests of the Muslim countries? Nobody thinks about it. However, the practice shows that the intervention from the West is not just solving the problems arising in Muslim States, but also creates newly crafted contradictions. The Middle East is still under the impact of processes that corroborate this idea. In this case, the moment that raises a concern is the proposal related to the regulation mechanism bypassing the UN. Or, it may, in general, reflect a trend well known among contemporary specialists? Does it mean that hopes are fading out for the UN at all? We do not agree on that. There is rather a connection to a geopolitical idea existing in the US.

It can be also linked to the search for a new model that presumes the world domination of America. In general, Americans like putting forward ideas that openly or discreetly envisage their domination in any of their proposals. During the contemporary period, it has become clear that it is impossible to reign over the world using obsolete methods. Therefore, Washington heads for a new format that can be branded as a new "systemic and dynamic balancing".

It means that the US has to define regional leaders (or more exactly, "to assign" such a leader) and then, to balance their forces on the basis of systemic approach to ensure only the best interests of Washington at a common level. Evidently, the UN should not fulfill its previous functions in this case. On the contrary, this organization should also act in line with the mechanisms that are in favor of the US geopolitical interests. It seems that such an approach could explain the still suspended real changes within the UN. It awaits a convenient time.

As seen, there are quite controversial ideas related to the role of the UN at global scale. This issue is treated

through the prism of strategic and geopolitical interests of the Big Powers. In this case, it seems less credible to see the UN conducting real reforms and finding fully effective mechanisms. However, reality requires us to define the way out of this complicated geopolitical and controversial situation that would satisfy all countries. It also presumes finding fair resolutions of conflicts in different regions.

In this context, it is interesting to find several innovative trends in the UN. Usually, the UN differs by a system of three tiered relations. First, the political – legal (with member countries); second, the institutional (agencies and institutions within the organization); and, third, the social (the staff involved in its activities) [13, page 20].

Changes should encompass each of these pillars, and function as a system. Conceptually, this constitutes the complicated part of the problem, because the systemic implementation of reforms at all levels automatically requires the common consent of all the Big Powers. Let us assume that Russia submits a draft Resolution on Syria at the Security Council, which is not supported by the US, the UK or China. Or, for example, Washington can have a draft that is rejected by Moscow or Beijing. How can we hope for any strategic change in such conditions?

Indeed, this is the explanation for the lack of a common position of the Big Powers, when it comes to the conflicts in the South Caucasus. According to the UN Charter, the UN should aid Azerbaijan, which is subjected to aggression, in liberating its lands. Even putting aside this aid, Azerbaijan is not even allowed to end the occupation on its own. Here, it is not even possible to see where is the dividing line between the reforms and the old rules? It seems that one can agree to the conclusion made by the Russian scientist Alexander Kuteynikov. He writes: "It should be recognized that inconsistent attempts are not made in a viable way in relation to the function to be given to the UN in ensuring the world order" [13, page 20].

This is the reality, and it happens in the framework of two trends seen in the UN relations with its surrounding environment. One of these trends assumes the intensification of the UN's links with Non-Governmental Organizations, and the second is the mounting pressure on some countries [13, page 20]. By this way, the UN is involved in the processes of globalization by overpassing its traditional functional limits and favors the loosing of a Statehood of any specific country. Indirectly, the UN is obliged to play the role of catalyst of important social and political megatrends with its unknown consequences [13, page 20].

Conclusion. We should acknowledge that there are quite sensitive moments for the UN. The comparative analysis of different approaches described above proves that "the United Nations" can soon become "the Divided Nations". This international organization, succumbing under complicated geopolitical, social, military, environmental, humanitarian and other problems, is losing its chance to fully sort out its legal and moral rules. An international organism, that is entitled to protect the sovereignty of national States, their independence at global level and act on the basis of objective legal factors, is obliged to participate, among others, in "the loosing of identity" of national States, and, in some cases, their collapse.

It creates serious controversies at global level. We have also underlined in this article the opinion of specialists that

link this reality to globalization. However, is it right to blame "globalization" for everything? Not at all. On the contrary, globalization sets new conditions for all countries to come to a common point, because it creates wider links between civilizations, cultures, religions, economic systems and military doctrines and broadens the scope of transnational values. This way opens up more opportunities for dialogue between the States. First of all, all of these are prevented by geopolitical interests and egoistic intentions of the Big Powers, as well as by the imperfect regulation mechanisms of international organizations, and, primarily, the UN itself.

The analysis we have in this article concerning "the humanitarian interventions" corroborates this conclusion. Specialists indicate legal, political and military contradictions conceived in "the humanitarian intervention" as a process. The practice shows that the consequences are not always positive. In some cases, the critical situation becomes worse. This situation impacts negatively on the adaptation of the UN. In this context, it is possible to see clearly from this article the existence of a connection between "the humanitarian intervention" and the United Nations. In general, ineffectiveness of "the humanitarian intervention" raises questions about the legitimacy of this procedure. Naturally, the inability of the Big Powers to find a right balance between their interests and the objective reality plays its concrete role. It appears that "the humanitarian intervention" as such for the UN is not a solution for ensuring security. First of all, it is necessary to put aside all negative qualities. But, which Superpower in the world is ready for that? This questions still remains unanswered.

Список використаних джерел

1. Bettati M., Kouchner B. Le Devoir (1987) d'ingérence: Peut-on les laisser mourir? Paris: Denoël, 300 p.
2. Rwanda: How the genocide happened BBC News, 17 May 2011 <http://www.bbc.com/news/world-africa-13431486/>
3. Glennon M.(1999) The New Interventionism: The Search for a Just International Law Foreign Affairs, vol. 78, №3, May/June, pp.2-7.
4. Yskenderov, P. (2012), "Humanitarian intervention in the context of geopolitics", Gumanitarnyye interventsii v kontekste geopolitiki, [Online], available at: http://russiancouncil.ru/inner/?id_4=9677#top-content (Accessed 26 Okt 2016).
5. Russiancouncil.ru (2012), "Dilemmas of humanitarian intervention", Dilemmi gumanitarnyih interventsii, [Online], available at: http://russiancouncil.ru/inner/?id_4=1025#top-content (Accessed 26 Okt 2016).
6. Hehir A. (2008) Humanitarian Intervention after Kosovo: Iraq, Darfur and the Record of Global Civil Society. London: Palgrave Macmillan, 196 p.
7. Beyond Preemption (2007): Force and Legitimacy in a Changing World / Ivo H. Daalder (ed.). Washington, D.C.: Brookings Institution Press, 190 p.
8. Talbot S. Foreword (2007) Beyond Preemption: Force and Legitimacy in a Changing World Ivo H. Daalder (ed.). Washington, D.C.: Brookings Institution Press., pp.vii-xi
9. Daalder I. Beyond Preemption (2007): An Overview Beyond Preemption: Force and Legitimacy in a Changing World Ivo H. Daalder (ed.). Washington, D.C.: Brookings Institution Press., pp.1-18.
10. Jentleson B. Military (2007) Force against Terrorism: Questions of Legitimacy, Dilemmas of Efficacy Beyond Preemption: Force and Legitimacy in a Changing World Ivo H. Daalder (ed.). Washington, D.C.: Brookings Institution Press, pp. 40-58.
11. Rice S., Loomis A. (2007) The Evolution of Humanitarian Intervention and the Responsibility to Protect Beyond Preemption: Force and Legitimacy in a Changing World Ivo H. Daalder (ed.). Washington, D.C.: Brookings Institution Press, pp. 59-95.
12. Kramer A. (2007) What the World Thinks Beyond Preemption: Force and Legitimacy in a Changing World Ivo H. Daalder (ed.). Washington, D.C.: Brookings Institution Press, pp. 96-136.
13. Kuteynikov, A. (2015), "Pathways of change and the current UN status", International trends, vol. 13, no. 4, pp. 20–44.

Надійшла до редколегії 16.11.16

Л. Н. Мамедалиєва, дисертант

Інститут філософії і права Академії Наук Азербайджанської Республіки, Баку, Азербайджан

ООН І ГЛОБАЛІЗАЦІЯ: МОЖЛИВОСТІ ОНОВЛЕННЯ НА ТЛІ "ГУМАНІТАРНИХ ВТРУЧАНЬ"

У статті розглядаються можливості поновлення ООН на тлі "гуманітарних втручань" в умовах глобалізації. Відзначається, що в даний час існує механізм "гуманітарних втручань" він несе в собі суперечливий заряд, в зв'язку з чим оновлення ООН супроводжується невизначеністю. Фахівці відзначають політичні, правові та військові протиріччя "гуманітарного втручання" як процесу. Досвід показує, що далеко не завжди результат буває позитивним. У ряді випадків ж кризова ситуація ще більш ускладнюється. Подібна ситуація

негативно впливає і на процес оновлення ООН. У цьому контексті з положень статті можна ясно простежити наявність зв'язку між "гуманітарних втручанням" і проведенням реформ в Організації Об'єднаних Націй. В цілому неефективність "гуманітарного втручання" породжує питання про легітимність самої цієї процедури. Зрозуміло, тут свою роль відіграє і нездатність великих держав знайти правильне співвідношення між власними інтересами і об'єктивною реальністю. Виходить, що саме по собі "гуманітарне втручання" ООН не є вирішення проблеми забезпечення безпеки. В першу чергу, потрібно, щоб держави відмовилися від політики подвійних стандартів. Однак яка супердержава світу до цього готова? Відповіді на це питання поки немає.

Ключові слова: Організація Об'єднаних Націй; міжнародні суб'єкти; міжнародна організація; "Гуманітарна інтервенція", колективна безпека.

Л. Н. Мамедалиєва, дисертант

Институт философии и права Академии Наук Азербайджанской Республики, Баку, Азербайджан

ООН И ГЛОБАЛИЗАЦИЯ: ВОЗМОЖНОСТИ ОБНОВЛЕНИЯ НА ФОНЕ "ГУМАНИТАРНЫХ ВМЕШАТЕЛЬСТВ"

В статье рассматриваются возможности обновления ООН на фоне "гуманитарных вмешательств" в условиях глобализации. Отмечается, что в настоящее время существующий механизм "гуманитарных вмешательств" несет в себе противоречивый заряд, в связи с чем обновление ООН сопровождается неопределенностью. Специалисты отмечают политические, правовые и военные противоречия "гуманитарного вмешательства" как процесса. Опыт показывает, что далеко не всегда исход бывает положительным. В ряде случаев же кризисная ситуация еще более усугубляется. Подобная ситуация негативно влияет и на процесс обновления ООН. В этом контексте из положений статьи можно ясно проследить наличие связи между "гуманитарным вмешательством" и проведением реформ в Организации Объединенных Наций. В целом неэффективность "гуманитарного вмешательства" порождает вопросы о легитимности самой этой процедуры. Разумеется, здесь свою роль играет и неспособность больших государств найти правильное соотношение между собственными интересами и объективной реальностью. Выходит, что само по себе "гуманитарное вмешательство" ООН не есть решение проблемы обеспечения безопасности. В первую очередь, нужно, чтобы государства отказались от политики двойных стандартов. Однако какая супердержава мира к этому готова? Ответа на этот вопрос пока нет.

Ключевые слова: Организация Объединенных Наций; международные субъекты; международная организация; "гуманитарная интервенция", коллективная безопасность.

УДК 351+005.1+342. 511. 1

К. Е. Мешковський, асп.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В КОНТЕКСТІ ДИСКУРСУ МОДЕРНІЗАЦІЇ

У статті досліджується трансформація ролі та місця державного управління в умовах кризи соціально-культурних та політичних інститутів. Доводиться, що дана проблема набуває особливого значення в умовах модернізації суспільства. Обґрунтовується погляд щодо неприпустимості звуженого застосування поняття "модернізація" – як "вестернізація" або наздоганяючого розвитку.

Ключові слова: держава, державне управління, глобалізація, модернізація, раціональність, сучасність.

Постановка проблеми. Наш час характеризується тотальною кризою соціально-культурних та політичних інститутів, одним з яскравих проявів якої є трансформація ролі та місця держави в сучасному світі. Специфічного прояву дана проблема набуває у соціально-економічних дискусіях відносно міри участі держави в управлінні економічними процесами. В ХХ столітті уся різноманітність поглядів на дану проблему розташовувалась поміж прихильниками тотального контролю соціально-економічних процесів (планова економіка) і прихильниками "мінімальної" участі держави в цих процесах. В кінцевому рахунку ця суперечка завершилась безумовною перемогою других над першими.

Слід відзначити, що віра у "невидиму руку" ринку та його здатність до безмежної самоорганізації супроводжувалась поширенням поглядів про кризу традиційної національної держави, згідно яких функцію впорядкування і організації соціальної системи перебирає на себе економіка. В результаті зазначеного відбувається поступове зменшення ролі державного управління соціально-економічними процесами, і місце державних інституцій частково займають наддержавні сили. Суспільство, що увійшло в добу глобалізації, виявилось беззахисним перед стихією транснаціональних сил. "Сутнісний смисл глобалізації – писав З. Бауман, – це невизначений, некерований і самостійний характер усього, що відбувається в світі; відсутність центру, пульса керування, ради директорів або головної контори. Глобалізація – це просто інша назва "нового світового безладу"..." [1, с. 87]. Як вбачається, заяви щодо застарілості державних інституцій в межах розгортання процесу глобалізації виявились передчасними. Криза, у якій сьогодні опиняється будь-яке суспільство, вимагає, перш за все, ефективного функціонування інститутів держави задля цілеспрямованої

адаптації у відповідності до викликів сьогодення. Саме тому відбувається актуалізація дискурсу модернізації як ефективного засобу протистояння деструктивним чинникам глобалізованого світу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Серед вітчизняних дослідників, які вивчали різні аспекти проблеми державного управління в контексті дискурсу модернізації, слід виділити М.Баймуратова, О.Батанова, О.Бейка, О.Білоруса, І.Грицяка, А.Гука, М.Канавець, В.Князева, І.Кравченко, Ю.Ліхач, С.Майбороди, Т. Мотренка, В.Мунтіяна, І.Надольного, Н.Нижник, Г.Немирі, І.Розпутенка, С.Пірожкова, М.Пітцика, В.Прошка, М. Пухтинського, О.Руденко, В.Тихонова, В.Токовенко, В. Толкованова, В.Трощинського, В.Шамрая, В.Юрчишина. В.Удовиченка та ін. Особливої уваги в контексті зазначеної теми заслуговують праці З.Баумана, У.Бека, З.Бжезинського, Д.Белла, Л.Брауна, Е.Гора, П.Бергера, П.Бурд'є, І.Веллернстайна, Б. Вальденфельса, Е. Гідденса, А.Колодко, О.Тоффлера, А.Урсула, А.Уткіна, Д.Стігліца, С.Хантінгтона, Д. Хелда., Ф.Фукуями та інші.

На думку вітчизняного вченого Р.Войтовича, глобалізаційні процеси сьогодні оформлюються у достатньо чіткі інституційні форми модернізації в різних галузях суспільного буття як окремої країни, так і світу. Модернізація, вважає він, є "важливим показником розвитку держави, рівня життєдіяльності громадян, а відповідно і важливою передумовою демократичної, соціальної, політичної й культурної організації суспільства" [5, с. 14]. Водночас в дослідженнях Р. Войтовича зазначається, що усе частіше модернізація спричиняє тенденції "кризових явищ", глибинних суперечностей, що в кінцевому підсумку засвідчує "кризу ефективності національних держав", "кризу легітимності міжнародних інсти-

тутів", а отже, й "кризу ідентичності" сучасної людини. Для того, щоб успішно протистояти цим негативним процесам, необхідно, щоб кожна наступна модель світового розвитку в умовах глобалізації стала "свідченням модернізації державного управління, що супроводжується трансформацією, а то і відмиранням застарілих її елементів з відповідним встановленням нових структурних внутрішньо-системних зв'язків" [4, с. 5].

Аналізуючи зміст особливостей основних етапів розвитку наукового пізнання у його співвіднесенні з етапами розвитку такої галузі науки як "Державне управління", Сурмін Ю.П. підкреслює, що поза вирішенням питань щодо методології державного управління ми будемо позбавлені "методологічних регуляторів інтелектуальної діяльності українського державно-управлінського істеблшменту щодо модернізації державного управління – головного двигуна цілого комплексу реформ суспільства і держави, зумовлює його неготовність до рішучих ментальних змін, без яких неминуче гальмування цих змін" [13].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри наявні досягнення науковців у дослідженні даної проблематики недостатньо вивченими залишаються проблеми цілеспрямованої трансформації державного управління в контексті дискурсу модернізації.

Ціль статті. Виходячи з усього вище сказаного, метою даною статті є розгляд основних проблем з якими стикається державне управління в умовах кризи соціально-культурних інститутів, що актуалізує дискурс модернізації як ефективний спосіб протистояння викликам сучасності.

Виклад основного матеріалу. Сутність модернізації будь-якого суспільства полягає тому, що вона руйнує традиційний соціальний порядок. В самому значенні цього терміну містить протиставлення минулого, традиційного і майбутнього, сучасного. В такому ракурсі модернізація постає процесом "осучаснення" суспільства. Якщо розглядати дискурс модернізації в контексті історичного розвитку заходу, то можна помітити, що йому притаманною є *раціональність*. В такому випадку стає зрозумілим, що "осучаснення" повинно співпадати з процесом раціоналізації основних соціальних інститутів та особливо інститутів державного управління.

В межах соціально-гуманітарної думки досить детально проаналізованим є взаємозв'язок між раціональністю і модерном. Прискорення розвитку суспільства (в першу чергу промислового розвитку) відбувається на основі саме раціонально визначеної мети. Такий розвиток є цілеспрямованим, а діяльність, що його забезпечує – цілераціональною. Сучасність, відповідно до класифікації М. Вебера, визначається не цінностями, афектами або традиціями, а саме раціональністю. Тому "осучаснення" необхідно розуміти як раціоналізацію таких сфер соціальної системи як наука, право, управління, економіка тощо.

Втім, необхідно підкреслити, що повсюдне проникнення раціональних типів мислення і діяльності призводить до панування "інструментальної раціональності" та витіснення за межі свідомого контролю ціннісно-світоглядних детермінант людського життя. Даний аспект посилюється внаслідок зосередженості на економічних та технологічних чинниках процесу модернізації, що призводить до ігнорування його соціально-культурних наслідків та передумов. Однак, щоб бути успішним, будь-який процес модернізації повинен спиратися на *культурні* засади певного суспільства. У цьому контексті справедливою є думка М. Михальченка згідно якій: "Шанси на реалізацію наймодерніших ідей, концепцій, програм значно підвищуються, якщо ці ідеї (тощо) пов'язуються з генетичним процесом формуван-

ня народу, нації, держави. Національні традиції, національна психологія, спосіб життя в минулому – усе це впливає на сьогодення і майбутнє народу, країни" [12, с.3]. В такому випадку стає очевидною односторонність так званої "навздогіної модернізації", коли зовнішні, формальні елементи функціонування провідних країн і організацій копіюються безвідносно до їх внутрішнього взаємозв'язку з усіма іншими елементами, котрі у своїй сукупності і утворюють ціле, в межах якого тільки і можливе ефективне функціонування окремого елемента. Проте соціально-економічний розвиток, що супроводжується поширенням "інструментального розуму", одночасно руйнує підстави для "органічної" та, навпаки, розширює засади "неорганічної" модернізації [8].

Зазначимо, що поширення "інструментальної раціональності" відбувається задовго до Нового часу. Формування держави вже передбачає раціоналізацію життєвого світу общин та нівелювання їх індивідуальності і специфічності на користь загальності, прозорості та публічності. "Прозорість" соціального простору, що стала відмінною ознакою раціонального порядку в добу модерну, не була винаходом цієї епохи. Вона завжди була необхідною передумовою людського співіснування, адже забезпечувала певний мінімум визначеності і впевненості, без якого повсякденне життя людей було б неможливим. В Новий час, на відміну від попередніх епох, *прозорість* і *передбачуваність* стають свідомо покладеною метою, котру прагнуть реалізувати, спираючись на спеціальні знання, незважаючи на опір реальності. "Модернізація, серед іншого, означала і перетворення життєвого світу в сприятливе середовище для надобщинного, державного адміністрування; а необхідна передумова виконання цього завдання полягала у тому, щоб зробити світ прозорим і відкритим для адміністративної влади" [1, с.52]. Таким чином, як економічна, так і політична модернізація відбуваються на основі "вирівнювання" світу. Тому, згідно поглядом З. Баумана, в контексті "адміністрування" соціального простору модернізація означає "монополію на картографування" [1, с.61-62]. Подібна монополія досягається за рахунок нівелювання особливостей цього простору. "Досягнути монополії набагато легше, коли карта "іде попереду" території, що піддається картографуванню: якщо місто з моменту створення і протягом всієї своєї історії є проекцією карти на місцевість; якщо, замість відчайдушних спроб втиснути невпорядковане різноманіття міської реальності в межа знеособленої елегантності картографічної мережі, карта перетворюється у межі, куди наперед поміщається реальність, котра ще не виникла, чиє значення і функції виникають тільки з місця, відведеного їм на цій розмітці" [1, с.62]. Отже, в процесі модернізації "*природність*" поступається місцем "*штучності*", а *цінність* – *раціональності*. Проте, постає питання, в чому ж тоді сучасна модернізація може віднайти свої "органічні" засади?

Враховуючи прискорений характер змін у нашому світі, можна стверджувати, що будь-якому суспільству притаманні модернізаційні процеси різного ґатунку. На думку М. Блока, "однією з основних ознак, що характеризує сучасну цивілізацію на противагу тим, які їй передували, є швидкість" [3, с.14]. Як зазначає відомий історик, ця метаморфоза відбулася за життя одного покоління. Та ж сама проблема піднімається на прикладі концепту "стрибок часу" у відомій праці Е. Тоффлера "Футурошок". Мова йде про те, що сьогодні не тільки сучасні події набувають миттєвого розповсюдження, "тепер ми відчуваємо вплив усіх минулих подій поновому, адже минуле повертається до нас з новою силою" [14, с.28]. Події, які в минулому торкнулися невеликої кількості людей, сьогодні можуть мати величезні

наслідки. Як писав Е. Тоффлер "наша історія наздоганяє нас, і саме ця відмінність, як це не парадоксально, підкреслює наш розрив з минулим" [14, с.29].

В наш час прискорення постає новою соціальною силою, що суттєво впливає на усі сфери соціального існування. Таким чином необхідно усвідомлювати, що сучасність не може виступати у вигляді "готового результату", вона швидше є проблемою. Саме так визначає її Б.Г. Капустін, на думку якого вона не є ідеалом або бажаною метою, тим, що можна "побудувати". Сучасність репрезентує себе як "сила негативного" [9, с.16], як виклик тим різноманітним соціальним порядкам, "які ми можемо об'єднати під рубрикою "традиційності" [9, с.17]. Нарешті, сучасність можна визначити як силу негативного, котра "підриває будь-які (в тенденції і потенційно) нормативні засади, на яких може базуватися суспільний порядок" [9, с.17]. Звідси випливає наступне: модернізація є значно ширшим процесом, що виходить за межі процесу переходу від аграрного до індустріального суспільства. Вона є способом утримання суспільства в горизонті сучасності.

Важливо підкреслити, що дискурс модернізації зачіпає проблему ідентичності. Він розгортається саме тоді, коли звичні, традиційні структури ідентифікації поступаються місцем невизначеності. Як зазначає з цього приводу В.М. Межуєв, сучасність в точному сенсі цього слова – це наявність у людей усвідомлення власної цивілізаційної ідентичності, натомість "модернізація є наслідком кризи цієї ідентичності" [10]. Звідси автор робить висновок, що західне суспільство не проходило модернізації, адже воно завжди відчувало себе сучасним. Попри всі зміни, стверджує вчений, "західне суспільство завжди залишалось самим собою і тому сучасним" [10].

На нашу думку, з цим твердженням відомого вченого навряд чи можна погодитись, адже криза ідентичності притаманна сучасному західному суспільству не менше, ніж іншим суспільствам. Особливо гостро ця проблема проявилась в ХХ столітті. З цього приводу достатньо нагадати присвячені кризі ідентичності різноманітні дослідження від Е. Еріксона до Р. Брубейкера, П. Бурдьє, Г. Люббе та В. Гёсле. Специфіка сучасної ідентичності полягає саме у її *плинності, процесуальності*. Вона вибудовується за рахунок активної участі у *цілеспрямованому* перетворенні навколишнього середовища та самого себе. Як підкреслює сам В.М. Межуєв, історичний розвиток суспільства, на відміну від модернізації, має *стихийний, нецілеспрямований* характер. Таким чином, модернізація суспільства може виступати способом трансформації сталих образів ідентичності того або іншого суспільства. Інша справа, наскільки індивід включений у ті процеси модернізації, що відбуваються навколо нього. Особливого значення проблема ідентичності набуває у зв'язку із питаннями державного управління, адже від того, з якими процесами, силами та тенденціями ідентифікує себе людина, уповноважена виконувати функції держави, залежить майбутнє усього суспільства.

Так, відповідно до Правил етичної поведінки державних службовців, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 11 лютого 2016 р. № 65 державні службовці у своїй діяльності керуються принципами етики державної служби, що ґрунтуються на положеннях Конституції України, законодавства про державну службу та запобігання корупції, а саме: служіння державі і суспільству, гідної поведінки, доброчесності, лояльності, політичної нейтральності, прозорості і підзвітності, сумлінності. В силу зазначеного, їх *доброчесна* діяльність – це діяльність, що передбачає спрямованість на захист *публічних інтересів*, забезпечення пріо-

ритету *загального блага* громадян над особистими, приватними або корпоративними інтересами.

В контексті зазначеного стає зрозуміло, що сьогодні неприпустимо використовувати поняття "модернізація" звужено – як "вестернізацію" або наздоганяючий розвиток. В межах подібного звуженого трактування виникає застереження стосовно теорій модернізації, що можуть повною мірою описати більш глибокі і великі сучасні процеси. Поняття "модернізація", на думку М. Михальченка, поширюється не тільки на процеси переходу від традиційних суспільств до сучасних, але й на процеси *вдосконалювання сучасних суспільств*. Будь-яку систему, у тому числі соціальну, можна поліпшувати, удосконалювати, роблячи їх функції більш *ефективними*. Звідси витікає наступний висновок: модернізаційний підхід можна і потрібно поширювати і на сучасні західні та незахідні суспільства. Важливо розуміти, що термін "модернізація" акцентує увагу на аспекті *поліпшення, удосконалювання* соціальних інститутів, суспільних відносин. Саме на цій підставі М. Михальченко проводить відмінність між *розвитком, трансформацією* та *модернізацією*. Перші, на його думку, є більш нейтральними стосовно динаміки суспільного процесу, до його прогресивних тенденцій. *Трансформація, зміна, розвиток* зорієнтовані на зміну реалій куди завгодно: уперед, назад, убік, по колу. Модернізація ж орієнтує суспільство на *вдосконалення, просування вперед*, на розробку й реалізацію нових ідей та цілей. "Модернізація – це творчоперетворююча функція розвитку. Але специфічна – як засіб оновлення суспільств. Модернізація дійсно є незавершеним проектом, і проектом, що ніколи не завершується у глобальному вимірі. Суспільство, яке завершило модернізаційний проект, може вирушати на історичний смітник" [11, с.19], – писав з цього приводу вчений.

Однією з важливих компонент ефективної модернізації суспільства є державне управління. Фактично, як наголошує В.П. Горбатенко, від ступеня ефективності управління залежить якість людського життя. "Криза, в якій опинились і постійно перебувають ті чи інші держави, є насамперед кризою управління людей і управлінських підрозділів. Причому в перехідні періоди розвитку суспільства ціна помилок і неефективних рішень різко зростає" [6, с.44].

Подальший розвиток будь-якого суспільства в значній мірі залежить від конкретних рішень уповноважених на виконання функцій держави осіб, діяльність яких набуває особливого значення у "перехідних" суспільствах, до яких належить і Україна. На території нашої країни розгортається одразу декілька процесів модернізації, що обумовлюють її нестабільність. По-перше, це транзит від авторитарної до демократичної держави. По-друге, це перехід від планової економіки до ринкової. По-третє, додатковим чинником трансформацій нашої держави є революційні події, що розпочались наприкінці 2013-го – на початку 2014-го років. Усі перераховані чинники "розчиняють" чіткі обриси традиційних моделей державного управління, утворюючи натомість турбулентну зону нестабільності. Ситуація ускладнюється тим, що наслідки непрофесійної діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави, спричиняють втрату громадянами *довіри* до урядових інститутів і, як наслідок, втрату легітимності органів державної влади. Таким чином, визначальні вектори розвитку нашої країни висувують перед особами, що здійснюють державне управління, нові вимоги та виклики.

Особливо гостро зазначена проблема постає перед *транзитивними* суспільствами. Як зазначає О.Білорус, для "перехідних" країн ХХІ століття є вирішальним. Сучасні кризові процеси, безумовно, глибоко впливають

на стан транзитивного суспільства, для якого характерною є докорінна перебудова всієї системи соціально-економічних відносин, а не лише реформування економічної політики, законодавчої бази чи методів господарювання. Підкреслимо, що у цій ситуації відбувається збіг впливу глобальної економічної кризи із кризою внутрішніх перетворень, коли країни опиняються на своєрідному роздоріжжі перед новою хвилею глобальної системної кризи. Перед транзитивними країнами, на думку вченого, в контексті вибору постає завдання вибору майбутньої стратегії розвитку. Його складність полягає у необхідності знайти рівновагу між двома тенденціями: з одного боку, не можна відмежовуватися протекціоністськими бар'єрами та занадто концентруватися на внутрішньому розвитку без урахування інтеграційних перспектив. З іншого – не варто сліпо дотримуватися принципів "вільного ринку", аби не спровокувати ситуацію залежності від імпортованих фінансових, культурних та науково-технологічних ресурсів. "Насамперед слід зрозуміти, – вважає О. Білоус, – що за наявності всіх необхідних передумов покращення ситуації в більшості транзитивних країн не відбулося тільки тому, що була відсутня системність тих чи інших дій держав, послідовність структурної політики, орієнтованої на реалізацію національних переваг, підтримку економічної безпеки держави та прискорення її інтеграції в сучасну світогосподарську систему" [9, с.5].

Висновки. У даному контексті можна зробити висновок, що наша держава стикається з необхідністю системної модернізації державного управління з метою не просто адаптації до вимог, котрі висуває глобалізація, а і створення передумов для протидії її негативним наслідкам. Мова йде про те, що в ситуації модернізації транзитивного суспільства відбувається девальвація традиційних морально-етичних підстав світорозуміння, в силу чого можна спостерігати поширення морального нігілізму та релятивізму. В подібних умовах значно ускладнюється управлінська діяльність у будь-якій сфері суспільного буття. Як відомо, сутність управлінської діяльності полягає у здійсненні впливу на об'єкт, систему, процес тощо з метою збереження їх сталості або якісної трансформації відповідно до визначеної мети. В свою чергу, державне управління – це "діяльність держави (органів державної влади), спрямована на створення умов для якнайповнішої реалізації функцій держави, основних прав і свобод громадян, узгодження різноманітних груп інтересів у суспільстві та між державою і суспільством, забезпечення суспільного розвитку відповідними ресурсами" [7, с.157]. В контексті даних визначень, сутністю державного управління постає узгодження та підпорядкування *приватних інтересів* задля *досягнення спільного блага*. Звідси випливає, що в основі діяльності уповноважених на виконання функцій держави осіб повинна міститися зорієнтованість на суспільний (національний) інтерес. На жаль, як свідчить досвід ХХ століття, перехід від ситуації невідзначеності до нового порядку може відбуватися поза зорієнтованістю на суспільне благо. Натомість, його місце можуть займати утилітарні інтереси певної особи або групи осіб. У цій ситуації значно зростає увага до вивчення критеріїв професійної діяльності в державному управлінні. Важливим є ґрунтовне дослідження ролі морально-етичних норм, адміністративної культури, компетентності осіб, задіяних у державному управлінні. Зокрема, одним з найважливіших критеріїв оцінювання діяльності державного службовця в наш час постає критерій добросовістості, адже модернізація політичних, правових, економічних та інших сфер, що відбувається в Україні на шляху до її становлення як *сучасної* демократичної та правової держави, визначний вплив справляють представники саме державної влади.

Список використаних джерел

1. Бауман З. Глобализация. Последствия для человека и общества / З. Бауман / Пер. с англ. – М.: Издательство "Весь Мир", 2004. – 188 с.
2. Білорус О. Г. Еволюція ролі транзитивних держав у світосистемі глобалізму / О.Г. Білорус // Економічний часопис-XXI. – 2012. – №11-12. – С. 3-6.
3. Блок М. Апология историка или ремесло историка / М. Блок / Пер. Е. М. Лысенко. Примеч. и статья А. Я. Гуревича. – 2-е изд., доп. – М.: Наука, 1986. – 254 с.
4. Войтович Р.В. Вплив глобалізації на систему державного управління (теоретико-методологічний аналіз): монографія / Р.В. Войнович / За заг. ред. д-ра філос. наук, проф. В.М.Князева. – К.: Вид-во НАДУ, 2007. – 680 с.
5. Войтович Р. Модернізація державного управління в умовах глобальної інтеграції / Р. Войтович // Вісник Національної академії державного управління при Президенті України. – 2013. – № 2. – С. 14-23.
6. Горбтенко В.П. Ефективність державного управління як чинник модернізації суспільства / В.П. Горбатенко // Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку. – 2011. – № 1 – С.44-51.
7. Енциклопедія державного управління: [в 8 т.] / Нац. акад. держ. упр. при Президенті України; наук.-ред. колегія: Ковбасюк Ю. В. (голова) [та ін.]. – К.: НАДУ, 2011. – Т.1 – 748 с.
8. Зеленько Г. "Навздогінна модернізація": досвід Польщі та України / Г. Зеленько. – К.: "Критика", 2003. – 216 с.
9. Капустин Б.Г. Современность как предмет политической теории / Б.Г. Капустин. – М.: "Российская политическая энциклопедия" (РОССПЭН), 1998. – 308 с.
10. Межуев В. М. Ценности современности в контексте модернизации и глобализации [Электронный ресурс] / В.М. Межуев // Электронный журнал "Знание. Понимание. Умение". – 2009. – № 1 – Философия. Политология. – Режим доступа: <http://www.zpu-journal.ru/e-zpu/2009/1/Mezhuev/>.
11. Михальченко М.І. Політична реальність в Україні: трансформація, модернізація, революція? / М.І. Михальченко // Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. – К.; Миколаїв: Вид-во МДГУ імені П. Могили, 2005. – Вип. 7. – С. 18-27.
12. Михальченко М. Українська мрія та національна ідея: генеза, взаємодія / М. Михальченко // Політичний менеджмент – 2009. – №6. – С. 3-13.
13. Сурмін Ю. П. Методологічні аспекти реформування державного управління в Україні [Електронний ресурс] / Ю. П. Сурмін // Державне управління: теорія та практика, електрон. наук. фах. вид. – 2010. – № 1. – Режим доступу: <http://www.academy.gov.ua/ej11/txts/10syppduu.pdf>.
14. Тоффлер Э. Шок будущего / Э. Тоффлер. / Пер. с англ. – М.: ООО "Издательство АСТ", 2004. – 557 с. – (Philosophy).

References

1. Bauman, Z. (2004), *Hlobalyzatsyya. Posledstviyya dlya cheloveka y obshchestva* [Globalization. The consequences for the individual and society], Translated by Korobochkyna M.L., Moscow, Russia.
2. Bilorus, O. (2012), "The evolution of the role of transitive states in the system of globalization", *Ekonomichnyy chasopys-XXI*. – vol. 11-12, pp. 3-6.
3. Blok, M. (1986), *Apolohyya ystoryka yly remeslo ystoryka* [Apology history or craft of the historian], Translated by Lisenko E. M., 2nd ed., Moscow, Russia.
4. Voytovych, R. (2007), *Vplyv hlobalyzatsiyi na systemu derzhavnoho upravlinnya (teoretyko-metodolohichnyy analiz* [The impact of globalization on the public administration system], NADU, Kiev, Ukraine.
5. Voytovych, R. (2013), "Modernization of public administration under the global integration", *Visnyk Natsional'noyi akademiyi derzhavnoho upravlinnya pry Prezydentovi Ukrainy*. – vol. 2, pp. 14-23.
6. Horbtenko, V. (2011), "The efficiency of public administration as a factor of social modernization", *Problemy innovatsiyno-investytsiynoho rozvytku*. vol. 1, pp. 44-51.
7. Kovbasyuk, Y. (ed.) (2011), *Entsyklopediya derzhavnoho upravlinnya*. Tom.1. *Teoriya derzhavnoho upravlinnya* [Encyclopedia of Public Administration. Vol.1. Theory of public administration], NADU, Kiev, Ukraine.
8. Zelen'ko, H. (2003), "Navzdohinna modernizatsiya": dosvid Pol'shchi ta Ukrainy [“Catching up modernization”: experience of Poland and Ukraine.]. – Krytyka, Kiev, Ukraine
9. Kapustyn, B. (1998), *Sovremennost' kak predmet polytycheskoy teoryi*, [Modernity as a subject of political theory.], *Rosyyyskaya polytycheskaya entsyklopedyya*, Moscow, Russia.
10. Mezhuев, V. (2009), "Modern values in the context of modernization and globalization", *Znyanye. Ponymanyе. Umenye*. [Online], vol . 1, available at: <http://www.zpu-journal.ru/e-zpu/2009/1/Mezhuev/> (Accessed 10 Sep 2016).
11. Mykhal'chenko, M. (2005), "The political reality in Ukraine: transformation, modernization revolution? ", *Suchasna ukraiyins'ka polityka*. *Polityky i politolohy pro neyi*, vol. 7, pp. 18-27.
12. Mykhal'chenko, M. (2009), "Ukrainian national idea and dream: genesis, interaction", *Politychnyy menedzhment*, vol. 6, pp. 3-13.
13. Surmin, Yu. (2010), "Methodological aspects of public administration reform in Ukraine", *Derzhavne upravlinnya: teoriya ta praktyka*, [Online], vol . 1, available at: <http://www.academy.gov.ua/ej11/txts/10syppduu.pdf> (Accessed 10 Sep 2016).
14. Toffler, A. (2004), *Shok budushcheho*. [Future shock], Translated by Rudnev E., Burmistrov L., Moskin I., АСТ, Moscow, Russia.

К. Е. Мешковский, асп.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ПРОБЛЕМЫ ГОСУДАРСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ В КОНТЕКСТЕ ДИСКУРСА МОДЕРНИЗАЦИИ

В статье исследуется трансформация роли и места государственного управления в условиях кризиса социально-культурных и политических институтов. Доказывается, что данная проблема приобретает особое значение в условиях модернизации общества. Обосновывается взгляд о недопустимости суженного применения понятия "модернизация" – как "вестернизации" или догоняющего развития.

Ключевые слова: государство, государственное управление, глобализация, модернизация, рациональность, современность.

K. Meshkovsky, PhD student

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

PROBLEMS IN THE PUBLIC ADMINISTRATION IN THE CONTEXT OF MODERNIZATION DISCOURSE

The article examines the transformation of the role and place of government in a crisis of socio-cultural and political institutions. We prove that this problem is particularly important in a process of modernization of society. The opinion concerning the inadmissibility of narrowed application of the concept of "modernization" as "westernization" or catching up development is justified.

Keywords: government, governance, globalization, modernization, rationality, modernity.

УДК 342.56-027.21(477)

А. В. Огілько, помічник судді
Апеляційний суд Київської області, Київ

РЕАЛІЗАЦІЯ СУДОВОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ

У статті проаналізовано теоретичні та методологічні основи функціонування судової влади. Проаналізовано місце і роль судової влади в системі державної влади. Проведено аналіз основних наукових підходів до судової влади. Розкрито поняття судової системи. Визначено зміст та сутнісні характеристики судової системи в сучасних умовах. Досліджено демократичні основи (принципи) правосуддя в процесі судової діяльності. Проведено аналіз здійснення реалізації судової влади. Досліджено трірівневу систему судочинства та спеціалізацію судів, а також єдність системи судоустрою. Проведено аналіз поняття Конституційної законності.

Ключові слова: судова влада, система судочинства, юрисдикція, судова система, принципи верховенства права та конституційної законності.

Постановка проблеми. В Україні відбуваються важливі трансформаційні перетворення в процесі становлення та розвитку належного судочинства. Тому чимало теоретичних та практичних аспектів такої надзвичайно широкої категорії, як судова влада, потребують поглибленого аналітичного осмислення та науково-системного узагальнення.

Підвищення ролі і значення реформування судової влади як важливої складової європейської інтеграції, зумовлює детальний розгляд багатьох пов'язаних проблемних питань. Ефективність судової реформи залежить, насамперед, від правильності методологічних засад, обґрунтованості ідеології, на якій вона базується, тож необхідно опрацювати нові погляди й підходи в становленні сталої демократичної судової системи. Тому актуальним є дослідження судової влади як незалежної гілки державної влади та важливої теоретико-правової категорії для досягнення справедливого судочинства та належного захисту прав і свобод людини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій та виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Науково-теоретичне підґрунтя дослідження склали роботи українських та зарубіжних вчених, таких як: В. І. Андрейцев, О. М. Іванець, І. Є. Туркіна, В. В. Молдован, Л. П. Сушко, С. В. Глущенко, О. І. Махніцький, котрі досліджували питання функціонування судової системи. Так, наприклад О. М. Іванець розглядала питання теоретичних та прикладних засад меж судової влади, Л. П. Сушко вивчав організаційно-правові засади здійснення судового контролю в Україні.

Поняття судової влади, її структуру та місце в системі державної влади розглядали в працях такі сучасні українські та зарубіжні вчені, як І. Воронов, С. Головатий, О. Головащенко, О. Зайчук, А. Закалюк, Л. Ентін, Д. Ермоленко, М. Козюбра, А. Безнасюк, В. Лазарев, П. Надолішний, Н. Нижник, С. Максимов, Д. Притика, В. Бабкін, А. Пухтецька, С. Сєрьогіна, В. Тацій, Ю. Тодика, В. Халіпов, В. Шаповал та ін. Зазначені науковці

зробили вагомий внесок у з'ясування сутності судової влади, визначення її особливостей.

Проте у даних наукових дослідженнях основна увага приділяється окремим аспектам функціонування судової гілки влади, поза увагою залишаються питання теоретичного обґрунтування методологічних засад реалізації судової влади в умовах державотворення, тому недостатня розробка зазначеної проблематики створює широку можливість для досліджень.

Метою статті є науково-теоретичне обґрунтування засад реалізації судової влади в Україні, зокрема, комплексному аналізі нормативно-правової бази, яка регламентує судову діяльність, також визначення стану судової системи і судочинства, як головного фактору ефективності судової влади.

Досягнення мети зумовило постановку таких дослідницьких завдань:

- провести ретроспективний аналіз судової влади в системі поділу державної влади та в механізмі стримувань і противаг;
- на основі критичного осмислення основних наукових підходів до судової влади визначити зміст та сутнісні характеристики судової системи в сучасних умовах;
- проаналізувати демократичні основи (принципи) правосуддя в процесі судової діяльності.

Об'єктом дослідження є правовідносини елементів судової системи, що виникають в процесі функціонування законодавчої гілки влади.

Предметом дослідження є теоретичні і методологічні засади здійснення судової влади.

Методологія дослідження: В ході дослідження були використані загальнонаукові методи дослідження. Використовуючи метод абстрагування, було виділено єдності найбільш істотних ознак, характерних зв'язків і відношень елементів судової системи з метою вивчення сутності функціонування судової влади. Логічно завершено абстрагування методом узагальнення, яким було знайдено спільні ознаки структурних одиниць су-

дової влади. Методи аналізу і синтезу допомогли побудувати цілісний образ демократичної судової влади в перехідних умовах державотворення в Україні. Наукове спостереження забезпечило обґрунтування теоретико-методологічних засад реалізації судової влади. Системно-структурний метод сприяв з'ясуванню властивостей становлення і розвитку системи судової влади України. Використання зазначених методів обумовлене специфікою і характером дослідження. Усі методи використовувалися в роботі у взаємозв'язку і взаємозалежності, що забезпечило об'єктивність та достовірність результатів дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відповідно до ст. 6 Конституції України "державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову" [1].

Термін "судова влада" на нормативно-правовому рівні вперше вжито у Декларації про державний суверенітет України [2], розділ третій вказує, що державна влада в Республіці здійснюється за принципом її розподілу на законодавчу, виконавчу та судову. В умовах конституційної кризи 8 червня 1995 року була прийнята політико-правова угода між Верховною Радою України та Президентом України, де було зафіксовано принцип здійснення судової влади, закладено основи судової системи та правосуддя [3].

Прийнято вважати, що організаційно судова влада втілюється у судовій системі. Зокрема, Закон України від 2 червня 2016 року № 1402-19 "Про судоустрій і статус суддів" [4] визначає організацію судової влади та здійснення правосуддя в Україні, що функціонує на засадах верховенства права відповідно до європейських стандартів і забезпечує право кожного на справедливий суд. Судова влада в Україні відповідно до конституційних засад поділу влади здійснюється незалежними та безсторонніми судами, утвореними законом. Судову владу реалізують судді та, у визначених законом випадках, присяжні шляхом здійснення правосуддя у рамках відповідних судових процедур.

Поняття судової системи ототожнюють із сукупністю ієрархічно вибудованих судів. Як зазначає В.І. Назаров погляди дослідників на поняття "судова система" залежать від того, які риси або особливості судової системи розглядаються як першорядні. Він же визначає судову систему як систему спеціальних державних органів – судів, які є носіями судової влади, створені для задоволення потреби у розгляді та вирішенні правових спорів, мають загальні завдання, принципи організації й діяльності, відповідають рівню соціально-економічного розвитку суспільства [6]. Такий підхід використовується в Конституції України ст. 124 де визначено, що судочинство здійснюється Конституційним Судом України та судами загальної юрисдикції та в Законі України "Про судоустрій і статус суддів" згідно зі ст. 3, суди України утворюють єдину систему. Відтак суд визнається єдиним елементом судової системи.

Останнім часом було здійснено спроби протиставити правосуддя державній владі. Так, І. Петрухін стверджував, що суди відповідно до Конституції України взагалі не виконують функції органів державної влади [7, с. 20].

Існує низка функціональних особливостей, за допомогою яких судову владу необхідно тлумачити саме як державну. Пріоритетною позицією цього методологічного підходу є включення діяльності судової влади в специфічні сфери управління: щодо здійснення правосуддя, судового контролю і судового управління, забезпечення конституційного і судового контролю в державному управлінні. Саме в такій якості судова влада є необхід-

ним чинником соціальної дійсності, стає основним цивілізованим засобом соціально-правового регулювання.

Судову владу традиційно називають третьою владою. Втім, у другій половині ХХ століття наочно продемонстровано, чимдалі розвивалися демократичні країни шляхом правової державності, тим сильніше виявлялися тенденції до зростання ролі судової влади як гаранта верховенства права і законності в житті суспільства та держави. Відомий вчений-юрист Л. Фрідмен у монографічному дослідженні, аналізуючи гілки влади, починає із судової.

Зростанню ролі судової влади особливо сприяли два чинники: впровадження в другій половині ХХ століття судового контролю за конституційністю законів та інших правових актів та збільшення впливу на національні правові системи наднаціональних юрисдикцій, зокрема таких, як Європейський суд з прав людини і Суд Європейського Союзу.

Аналіз ролі судової влади в процесі забезпечення дії міжнародних договорів був би неповним без урахування практики Конституційного Суду України, акти якого містять прагматичні приклади узгодженого застосування норм національного законодавства і міжнародних договорів України [8, с. 12–14].

Згідно з новою редакцією Закону України "Про судоустрій і статус суддів" було спрощено інстанційну побудову судоустрою, встановлено трирівневу систему судочинства:

- 1) місцеві суди;
- 2) апеляційні суди;
- 3) Верховний Суд.

Встановлюється чітка спеціалізація судів – розгляд цивільних, кримінальних, господарських, адміністративних справ. Єдність системи судоустрою забезпечується:

- 1) єдиними засадами організації та діяльності судів;
- 2) єдиним статусом суддів;
- 3) обов'язковістю для всіх судів правил судочинства, визначених законом;
- 4) єдністю судової практики;
- 5) обов'язковістю виконання на території України судових рішень;
- 6) єдиним порядком організаційного забезпечення діяльності судів;
- 7) фінансуванням судів виключно з Державного бюджету України;
- 8) вирішенням питань внутрішньої діяльності судів органами суддівського самоврядування.

Власне, головне призначення судової влади – вирішення правових конфліктів, які виникли у суспільстві. Тому судова влада в системі державної влади займає особливе місце. Взаємодія трьох гілок влади відбувається на основі "механізму стримувань і противаг", що передбачає конкуренцію різних органів влади, наявність засобів для взаємного стримування й підтримки відносної рівноваги сил. Система стримування і противаг, з одного боку, сприяє співробітництву і взаємному пристосуванню органів влади, а з іншого боку – створюють потенціал для конфліктів, які найчастіше вирішуються шляхом переговорів, угод і компромісів.

До функціональних принципів судової влади належать такі: верховенства права і конституційної законності; державна мова судочинства; гласність судочинства; колегіальний та одноособовий розгляд судових справ; участь народу у здійсненні судової влади; справляння судочинства на засадах рівності сторін; змагальність; презумпція невинуватості; забезпечення обвинуваченому, підозрюваному, підсудному права на захист; право на оскарження судового рішення; обов'язковість судового рішення та ін.

Судова влада функціонує на засадах:

- незалежності;
- самостійності;
- відокремленості;
- виключності;
- підзаконності.

Характерною особливістю судової влади є суворо регламентований законом процес, порядок її здійснення [9].

Більшість науковців розглядають судову систему як сукупність судових органів влади. Так, на думку І. Туркіної, судова система розглядається як зумовлена Конституцією й законами сукупність судів, організованих на демократичних принципах з урахуванням національно-державного й адміністративно-територіального устрою держави [10]. Як сукупність усіх судів держави (сукупність судових органів держави) розглядають судову систему С. Мельник, В. Молдован та А. Сухарев [11, с. 17; 4, с. 278]. Л. Сушко визначає, судова система європейської держави є сукупністю судів (загальної юрисдикції та спеціалізованих), квазі судових органів і спеціальних органів судової влади, які цілеспрямовано здійснюють правосуддя й диференційовані за предметами повноваження й іншими підставами, що функціонують у системі певної ієрархії [12, с. 31]. Тобто зазначені науковці розуміють судову систему виключно як сукупність елементів, тобто судів усіх рівнів. Але на нашу думку, це визначення є неповним, поняття "система" має більш широке розуміння, та характеризує не тільки елементи а й відношення між ними, які виникають у процесі здійснення судами своїх функцій. Погоджуючись з думкою Л. Москвич, судову систему не можна розглядатися виключно як сукупність складових, що її утворюють, тобто судів. Суди утворюють судову систему, для якої, як і для кожної іншої, характерні певні зв'язки і відносини між окремими її елементами (судами), а також якій притаманні такі властивості, як ієрархічність, багаторівність і структурованість [13, с. 45]. Поняття "судова система" є різновидом соціальної системи, характерною відзнакою якої є наявність усталених зв'язків між її елементами, чітко визначених і закріплених у відповідних нормативно-правових актах принципів і правил, дотримання яких дозволяє правильно побудувати роботу судів та належним чином здійснювати правосуддя в державі.

Важливу роль у вирішенні нових підходів до побудови судової системи відіграли вступ України до Ради Європи, ратифікація Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року та Протоколу до неї.

Забезпечення захисту гарантованих Конституцією та законами України прав і свобод людини і громадянина, прав і законних інтересів юридичних осіб, держави і суспільства здійснюється шляхом здійснення правосуддя у відповідних процесуальних формах судового процесу (судочинства). Тому визначення юрисдикції судів у комплексі з організаційно-правовими принципами забезпечує здійснення конституційного права на судовий захист [17, с. 32–33].

В Україні діє два види судів – Конституційний Суд України та суди загальної юрисдикції, при цьому суди загальної юрисдикції утворюють систему судів, а Конституційний Суд України – єдиний орган конституційної юрисдикції в Україні.

Слід підкреслити, що всі характеристики правосуддя можуть виявлятися лише в заданих законом рамках [18, с. 101]; "судова практика не повинна виходити за рамки закону, суперечити йому" [19, с. 34]. Отже, судова діяльність має відбуватися на основі конституційної законності.

Конституційна законність – це складне поняття, яке в конституційному праві вживається неоднозначно. Те-

рмін "конституційна" в даному підкреслює, що передумови законності закладені в Конституції держави [20, с. 305]. Крім підходів до розуміння конституційної законності, що названі, конституційною наукою широко використовуюється також її розуміння як сукупності вимог до владних структур у процесі створення конституційних положень, їх виконання, а також система заходів, що спрямовані на відновлення порушених конституційних норм [21, с. 5]. Найбільш прийнятним і таким, що точно відображає сутність і специфіку цього політико-правового феномену, є його визначення як системи реально існуючого права, яка передбачає наявність Конституції, що має правовий характер, її всеосяжну дію, верховенство у правовій системі, пряму дію на всій території держави, забезпечення й охорону (захист) [22, с. 23-24; 23, с. 41]. Конституційна законність визначає не просто наявність Конституції як Основного Закону, котрий за своєю юридичною силою знаходиться на вершині ієрархії джерел права, а наявність правової Конституції, тобто такої, яка втілює ідеї вільного демократичного суспільства і правової держави.

Конституційну законність щодо системи судової влади слід розглядати як засіб і як результат. Основний Закон є базисом конституційної законності. Безумовно, якщо немає Конституції, то й про конституційну законність не може бути мови. Проте, головне не в наявності тексту конституції (хоча важливо, щоб він все ж таки був), а в глибокому шануванні зв'язаності держави і суспільства правом і законом [24, с. 36–37].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Визначено, що судова влада, розглядається як виключне повноваження суду вирішувати соціально-правові конфлікти, що виникають у суспільстві, з використанням процесуальної процедури в умовах дії системи процесуальних гарантій, застосовуючи в передбачених законом випадках заходи державного примусу до суб'єктів, які порушили право.

Судова влада є невід'ємним атрибутом суверенної, незалежної, демократичної, соціальної та правової держави, а справедливе судочинство та належний захист прав і свобод людини – одна з головних ознак такої держави.

Понятійно судова система – це сукупність всіх судів, які об'єднані у відповідності із їх компетенцією, завданнями і цілями організації та функціонування, побудована на принципі територіальності, спеціалізації та інстанційності та ґрунтується на конституційних засадах правосуддя.

До функціональних принципів судової влади належать такі: верховенства права і конституційної законності; державна мова судочинства; гласність судочинства; колегіальний та одноособовий розгляд судових справ; участь народу у здійсненні судової влади; справляння судочинства на засадах рівності сторін; змагальність; презумпція невинуватості; забезпечення обвинуваченому, підозрюваному, підсудному права на захист; право на оскарження судового рішення; обов'язковість судового рішення та інше.

Законодавством визначено, що sudoустрой будоваться за принципами територіальності (судова система пристосована до адміністративно-територіального устрою), спеціалізації та інстанційності. Не допускається створення надзвичайних та особливих судів. В Україні встановлено трирівневу систему судочинства. Встановлена чітка спеціалізація судів – розгляд цивільних, кримінальних, господарських, адміністративних справ.

Принципи верховенства права та конституційної законності мають стати тими векторами сталого розвитку судової системи, які нададуть можливість зруйнувати

правову перешкоду, що означає встановлення режиму конституційного правопорядку в Україні

Список використаних джерел

1. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>. – [Назва з екрана].
2. Декларація про державний суверенітет України // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1990. – № 31. – Ст. 429.
3. Конституційний договір між Верховною Радою України та Президентом України про основні засади організації та функціонування державної влади і місцевого самоврядування в Україні на період до прийняття нової Конституції України від 8 червня 1995 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1%D0%BA/95-%D0%B2%D1%80>. – [Назва з екрана].
4. Андрейцев В. І. Судово-правова система в Україні: текстологічні проблеми оптимізації функціонування / В. І. Андрейцев // Вісник Вищої ради юстиції. – 2010. – № 1. – С. 15.
5. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 2 червня 2016 року № 1402-19 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>. – [Назва з екрана].
6. Назаров В. І. Судові системи країн Європейського Союзу та України: порівняльно-правовий аналіз : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юр. наук / В. І. Назаров. – Харків, 2011. – С. 11.
7. Петрухин І. А. Правовое государство и правосудие / И. А. Петрухин // Советское государство и право. – 1991. – № 1. – С. 20–21.
8. Іванець О. М. Теоретичні та прикладні засади меж судової влади : автореф. дис. ... кандидата юр. наук : 12.00.10 / О. М. Іванець / Національна академія прокуратури України. – Київ, 2015. – 229 с.
9. Суд і правосуддя, як спосіб реалізації судової влади [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://osvita.ua/vnz/reports/law/9622/>. – [Назва з екрана].
10. Туркіна І. Є. Типології правових систем і роль органів судової системи в механізмі держави [Електронний ресурс] / І. Є. Туркіна // Теоретичні та прикладні питання державотворення : електронне наукове фахове видання. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/ujrn/e-journals/tppd/2012_10/zmist/R_1/04%20Turkina.pdf. – [Назва з екрана].
11. Молдован В. В. Судоустрій України : навч. посіб. / В. В. Молдован, С. М. Мельник. – Київ : Алерта, 2013. – 280 с.
12. Сушко Л. П. Організаційно-правові засади здійснення судового контролю в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Сушко Людмила Петрівна. – Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. – Київ, 2009. – 181 с.
13. Москвич Л. М. Ефективність та справедливість судової системи // Вісник Верховного Суду України. – 2009. – № 8(108). – С. 45.
14. Ожегов С. И. Толковый словарь русского языка: 80000 слов и фразеологических выражений / С. И. Ожегов, Н. Ю. Шведова // Российская академия наук ; Институт русского языка им. В. В. Виноградова. – 4-е изд., доп. – М.: Азбуковник, 1999. – 944 с.
15. Советский уголовный процесс : учебник / Чельцов М. А. – 4-е изд., испр. и перераб. – М.: Госюриздат, 1962. – 503 с.
16. Дигесты Юстиниана : Очерки по истории составления и общая характеристика / И. С. Перетерский. – М.: Госюриздат, 1956. – 132 с.
17. Глущенко С. В. Вищі спеціалізовані суди в системі судової влади України : автореф. дис. ... д-ра юр. наук : 12.00.10 / С. В. Глущенко / Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. – Харків, 2015. – 490 с.
18. Михайловская И. Соотношение категорий "независимость", "беспристрастность" и "справедливость" суда / И. Михайловская // Сравнительное конституционное обозрение. – 2008. – № 2 (63). – С. 96–102.
19. Колесников Е. В. Постановления конституционных судов как источник российского конституционного права / Е. В. Колесников // Правоведение. – 2001. – № 2. – С. 32–53.
20. Конституционное право : энциклопедический словарь / [С. А. Авакьян, К. Ф. Гуценко, А. И. Ковлер, М. И. Марченко]. – Москва : НОРМА, 2001. – 688 с.
21. Колосова Н. М. Конституционная ответственность в Российской Федерации: ответственность органов государственной власти и иных субъектов права за нарушение конституционного законодательства / Н. М. Колосова. – Москва : Городец, 2000. – 192 с.
22. Витрук Н. В. Конституционное правосудие. Судебное конституционное право и процесс : учеб. пособие для вузов / Н. В. Витрук. – Москва : Закон и право, ЮНИТИ, 1998. – 383 с.
23. Тесленко М. В. Судебный конституционный контроль в Украине / М. В. Тесленко. – Киев : Ин-т государства и права им. В. М. Корецкого НАН Украины, 2001. – 344 с.
24. Махніцький О. І. Конституційно-правові принципи судової влади в Україні // Розбудова держави і права: питання теорії та конституційної практики, 2013. – С. 33–37.
25. Конвенція про захист прав людини: ратифіковано Законом від 17.07.1997 № 475.97-ВР // Офіційний вісник України. – 1998. – № 13.

References

1. The Verkhovna Rada of Ukraine, The Constitution of Ukraine, available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (Accessed 28 August 2016).
2. (1990), "Declaration of State Sovereignty of Ukraine", Vidomosti Verkhovnoi Rady URSR, vol. 31, pp. 429.
3. The Verkhovna Rada of Ukraine (1995), "Constitutional Treaty between the Verkhovna Rada of Ukraine and the President of Ukraine on basic principles of organization and functioning of the state and local authorities in Ukraine for the period until the adoption of the new Constitution of Ukraine on June 8, 1995", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1%D0%BA/95-%D0%B2%D1%80> (Accessed 18 August 2016).
4. Andrejtsev, V.I. (2010), "Judicial and legal system in Ukraine: technical problems of optimizing operation", Visnyk Vyschoi rady iustytisi, vol. 1, p. 15.
5. The Verkhovna Rada of Ukraine (2016), Law of Ukraine "On the Judicial System and Status of Judges" as on 02.06.2016 № 1402-19, available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1402-19> (Accessed 15 August 2016).
6. Nazarov, V.I. (2011), "The judicial system of the European Union and Ukraine: Comparative legal analysis", Ph.D. Thesis, Judiciary, prosecution and advocacy, National University "Law Academy of Ukraine Yaroslav Mudry", Kharkiv, Ukraine.
7. Petruhin, I.A. (1991), "Legal state and justice", Sovetskoe gosudarstvo i pravo, vol. 1, pp. 20–21.
8. Ivanets, O.M. (2015), "Theoretical and applied principles of the limits of judicial power", Ph.D. Thesis, Judiciary, Prosecution and Advocacy, The National Academy of Prosecution of Ukraine, Kyiv, Ukraine.
9. "Court and justice as a way to implement judiciary", available at: <http://osvita.ua/vnz/reports/law/9622/> (Accessed 03 September 2016).
10. Turkina, I.Ye. (2012), "Typologies of legal systems and the role of the judiciary in the mechanism of state", Teoretychni ta prykladni pytannia derzhavotvorennia, [Online], available at: http://www.nbuv.gov.ua/ujrn/e-journals/tppd/2012_10/zmist/R_1/04%20Turkina.pdf (Accessed 08 September 2016).
11. Moldovan, V.V. and Melnyk, S.M. (2013), Sudoustrij Ukrainy: navchalnyj posibnyk [The judicial system of Ukraine: Tutorial], Alerta, Kyiv, Ukraine.
12. Sushko, L.P. (2009), "The organizational and legal principles of judicial control in Ukraine", Abstract of Ph.D. dissertation, Administrative law and process; Finance law; Information law, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine.
13. Moskvych, L.M. (2009), "The effectiveness and fairness of the judicial system", Visnyk Verkhovnoho Sudu Ukrainy, vol. 8(108), p. 45.
14. Ozhegov, S.I. and Shvedova, N.Ju. (1999), Tolkovyj slovar' rus'kogo jazyka: 80000 slov i frazeologicheskikh vyrazhenij [Explanatory Dictionary of the Russian language: 80000 words and idiomatic expressions], 4-th ed., Institut russkogo jazyka im. Vinogradova, V.V., Azbukovnik, Moscow, Russian Federation.
15. Chel'cov, M.A. (1962), Sovetskij ugolovnyj process: uchebnik [Soviet criminal process: the textbook], 4-th ed., Gosjurizdat, Moscow, USSR.
16. Pereterskij, I.S. (1956), Digesty Justiniana: Ocherki po istorii sostavlenija i obshhaja harakteristika [Digesty of Justinian: Essays on the history of the preparation and the general characteristics], Gosjurizdat, Moscow, USSR.
17. Hluschenko, S.V. (2015), "The highest specialized courts in the judicial system Ukraine", D.Sc. Thesis, Judiciary, Prosecution and Advocacy, National Law University named by Yaroslav the Wise, Kharkiv, Ukraine.
18. Mihajlovskaja, I. (2008), "Correlation of the categories "independence", "impartiality" and "justice" of the court", Sravnitel'noe konstitucionnoe obozrenie, vol. 2 (63), pp. 96–102.
19. Kolesnikov, E.V. (2001), "Resolutions of the constitutional courts as a source of Russian constitutional law", Pravovedenie, vol. 2, pp. 32–53.
20. Avak'jan, S.A., Gucenko, K.F., Kovler, A.I. and Marchenko, M.I. (2001), Konstitucionnoe pravo: jenciklopedicheskij slovar' [Constitutional Law: Encyclopedic Dictionary], NORMA, Moscow, Russian Federation.
21. Kolosova, N.M. (2000), Konstitucionnaja otvetstvennost' v Rossijskoj Federacii: otvetstvennost' organov gosudarstvennoj vlasti i inyh sub#ektov prava za narushenie konstitucionnogo zakonodatel'stva [Constitutional responsibility in the Russian Federation: the responsibility of public authorities and other legal entities for the violation of constitutional law], Gorodec, Moscow, Russian Federation.
22. Vitruk, N.V. (1998), Konstitucionnoe pravosudie. Sudebnoe konstitucionnoe pravo i process: uchebnoe posobie dlja vuzov [Constitutional Justice. Judicial constitutional law and process: a textbook for high schools], Zakon i pravo, JuNITI, Moscow, Russian Federation.
23. Teslenko, M.V. (2001), Sudebnyj konstitucionnyj kontrol' v Ukraine [Judicial constitutional control in Ukraine], Institute of State and Law named after V.M.Koretsky of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine.
24. Makhnits'kyj, O.I. (2013), "Constitutional and legal principles of judicial power in Ukraine" in (2013), Rozbudova derzhavy i prava: pytannia teorii ta konstytutsijnoi praktyky [Development of state and law: theory and constitutional practice].
25. (1998), "Convention on Human Rights, ratified by the Law of 17.07.1997 № 475.97-ВР", Ofitsijnyj visnyk Ukrainy, vol. 13.

А. В. Огилько, помічник судьи
Апелляционный суд Киевской области, Киев, Украина

РЕАЛИЗАЦИЯ СУДЕБНОЙ ВЛАСТИ В УКРАИНЕ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ

В статье проанализированы теоретические и методологические основы функционирования судебной власти. Проанализированы место и роль судебной власти в системе государственной власти. Проведен анализ основных научных подходов к судебной власти. Раскрыто понятие судебной системы. Определено содержание и существенные характеристики судебной системы в современных условиях. Исследованы демократические основы (принципы) правосудия в процессе судебной деятельности. Проведен анализ осуществления реализации судебной власти. Исследованы трехуровневую систему судопроизводства и специализацию судов, а также единство системы судостроительства. Проведен анализ понятия Конституционной законности.

Ключевые слова: судебная власть, система правосудия, юрисдикция, судебная система, принципы верховенства права и конституционной законности.

A. Ohilko, assistant Judge
Court of Appeal of Kyiv region, Kyiv, Ukraine

IMPLEMENTATION OF THE JUDICIARY AUTHORITY IN UKRAINE: THEORETICAL AND METHODOLOGICAL FOUNDATIONS

The article analyzes the theoretical and methodological foundations of the judicial authorities. Analyzes the place and role of the judiciary in the system of government. The analysis of basic scientific approaches to the judiciary. The concept of the judiciary. The content and essential characteristics of the judicial system in the modern world. Investigated the democratic foundations (principles) justice in the judicial activities. The analysis of the implementation exercise judicial power. Investigated three-tier system of justice and specialization of courts, and the unity of the judicial system. The analysis of the concept of constitutional law.

Keywords: the judiciary authority, the justice system, jurisdiction, judicial system, principles of the rule of law and constitutional legality.

УДК 35.071

В. С. Поліщук, асп.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

ПРАКТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ НОВОГО ДЕРЖАВНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ ТА США

У статті проаналізовано комплекс зовнішніх (соціально-політичних, економічних) та іманентних системі державного управління особливостей, що стали передумовами формування і застосування ідей та технік нового державного менеджменту у Великій Британії та США.

Доведено, що історичний контекст у цих державах сприяв переосмисленню практики публічного адміністрування під призвою нового державного менеджменту. Економічна стагнація (уповільнення темпів зростання продуктивності праці, інфляція, безробіття тощо) та проблеми зовнішньої ("Холодна війна" з СРСР, проблеми дипломатії США на Близькому Сході, військовий конфлікт Великої Британії з Аргентиною) й внутрішньої (почергова зміна правлячих партій – зміна управлінських орієнтирів, антивоєнний рух у США, "Вотергейтський скандал", протиборство протестантів та католиків в Ольстері) політики змусили керівників країн вдатися до реформування основних сфер життєдіяльності та затвердити нові стратегію та тактику діяльності державної служби. Останні передбачали лібералізацію відносин між публічним та приватним секторами, денационалізацію підприємств, владну децентралізацію, зменшення чисельного складу державного апарату, залучення організацій приватного сектору до виконання публічних послуг, перетворення державних службовців на менеджерів, зменшення витрат федерального уряду тощо. Усі ці перетворення відбувалися в дусі неоконсервативної ідеології.

Ключові слова: економічна криза, державне управління, реформа публічного сектору, "тетчеризм", "рейганоміка", соціально-політичні проблеми, інфляція, дерегуляція.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Новий державний менеджмент як практика реформування публічного сектору наукова парадигма зародився в англосаксонських країнах та мав найбільш позитивний прояв у Великій Британії та США. Пояснення цього факту можна віднайти, лише комплексно проаналізувавши історичний контекст 1970-х та 1980-х років, соціально-політичні та економічні умови в цих державах, які могли стати провідними зовнішніми чинниками переходу до оновленої теорії та практики публічного адміністрування, а також низку внутрішніх факторів, спричинених особливостями структури та логікою процесів державного управління.

Аналіз останніх публікацій за проблематикою та визначення невирішених раніше частин загальної проблеми. Соціально-політичні, економічні та державно-управлінські аспекти розвитку Великої Британії та США останньої чверті ХХ сторіччя досліджуються багатьма спеціалістами у цих галузях. Компетентний аналіз особливостей сфери публічного управління цього часового періоду знаходимо у К. Дубича, Л. Лебедевої, Л. Нігро, А. Оболонського, В. Річардсона тощо. Проте, вивчення даної специфіки не передбачало її визначен-

ня як комплексу передумов, що сприяли прищепленню нового державного менеджменту.

Формулювання цілей (мети) статті. Мета статті полягає у виявленні практичних передумов формування нового державного менеджменту у Великій Британії та США, а також аналізі їх значущості при переході цих країн на НДМ-модель державного управління.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. Класична бюрократія перестала відповідати рівню розвитку науки і техніки, вимогам громадянського суспільства, глобалізованій економіці, політичним цілям та завданням. Відтак, виникла нагальна потреба конструктивного переосмислення державно-управлінської реальності, приведення її у відповідність до запитів та викликів часу.

Трансцендентні та іманентні по відношенню до системи державного управління чинники були ґносеологічно взаємопов'язаними, відтак, не можна вести мову про їх першорядність та другорядність. Усі вони стали практичними передумовами формування нового державного менеджменту. Відрізняючись спрямуванням векторів впливу, вони були об'єднані спільною метою – реконцептуалізацією публічної сфери. До трансцендентних передумов можна віднести комплекс соціально-політичних та економічних чинників, до іманентних – влас-

тиві системі державного управління характеристики, техніки та філософії.

Ключовими чинниками появи нового державного менеджменту стали: ієрархізованість системи державного управління, поєднання функцій контролю та виконання, відсутність мотивації держслужбовців до якісного виконання власних обов'язків, чітке слідування приписам та правилам, бюрократична (пасивна) організаційна культура, збільшення бюджетів на утримання зростаючого адміністративного апарату та розроблених програм, закритість інформації, нівелювання громадянина як актора суспільно-політичних процесів, зростання рівня компетентності громадян та їх вимоги до звітності державних агентств та власної інклюзивності; економічна рецесія, великий рівень політизації державно-управлінських процедур тощо.

Розглянемо більш детально зовнішні та внутрішні чинники формування нового державного менеджменту, спираючись на методологічний інструментарій структурно-функціонального підходу, а також системний аналіз.

Економічна сфера життєдіяльності в силу своєї всеохоплюваності чинить безпосередній вплив не лише на виробничу та споживачку культури, динаміку цінотворення та міжнародний товарообмін тощо. Вона впливає на характер політичних рішень, зміст державно-управлінських директив, настрої та поведінку громадян, соціально-політичну риторику загалом. Економіка, що динамічно розвивається, створює сприятливі умови для добробуту громадянського суспільства і держави. Економіка у стані стагнації дестабілізує політичну систему, державне управління та соціальну свідомість. Відтак, доволі часто саме стан економіки у тій чи іншій державі визначає настрої в інших сферах суспільної життєдіяльності, а рівень і кількість економічних проблем диктує глибину соціальних невдоволень та амплітуду хиткості системи публічного адміністрування.

Загалом, розвиток економіки вирізняється хвилеподібним характером, коли криза замінюється зростанням і навпаки. Економіка США у 80-ті роки ХХ століття демонструвала негативну як внутрішню, так і зовнішню динаміку.

У 1985 році з найбільшого кредитора США перетворилися в "країну-боржника", коли дефіцит платіжного балансу за 1984 рік перевищив рівень чистих активів майже вчетверо. Уповільнення темпів економічного зростання в країні призвело до того, що 1980 року рівень ВВП на душу населення тут був нижче, ніж у ФРН, Англії та Франції, і лише на 15% перевищував японський.

Відносно послаблення економічних позицій США в той період було обумовлено дією ряду факторів. Перший фактор – низький рівень номи накопичення капіталу всередині країни в порівнянні з її конкурентами, що зумовило повільне оновлення основного капіталу і зниження темпів зростання продуктивності праці. Інший важливий фактор – скорочення "технологічного розриву" між США і конкурентами, що спостерігалось в 60-70-і роки, а в деяких областях тривало і в 80-х роках.

Нарешті, фактором погіршення економічних позицій США послужило їх тривале відставання від інших розвинених країн за темпами зростання продуктивності праці. У 1960-1982 роках її середньорічні темпи в обробній промисловості були в 3,5 рази нижче, ніж в Японії, і вдвічі нижче ніж в ФРН, Франції, Італії та Голландії.

За таких економічних умов виник новий підхід до макро- та мікроекономіки, що отримав назву "рейганоміка" (неоконсервативний напрям, що став реакцією на погіршення чинників капіталістичного відтворення і передбачав активну раціоналізацію виробництва).

Основою економічної програми президента Р. Рейгана стала монетаристська теорія американського економіста М. Фрідмена, що носила назву "Новий початок для Америки. Програма економічного відродження" і включала такі основні пункти: податкову реформу, реформу амортизації, антиінфляційну кредитно-грошову політику, реформу дерегулювання економіки США.

Сутність цієї економічної програми можна звести до наступних положень:

1. Суттєве обмеження зростання витрат федерального уряду;

2. Значне зниження ставок податку на прибуток і надання корпораціям великих податкових пільг, спрямованих на стимулювання виробничих капіталовкладень і відповідно економічного зростання;

3. Ослаблення державної регламентації підприємницької діяльності (скорочення числа правил, форм звітності, вимог до виробничої та ринкової діяльності тощо);

4. Проведення Федеральною резервною системою (ФРС) обмежувальної кредитно-грошової політики, спрямованої на послаблення інфляції.

У результаті проведення курсу Р. Рейгана були досягнуті: стабільне економічне зростання реального ВВП (на 3-4% на рік до 1988 року); зниження рівнів інфляції і безробіття (з 9,4 і 7,6% у 1981 році до 3,7 і 5,5% у 1988 році відповідно).

Господарський підйом проходив в умовах глибокої структурної перебудови економіки, пов'язаної з новим етапом НТР. Реальні інвестиції в техніку обробки інформації (ЕОМ, обладнання зв'язку, контрольно-вимірвальні і наукові прилади) зростали щорічно в середньому на 13%.

Однак за ці успіхи довелося заплатити величезним бюджетним дефіцитом, який побив усі рекорди післявоєнної історії як в абсолютному, так і у відносному (стосовно ВВП) вимірі, а також серйозним погіршенням зовнішньоекономічних позицій США. У результаті "рейганоміки" дефіцит державного бюджету США склав 152 млрд. дол. На початку 90-х років дефіцит державного бюджету становив уже 290 млрд. дол., державний борг був близько 4 трлн. дол.

У зв'язку з цим головним завданням демократичної адміністрації Клінтона, яка прийшла до влади 1992 року, стало оздоровлення економіки шляхом стимулювання інвестиційного процесу. Центральним пунктом програми Б. Клінтона було скорочення бюджетного дефіциту як необхідної умови довгострокового економічного зростання [3].

Велика Британія у 70-ті роки ХХ століття також пережила чергову економічну кризу. У 1974-1975 роках виробництво скоротилося на 14,5% і лише 1978 року досягло рівня 1970 року. Безробіття збільшилася з 600 тис. осіб в 1973 році до 1,6 млн. у 1979 році, а восени 1981 року кількість безробітних сягнула 3 млн. осіб. Швидко набирала темпів інфляція. Головною причиною проблем стало сильне регулювання і високі соціальні витрати.

Уряд консерваторів на чолі з М. Тетчер став проводити політику виходу з кризи, побудовану на принципах лібералізму. Реформи торкнулися практично всіх сфер економічного життя суспільства. Основні положення, висунуті М. Тетчер, полягають в наступному: рушійною силою будь-якої процвітаючої економіки є приватне підприємництво; основу політичного курсу влади складають "свобода можливості для всіх, підтримка підприємницького духу, демократії власників"; втручання держави в економічне життя зводиться до мінімуму, воно ні

в якому разі не повинно сковувати приватну ініціативу; всі працездатні громадяни забезпечують себе самостійно. Така радикальна політика виведення країни з кризи отримала назву "тетчеризм".

Головними напрямками "тетчеризму" в економіці стали: приватизація державних підприємств; скорочення податків на підприємців; боротьба з інфляцією шляхом скорочення соціальних витрат; ліквідація обмежень підприємницької діяльності; державна підтримка дрібного і середнього бізнесу.

У соціальній сфері уряд М. Тетчер спочатку головний акцент зробив на скороченні соціальних витрат. Він обмежив зростання зарплат, скоротив розмір допомоги та зменшив число їх одержувачів. З середини 80-х років на перше місце в соціальній політиці вийшла політика "народного капіталізму". Суть цієї політики полягала в тому, щоб перетворити найманих робітників в дрібних власників. Інструментами політики "народного капіталізму" стали продаж муніципального житла у власність мешканців, продаж акцій приватизованих підприємств особам із середніми прибутками і робітникам цих підприємств.

Політика неоконсервативних реформ спочатку викликала сильне невдоволення британців. Профспілки спробували шляхом страйків змусити уряд змінити курс. У відповідь Тетчер звинуватила профспілки в тому, що вони гальмують модернізацію економіки, від якої виграють усі британці.

Політика М. Тетчер мала успіх. Після спаду 1980-1983 років, викликаного початком реформ, у 1983 році почалося економічне піднесення, який тривало до 1990 року. У цей час Велика Британія розвивалася швидше за інші країни Західної Європи. У 80-ті роки інфляція скоротилася в 3 рази, знизився рівень безробіття, доходи населення зросли на 30% (середня зарплата складала 900 фунтів стерлінгів), 1/3 англійців стали власниками акцій.

З метою стимулювання капіталовкладень уряд змінив акцент з прямого оподаткування на непряме, скоротивши на 3,5 млрд. фунтів стерлінгів прями податки на великі доходи. Непрямі податки в 1981 році склали 39% всіх надходжень до бюджету. Були підвищені ставки ПДВ з 8 до 15% і облікові ставки Банку Англії – до 17%. Істотно скорочувалися державні витрати. Так, на 4 млрд. фунтів стерлінгів були зменшені державні витрати на промисловість, комунальне і дорожнє господарство, розвиток культури, просвітництво.

Іншим важливим напрямом реформ був курс на значне скорочення або на повну ліквідацію державного підприємництва. Це виразилося, перш за все, в здійсненні широкої денационалізації підприємств державного сектору економіки і переважному стимулюванні приватного бізнесу. За кілька років понад дві третини підприємств державного сектору перейшли до приватних власників або колективів підприємств, що приватизуються.

Для підвищення рівня конкурентоспроможності британської промисловості уряд став вкладати великі капітали в її переозброєння на основі досягнень НТР, захоплювали підприємців, що розвивали новітні галузі і стимулювали зростання продуктивності праці.

Як зазначає А. Градов: "Тетчеризм", що буксував у перші роки, став приносити відчутні плоди виходу країни з кризи. З 1982 по 1987 рр. темпи економічного зростання Англії були найвищими в Західній Європі. Таким чином, історія економічних реформ в Англії підтверджує тезу про взаємозв'язок історії та економічних циклів" [1].

Очевидно, що США та Велика Британія обрали багато в чому схожі способи подолання кризи в економіці: скорочення видатків на соціальну сферу; приватизація державних підприємств, лібералізація підприємництва тощо. Невдовзі лібералізація підприємницької царини стала зразком для проведення аналогічної процедури у державному управлінні, яка відбулася за допомогою менеджеризації публічного сектору.

Щодо соціально-політичних чинників реформування системи державного управління в США можна виділити протестні настрої населення, викликані характером внутрішньої та зовнішньої політики. Антивоєнний рух, спричинений майже десятирічною провальною війною у В'єтнамі, продемонстрував небажання пересічних громадян брати участь у необґрунтованих збройних конфліктах та працювати на збільшення військового потенціалу країни. На початок 1980-х років США мали майже 1600 військових баз у 34 країнах світу, чисельний склад яких становив біля 500 тисяч американських військово-службовців. "Холодна війна" у відносинах з СРСР також змушувала громадян перебувати у постійній настороженості і передчутті ескалації конфлікту. Не менш важкими для американської дипломатії були проблеми Близького Сходу. США надали підтримку своєму союзнику – Ізраїлю в арабо-ізраїльській війні 1973 року, у відповідь на що арабські країни – виробники нафти – завдали потужного економічного удару, різко підвищивши ціни на нафту, що викликало гостру кризу у нафтовій галузі США. Суттєвого удару завдав й ісламистський переворот в Ірані, в результаті якого владу було захоплено шіїтськими фундаменталістами та встановлено автократичний режим. У листопаді 1979 року стався напад на посольство США у Тегерані, в результаті чого 67 дипломатів і співробітників дипломатичної місії стали заручниками радикально налаштованих іранців. Попри розрив дипломатичних відносин з Іраном та введення військово-морських сил США у Перську затоку, звільнити заручників вдалося лише у січні 1981 року.

Серед проблем внутрішньої політики соціальне обурення викликав "Вотергейтський скандал". Під час виборчої кампанії 1972 року у штаб-квартирі Демократичної партії, яка містилася в у Вашингтонському комплексі "Вотергейт", поліція затримала групу зловмисників, які намагалися встановити апаратуру з прослуховування. У ході слідства з'ясувалося, що затримані особи пов'язані з виборним комітетом Республіканської партії. У ході слідства, яким зайнялися і вищі судові інстанції і конгрес, було зібрано достатньо свідчень про намагання президента зашкодити здійсненню правосуддя й "загасити" "вотергейтську справу". У результаті Р. Ніксон був змушений піти у відставку, до речі, єдину в історії США відставку президента.

Тим часом назрівав новий скандал – віце-президенту Спіро Агню висунули офіційні звинувачення у хабарництві, здирицтві та ухиленні від сплати податків. Під тиском доказів С. Агню визнав себе частково винним і подав у відставку. Така внутрішньополітична ситуація викликала недовіру виборців до двох провідних партій, переконалисть у "брудній грі" політичних акторів, а також використання державних посад на власну користь.

Суто соціально-політичні проблеми у Великій Британії не мали такого гострого прояву, як у США. Тим більше, традиційно суспільство країни вважається більш стриманим та снобістським, відтак, реакції населення на кризові події більш помірковані. Але це не значить, що соціальних невдоволень не існувало. Вони

були продиктовані переважно внутрішніми проблемами. Одне з ключових політично складних питань – постійна зміна правлячої партії (почергове керування країною консерваторами та лейбористами), через що політика носила різноплановий характер (від суворого державного контролю, націоналізації промисловості до лібералізації відносин держави з приватною сферою, громадянським суспільством тощо). Така ситуація призводила до нестабільної соціальної політики (якість забезпечення медичним обслуговуванням, погіршення системи освіти та ЖКГ, расові конфлікти тощо), економічних негараздів (зміна систем оподаткування, поступове скорочення частки виробництва в економіці, енергетичні кризи, зростання цін і т.д.).

Не менш суттєво на стан суспільства вплинув конфлікт між ірландськими католиками (корінне населення, що становило 1/3 від загальної кількості мешканців) та англійськими протестантами (нащадки переселенців – англійських колонізаторів, які склали 2/3 від загалу) в Ольстері. Для погашення протистояння в 1969 році в Ірландію були введені британські війська, а в 1972 році – припинена діяльність північно-ірландського парламенту і введено пряме правління з Лондону. Це призвело до найжорстокіших безладів і повстань. Апогеєм можна вважати події "Кривавої неділі", 30 січня 1972 року, коли під час демонстрації католиків британські війська вбили 13 неозброєних людей. У відповідь натовп увірвався в британське посольство в Дубліні і спалив його. Усього з 1972 по 1975 роки в Північній Ірландії загинуло 475 осіб. Для зняття напруженості в країні британський уряд зважився на проведення референдуму, але той не мав позитивних наслідків. Першою вдалою спробою співпраці Великої Британії та Ірландії в області врегулювання конфлікту в Північній Ірландії стала Англо-Ірландська угода 1985 року, в якій підтверджувалася приналежність території Північної Ірландії Великій Британії, до тих пір, поки за це виступає більшість її жителів. Угода також передбачала проведення регулярних конференцій на рівні членів урядів двох країн.

Шукаючи коріння протистояння в Ольстері, Дж. Дарбі доходить висновку, що "чотири питання були особливо нерозв'язаними: політика, насильство, суспільні відносини та нерівність" [6].

Щодо зовнішньополітичної ситуації напругу у суспільстві викликав військовий конфлікт Великої Британії з Аргентиною через Фолклендські острови у Південній Атлантиці, що розгорівся навесні 1982 року. Особливо гостро політику уряду критикувала опозиція, підбурюючи цим населення до несприйняття лінії керівництва країни. Тим не менш, як довела історія, ця війна була корисною для Великої Британії. Деякі, дослідники навіть вважають, що вона була спричинена навмисно спецслужбами острівної країни.

Історична ретроспекція дає наступний фактаж. Військовий уряд Аргентини на чолі з президентом генералом Л. Гальтьєрі знаходився в стані кризи, відчуваючи все більше невдоволення населення через погіршення економічного становища країни. Щоб відволікти народ від життєвих проблем і утриматися при владі на патріотичному підйомі, Л. Гальтьєрі вирішив силою захопити Фолклендські острови (19 березня 1982 року підступним чином було встановлено прапор Аргентини на острові Південна Георгія). Він сподівався, що Англія не стане воювати за кілька скелястих острівців. Проте, розрахунки генерала виявилися хибними, і почалося військове протистояння з розірванням дипломатичних відносин, в ході

якого було залучено біля 60 тис. військових, 180 кораблів та 350 бойових літаків та гелікоптерів з обох сторін. У цьому протистоянні Аргентина втратила біля 700 військових, Велика Британія – 250. Зрештою, 15 червня оточений аргентинський гарнізон капітулював. Суверенітет Великої Британії було поновлено[5].

Державне управління в обох країнах у цей часовий проміжок вирізнялося політизованістю, надмірним кадровим складом державної служби, великими видатками на утримання державних службовців (окрім заробітної плати передбачалися премії, пільги, преференції), зниженням ефективності управління на всіх рівнях тощо.

У 1978-1979 роках у США була запроваджена нова система оцінювання ефективності діяльності держслужбовців: принцип "meritsystem" ("система заслуг") означав регулярну атестацію та контроль результативності службовців державного апарату. Була впорядкована система органів управління державною службою: створені Федеральне управління кадрів і Рада із захисту системи заслуг. Також була заснована система формування вищої адміністративно-політичної еліти (Служба вищих керівників) для забезпечення кадрового резерву. У 1978 році був прийнятий Закон про цивільну службу, який закріпив результати проведених реформ [7].

Усвідомлюючи проблеми системи державного управління у США Р. Рейган вирішив вдатися до дерегуляції даної царини. Остання ж передбачала заходи зі скорочення чисельності державного апарату і витрат на його утримання. У руслі заданої реформи здійснюється комплекс заходів щодо децентралізації системи державного управління, що отримав назву політики "нового федералізму". Стратегічна мета "нового федералізму" – передати штатам і місцевим органам влади частину функцій з фінансування соціальних витрат, з тим, щоб знизити в ньому частку федерального уряду і таким чином сприяти скороченню бюджетних дефіцитів і перерозподілу фінансових ресурсів.

Ідея "прозорості" бюрократії стимулювала процес зміни відносин між апаратом і суспільством. Громадянин з пасивного платника податків, який раніше терпляче чекав, коли держава зможе йому надати якісь блага, поступово перетворився на активного клієнта – споживача послуг державної служби. Згідно з ідеями Р. Рейгана та його британської "колеги" М. Тетчер, які практично одночасно реалізовували свої ідеї в США і Англії [4], державний сектор повинен працювати на зразок приватного, а відносини державного службовця і клієнта повинні нагадувати ринкові.

У Великій Британії М. Тетчер розпочала адміністративну реформу зі скорочення витрат міністерств і відомств, у тому числі за рахунок звільнення частини державних службовців. У 1988 році була сформульована програма "Наступні кроки", у відповідності до якої всі урядові агентства були поділені на центри формування політики та установи, які виконують рішення. Останні були перетворені на квазіадміністративні неурядові організації (QUANGO) чи навіть корпорації, що працюють з центрами формування політики на основі договорів. При цьому державна служба була збережена лише для службовців формування центрів політики, а у QUANGO набула поширення служба за контрактом.

Як зазначає К. Дубич: "Великобританська концепція реформування системи надання населенню державних послуг базується на двох основоположних стратегіях: 1) маркетингу; 2) мінімізації". "Стратегія маркетингу ... спрямована на здійснення докорінних змін у функціях

держави та широкому впровадженні в діяльність органів державної влади ринкових механізмів та конкуренції". "Стратегія мінімізації базується на політиці скорочення чисельності штату державних службовців та обсягів бюджетних видатків на утримання органів державного управління" [2].

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Проаналізований комплекс внутрішніх та зовнішніх по відношенню до систем державного управління чинників у Великій Британії та США доводить наявність вагомих практичних передумов для формування та застосування принципів нового державного менеджменту у ході реформування публічного сектору з метою підвищення його ефективності, економічності, демократичності та актуальності. Кризовий стан економіки, проблеми у соціально-політичній царині та застаріла бюрократична система державного управління стали необхідним імпульсом для розробки нової продуктивної моделі співпраці державної служби з громадянами, бізнесом та громадськими організаціями. Отримані результати дослідження у подальшому можуть бути використані при компаративному аналізі вихідних передумов переходу на НДМ-модель у державному управлінні в Україні та країнах-піонерах нового державного менеджменту.

Список використаних джерел

1. Градов А. П. Цикличность развития экономики и управление конкурентными преимуществами / А. П. Градов // – Режим доступа: <http://economy.ru.com/ekonomicheskaya-teoriya-rf/tetcherizm-kak-politika-vyhoda-krizisa-period-40187.html>.
2. Дубич К. В. Менеджеріалізм у наданні державних послуг населенню в соціалній сфері: досвід Великобританії / К. В. Дубич // Публіч-

не адміністрування: теорія та практика. – 2012. – Вип. 2. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Patp_2012_2_21.

3. Лебедева Л.Ф. США: государство и социальное обеспечение. Механизм регулирования. – М.: Наука, 2002.
4. Оболонский А. Эволюция государственной службы в Великобритании // Государство и право. – 1996. – № 6.
5. Соколов Б. В. Сто великих войн / Б. В. Соколов // Режим доступа: <http://www.bibliotekar.ru/encW/100/94.htm>.
6. Darby J. Northern Ireland: The back ground to the Peace Process // J.Darby // Access: <http://cain.ulst.ac.uk/events/peace/darby03.htm>.
7. Nigro L., Richardson W. The Founder' Unsensational View of Public Service in the American Regime // Agenda for Excellence: Public Service in America. N. J., 1992.

References

1. Gradov, A.P. "Cyclical development of the economy and management of competitive advantages", [Online], available at: <http://economy.ru.com/ekonomicheskaya-teoriya-rf/tetcherizm-kak-politika-vyhoda-krizisa-period-40187.html> (Accessed 23 Sep 2016).
2. Dubych, K.V. (2012), "Menedzherializm in the provision of public services in the social sphere: the UK experience", Publichne administruvannya: teoriya ta praktyka [Online], vol. 2, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Patp_2012_2_21 (Accessed 26 Aug 2016).
3. Lebedeva, L.F. (2002), SSHA: gosudarstvo i sotsyalnoe obespecheniye. Mehanizm regulirovaniya [USA: The state and social security. Mechanism of regulation], Nauka, Moscow, Russia.
4. Obolonskiy, A. (1996), Jevoljucija gosudarstvennoj sluzhby v Velikobritanii [Evolution of the civil service in the UK], vol. 6, Gosudarstvo i pravo.
5. Sokolow, B.V. "Sto velikih vojn" [Online], available at: <http://www.bibliotekar.ru/encW/100/94.htm> (Accessed 15 Oct 2016).
6. Nigro, L., Richardson, W. (1992), The Founder' Unsensational View of Public Service in the American Regime, Agenda for Excellence: Public Service in America, N. J.
7. Darby, J. Northern Ireland: The back ground to the Peace Process [Online], available at: <http://cain.ulst.ac.uk/events/peace/darby03.htm> (Accessed 28 Oct 2016).

Надійшла до редколегії 22.11.16

В. С. Полищук, асп.

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев, Украина

ПРАКТИЧЕСКИЕ ПРЕДПОСЫЛКИ ФОРМИРОВАНИЯ НОВОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО МЕНЕДЖМЕНТА В ВЕЛИКОБРИТАНИИ И США

В статье проанализирован комплекс внешних (социально-политических, экономических) и имманентных системе государственного управления особенностей, которые стали предпосылками формирования и применения идей и техник нового государственного менеджмента в Великобритании и США.

Доказано, что исторический контекст в этих государствах способствовал переосмыслению практики публичного администрирования под призмой нового государственного менеджмента. Экономическая стагнация (замедление темпов роста производительности труда, инфляция, безработица и т.д.) и проблемы внешней ("Холодная война" с СССР, проблемы дипломатии США на Ближнем Востоке, военный конфликт Великобритании с Аргентиной) и внутренней (поочередная смена правящих партий – изменение управленческих ориентиров, антивоенное движение в США, "Уотергейтский скандал", противоборство протестантов и католиков в Ольстере) политики заставили руководителей стран прибегнуть к реформированию основных сфер жизнедеятельности и утвердить новые стратегию и тактику деятельности государственной службы. Последние предусматривали либерализацию отношений между публичным и частным секторами, денационализацию предприятий, децентрализацию власти, уменьшение численности государственного аппарата, привлечение организаций частного сектора к выполнению публичных услуг, преобразования государственных служащих в менеджеров, уменьшение расходов федерального правительства и т. д. Все эти преобразования происходили в духе неоконсервативной идеологии.

Ключевые слова: экономический кризис, государственное управление, реформа публичного сектора, "тетчеризм", "рейганомика", социально-политические проблемы, инфляция, дерегуляция.

V. Polishchuk, PhD student

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

PRACTICAL BACKGROUND OF NEW PUBLIC MANAGEMENT FORMATION IN THE UK AND THE USA

The article analyzes the complex of external (socio-political, economic) and intrinsic to public administration system features that have become prerequisites for the formation and use of the ideas and techniques of new public management in the UK and the USA.

It is proved that the historical context in these countries enhanced rethinking of public administration practice under NPM prism. Economic stagnation slowdown in labor productivity growth, inflation, unemployment, etc.) and problems of foreign ("Cold War" with the Soviet Union, the problems of US diplomacy in the Middle East, the UK military conflict with Argentina) and internal (one at a change of the ruling parties – the change management guidelines, the antiwar movement in the United States, "Watergate scandal", the confrontation of Protestants and Catholics in Ulster) affairs forced countries' leaders to reform the main spheres of activity and adopt new strategies and tactics of the civil service. They included the liberalization of the relationship between the public and private sectors, enterprises denationalization, governance decentralization, reduction in the number of members of the state apparatus, the involvement of private-sector organizations to carry out public services, transformation of civil servants in managers, reducing federal government spending, and so on. All of these transformations took place in the spirit of neo-conservative ideology.

Keywords: economic crisis, public administration, public sector reform, "Thatcherism", "Reaganomics", socio-political problems, inflation and deregulation.

УДК: 351/354

К. Ю. Соболева, асп.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В НАУКОВІЙ ЛІТЕРАТУРІ

У статті розглянуто питання визначення поняття "державного управління" різними авторами. Автором окреслено проблему ототожнювання поняття "державного управління" з поняттям "публічного управління". У статті роз'яснено співвідношення вищезазначених понять та наведено авторську дефініцію, що сформовано на основі їх розмежування.

Ключові слова: державне управління, механізми державного управління, публічне управління, місцеве самоврядування, державне управління на місцях.

Постановка проблеми. Вивчення та поповнення теоретичної бази питання державного управління та механізмів державного управління продовжується у працях багатьох вчених як в Україні, так і закордоном. Але, на жаль, деякі науковці ототожнюють поняття "державного управління" з поняттям "публічного управління" спираючись на некоректний переклад з англійської мови.

До науковців, що займаються дослідженням державного управління належать такі українські та зарубіжні автори: В.М. Соловійов, Бартош Колачковський, В.С. Куйбіда, І.О. Дегтярьова, Л.А. Гаєвська, Т.Е. Василевська, Л.В. Гонюкова, Н.В. Грицьак, Д.Ч. Іманбердієв, В.В. Карлова, М.В. Кравченко, О.А. Малиновська, І.В. Пантелейчук, Т.І. Пахомова, О.М. Петроє, О.Г. Пухкал, Г.Л. Рябцев, А.П. Савков, С.М. Серьогін, І.Г. Сурай, О.М. Суходоля, С.О. Телешун, С.К. Хаджирадева, С.Г. Стеценко, М.М. Бурбика, О.Ю. Висоцький, Марек Шевчик, Богдан Дольницький, Ян Зіммерман.

Метою даної статті є розмежування понять "державного управління" та "публічного управління", а також надання авторського визначення поняття "державного управління".

Викладення основного матеріалу. Поняття державного управління різними авторами розглядається по-різному. Існують два підходи до розуміння поняття "державного управління": широкий та вузький. Багато авторів надають по два визначення у своїх роботах.

С.Г. Стеценко визначає державне управління наступним чином:

"Державне управління в широкому розумінні – це сукупність усіх видів діяльності держави, що реалізується у функціонуванні органів усіх гілок влади і спрямована на регулювання суспільних відносин."

"Державне управління у вузькому розумінні – це виконавчо-розпорядча діяльність органів виконавчої влади а також інших органів, у частині реалізації ними виконавчо-розпорядчих функцій" [14].

Наприклад, М.М. Бурбика дає наступне визначення поняття "державне управління".

"Державне управління в широкому розумінні – це сукупність усіх видів діяльності усіх органів держави, тобто означає фактично всі форми реалізації державної влади в цілому".

"Державне управління у вузькому розумінні – це сукупність видів діяльності державних органів, між якими певним чином розподілені різні види діяльності держави. Відтак категорія державного управління у вузькому значенні відображає відносно самостійний вид діяльності держави, що його здійснює певна частина державних органів" [4].

А ось О.Ю. Висоцький у своїй книзі "Основи державного управління" дає таке визначення поняття "державне управління":

"Державне управління (публічне управління, англ. public administration) – є видом діяльності держави, здійснення управлінського організуючого впливу шляхом використання повноважень виконавчої влади через організацію виконання законів, здійснення управлінських функцій з метою комплексного соціально-економічного та культурного розвитку держави, її окремих територій, а також забезпечення реалізації державної політики у відповідних сферах суспільного життя, створення умов для реалізації громадянами їх прав і свобод" [7].

Викладаючи у дужках також поняття публічного управління, він вказує на те, що "державне управління" та "публічне управління" є тотожними поняттями.

Проте у зарубіжній літературі поняття публічного управління розуміється як самостійне і більш широке поняття.

Польський онлайн-журнал Wyracowania24.pl опублікував статтю, що присвячена різниці між поняттями "публічного управління" та "державного управління":

"Публічне управління часто плутають і використовують як взаємозамінні з терміном "державне управління". Ці поняття не ідентичними.

"Публічне управління" є терміном для загальних адміністративних функцій, здійснюваних владою відповідної країни. Воно поділяється в Польщі на органи місцевого самоврядування, державне управління на національному рівні та державне управління на місцях. "Публічне управління" – більш широке поняття, ніж "державне управління".

Публічне управління від державного відрізняє і критерій політики. Перше повинно бути аполітичним, його співробітники не можуть бути членами політичних партій або об'єднати свої функції з мандатом депутата чи сенатора. Проте, державне управління, що здійснюється, насамперед, Президентом, Радою міністрів та воевод не може зберегти критерій політичного нейтралітету, бо усі вони належать до політичної партії, яка перемогла на останніх виборах.

Як правило, основні завдання обох типів управління є подібними. Найбільш важливим є забезпечення громадського порядку, організаторська та забезпечувальна функції. Незалежно від того, про яке управління йде мова, вони діють згідно чинного законодавства. Положення, відповідно їх функціонування містяться в адміністративному праві. Вся адміністрація має владні повноваження та право використовувати примус" [3].

Абстрагуючись від поділу державного управління на державне управління на національному рівні та на місцях, а також беручи за увагу, що публічне управління, тобто "public administration" є більш широким поняттям, яке включає до себе поняття "державного управління", для більш детальної ілюстрації складемо схему, що наглядно відображає складові публічного управління (рис.1.1):

Рис.1.1. Складові публічного управління

Таким чином, на нашу думку, ототожнювання понять "публічного управління" та "державного управління" багатьма авторами є некоректним, бо поняття "публічного управління" є більш широким і включає в себе поняття "державного управління". Такі ототожнювання ми пов'язуємо з неточністю перекладу з англійської ("public administration"). Коректним перекладом для терміну "державного управління" є термін "government administration".

О.З. Босак у своїй статті поглиблюється в етимологічне дослідження поняття "публічне управління":

"Термін "публічне управління" (англ. public management), який замінив термін "публічне адміністрування" (англ. public administration), вперше використовує англійський державний службовець Десмонд Кілінг у 1972 р. [1, с. 15]. "Публічне управління – це пошук у найкращий спосіб використання ресурсів задля досягнення пріоритетних цілей державної політики" [1, с. 15] (визначення Кілінга). Поява нової форми управління у публічній сфері була спричинена потребою модернізувати організаційні структури і процедури, які вони використовують, для того, щоб усі інституції публічної сфери працювали краще. Публічне управління стосується ефективного функціонування всієї системи політичних інституцій. публічного управління.

У глосарії Програми розвитку ООН знаходимо твердження про те, що термін "публічне адміністрування" має два тісно пов'язаних значення: 1) цілісний державний апарат (політика, правила, процедури, системи, організаційні структури, персонал тощо), який фінансується за рахунок державного бюджету і відповідає за управління і координацію роботи виконавчої гілки влади та її взаємодію з іншими зацікавленими сторонами в державі, суспільстві та зовнішньому середовищі; 2) управління та реалізація різних урядових заходів, що пов'язані з виконанням законів, постанов та рішень уряду та управління, що пов'язане з наданням публічних послуг [9]. Щодо терміна "публічне управління", то Програма розвитку ООН послуговується визначенням, запропонованим американським ученим Джейм М. Шавріцом у Міжнародній енциклопедії державної політики та адміністрування: "Публічне управління – це галузь практики та теорії, яка є ключовою для публічного адміністрування та зосереджена на внутрішній діяльності державних установ, зокрема на вирішенні таких управлінських питань, як контроль, керівництво, планування, організаційне забезпечення, забезпечення інформаційними технологіями, управління персоналом, та оцінка ефективності" [8]. Відповідно до теорії публічного управління діяльність уряду і неприбуткових організацій в деяких важливих питаннях є подібною до діяльності установ приватного сектора. Таким чином, одні й ті самі управлінські інструменти, що максимізують ефективність та результативність роботи, можуть використовуватись як у приватному, так і у публічному секторі. Джей М.Шавріц наголошує на тому, що належне публічне управління має бути сфокусоване на забезпечення спроможності задля досягнення результатів. Роль менеджів у публічному секторі полягає у тому, щоб "заохочувати працівників, а також представників широкої громадськості та окремих організацій, працювати разом

для досягнення результатів, на які вони, можливо, мають незначний безпосередній вплив, зважаючи на децентралізацію влади" [8].

Крістофер Поллітт, професор з публічного управління Лювєнського католицького університету, стверджує, що термін "публічне управління" може вживатися у щонайменше трьох основних значеннях: діяльність державних службовців і політиків (1), структури і процедури органів державної влади (2), системне вивчення чи то діяльності, чи то структур та процедур (3) [2, с. 12-13].

Публічне управління включає, зокрема, ту діяльність, яка забезпечує ефективне функціонування всієї системи органів державної влади та органів місцевого самоврядування і передбачає широке залучення різних зацікавлених сторін до розробки та реалізації державної політики.

Для того щоб якнайкраще розкрити зміст нового поняття "публічне управління", звернемося до етимології слів "публічний" та "управління". Поняття "публічний" походить від латинського слова *publicus* – суспільний, народний. Мовознавець – лексиколог та перекладач Юліан Кобилянський у своєму латинсько-українському словнику слово *publicus* перекладає як "людовий, народний, громадський, державний" [11]. "Словник іншомовних слів" визначає поняття "публічний" як відкритий, гласний, суспільний [13, с. 560]. "Новий тлумачний словник української мови" подає кілька значень слова "публічний":

1. Який відбувається в присутності публіки, людей; прилюдний, привселюдний, гласний, відкритий.

2. Призначений для широкого відвідування, користування; громадський, загальний, загальнодоступний.

3. Стосується публіки [12, с. 843].

Оскільки в українській мові слова "публіка" (з наголосом на літеру "і") з діалектичного означає "ганьба, сором", то це породжує неоднозначне ставлення до використання слова "публічний" у словосполученні "публічне управління". Однак, звернувшись до етимології слова "публіка", отримуємо підтвердження того, що основне його значення – "народ, люди". Про це свідчить визначення цього поняття в "Етимологічному словнику української мови": "публіка" – група людей, що зібралася де-небудь (глядачі, слухачі); народ, люди; публікатор, публікація, публіцист, публіцистка, публічний, публіцистичний, публікувати; старе слово "публице" означає "публічно, всенародно" (1646 рік); запозичення із середньолатинської мови (слово "публіцист" і похідне від нього – з французької *publiciste* від *public* "публічний", лат. *Publicum* (*vulgus*) "простий (народ)" виникло з лат. *publicus* "народний", що постало внаслідок накладання лат. *poplicus* "належний народові", утвореного від *populus* "народ" і *publicus* "належний дорослим", похідного від *pubes*, "волосся, що з'являється при повнолітті; дорослі; народ", спорідненого з лат. *puer* "хлопець" [10, с. 625]. Лексикограф Володимир Даль виводить зміст терміна "публічний" з терміна "публіка" (від лат. *publica* – суспільство, народ, люди) і визначає його як всенародний, оголошений, явний, відомий; організований для публіки, суспільства, народний, загальнонародний, всенародний, вселюдний; всіма спільний, такий, що всім належить [9, с. 535] [6].

З позицій автора, необхідним є зазначити, що дефініція поняття "державного управління" повинна містити в собі пояснення відмінності від поняття "публічного управління".

Тому на нашу думку, державне управління – це складова публічного управління, що реалізується через діяльність органів усіх гілок державної влади та регулює суспільні відносини в державі.

Так, Ю.П. Битяк у своїй книзі "Адміністративне право України" зазначає, що "управління – це цілеспрямований вплив з боку керуючого суб'єкта на поведінку керованого об'єкта, на відповідні явища та процеси задля приведення їх у відповідність з певними закономірностями".

Публічне управління є частиною соціального управління.

Публічне управління складається з: державного управління, де суб'єктом виступає держава в особі відповідних структур, громадського управління, де суб'єктами є недержавні утворення.

Суб'єкти державного управління виступають від імені держави. Їх діяльність має юридично – владний характер. І забезпечується примусовою силою держави" [5].

Суб'єктами громадського управління виступають недержавні утворення. До них належать різні самоврядні структури. Вони виступають як суб'єкти публічного права виключно від свого імені тільки для вирішення питань, що визначені їх статутними документами.

Висновки. У статті було наведено різницю між поняттями "державне управління" та "публічне управління". Визначено, що поняття "публічне управління" є більш широким та включає в себе поняття "державного управління" та "місцевого самоврядування" разом. На базі розглянутих понять, запропонованих українськими вченими, автором надано дефініцію поняття "державне управління" як складової публічного управління.

Список використаних джерел

1. Keeling D. Management in Government / D. Keeling (1972), London: Allen & Unwin.
2. Pollitt C. Public Management Reform: A Comparative Analysis / C. Pollitt, G. Bouckaert. – Oxford : University Press, 2004. – 240 p.
3. Wypracowania24.pl [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://wypracowania24.pl/wos/1526/administracja-panstwowa-a-publiczna] . – Administracja państwowa a publiczna administracja – porównanie
4. Адміністративне право України : навчальний посібник / М. М. Бурбика, А. В. Солоняр, К. Д. Янішевська – Суми: видавничо-виробниче підприємство "Мрія", 2015. – 358 с.
5. Адміністративне право України [Підручник для юрид. вузів і фак./ Ю.П. Битяк, В.М. Гарашук, О.В. Дьяченко та ін.]; За ред. Ю.П. Битяка. – 2004. – 401 с.

Е. Ю. Соболева, асп.

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев, Украина

ПРОБЛЕМА ОПРЕДЕЛЕНИЯ ПОНЯТИЯ ГОСУДАРСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ В НАУЧНОЙ ЛИТЕРАТУРЕ

В статье рассмотрен вопрос определения понятия "государственного управления" различными авторами. Автором обозначена проблема отождествления понятия "государственного управления" с понятием "публичного управления". В статье разъяснено соотношение вышеупомянутых понятий и приведена авторская дефиниция, которая сформулирована на основе их разграничения.

Ключевые слова: государственное управление, механизмы государственного управления, публичное управление, местное самоуправление, государственное управление на местах.

K. Sobolieva, PhD student

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

THE PROBLEM OF DEFINING THE NOTION OF GOVERNMENT ADMINISTRATION IN SCIENTIFIC LITERATURE

In the article the question of the definition of "public administration" by various authors is highlighted. The author researches a problem of defining the concept of "government administration" with "public administration" as synonyms. The article explains the difference of the above-mentioned concepts and puts forward the author's definition, which is formulated on the basis of their differentiation.

Keywords: government administration, mechanisms of government administration, public administration, local self-government, state administration.

6. Босак О.З., Публічне управління як нова модель управління у державному секторі [Електронний ресурс] / О.З. Босак // Державне управління: теорія та практика. – 2010. – Випуск 2. – Режим доступу: <http://www.academy.gov.ua/ej/12/txts/10bozuds.pdf>

7. Висоцький О. Ю., Висоцька О. Є., Шаров Ю. П. Основи державного управління. – Частина I. – Дніпропетровськ: НМетАУ, 2008. – 52 с.

8. Глосарій Програми розвитку ООН. – Режим доступу : <http://www.unpan.org/Directories/ UNPublicAdministrationGlossary/>.

9. Даль В. И. Толковый словарь живого великорусского языка : в 4 т. / В. И. Даль. – М. : Рус. яз., 1999. – Т. 3: П. – 1999. – С. 535.

10. Етимологічний словник української мови : у 7 т. / ред. кол. : О. С. Мельничук (голов. ред. та ін. ; уклад. Р. В. Болдирев та ін., ред. тому 6 В. Т. Коломієць, В. Г. Скляренко). – К. : Наук. думка, 1983. – Т. 4. – Н-П. – 2003. – 656 с. – (Словники України).

11. Латинсько-український словар для середніх шкіл / зладив Юліан Кобилянський. – Відень, 1912.

12. Новий тлумачний словник української мови : у 4 т. 42000 слів / уклад. : В. Яременко, О. Сліпущко. – К. : Аконіт, 2000. – Т. 3 (О-Р). – 927 с.

13. Словник іншомовних слів / за ред. чл.-кор. АН УРСР О. С. Мельничука. – К., 1977. 14. Стеценко С. Г. / Адміністративне право України Навчальний посібник-К Атіка, 2007 – 624 с.

References

1. Keeling D. Management in Government / D. Keeling (1972), London: Allen & Unwin.
2. Pollitt C. Public Management Reform: A Comparative Analysis / C. Pollitt, G. Bouckaert. – Oxford: University Press, 2004. – 240 p.
3. Wypracowania 24.pl [Electron resource]. – Access mode: [http://wypracowania24.pl/wos/1526/administracja-panstwowa-a-publiczna]. – Administracja państwowa a publiczna administracja – porównanie
4. Administrative law of Ukraine: Textbook / M. Burbyka, A. Soloniar, K. Janiszewska – Sumy: publishing and production enterprise "Dream", 2015. – 358 p.
5. Administrative Law of Ukraine [Textbook for law universities and faculties. / Y. Bityak, V. Garashchuk, O. Dyachenko etc.]; edited by Y. Bityak. – 2004. – 401 p.
6. A. Bosak, Public administration as a new management model in the public sector [electronic resource] / O. Bosak // Public Administration: Theory and Practice. – 2010. – Issue 2 – Access: <http://www.academy.gov.ua/ej/12/txts/10bozuds.pdf>.
7. O. Vysotsky, O. Vysotska, Y. Sharov Fundamentals of Public Administration. – Part IV – Dnepropetrovsk: NMetAU, 2008. – 52 p.
8. Glossary of UNDP. [Electron resource]. – Access mode: <http://www.unpan.org/Directories/ UNPublicAdministrationGlossary/>
9. V. Dahl . Explanatory dictionary of the Great Living Russian: in 4 vol. / V. Dahl. – Moscow: Eng. lang., 1999. – Т. 3: PA – 1999. – S. 535.
10. Dictionary of the Ukrainian language: 7 t. / Ed. count. : O. Melnychuk (chairman. Ed. Et al., Way. R. Boldyrev et al., Eds. 6 as V. Kolomiets, V. Sklyarenko). – K: Naukova dumka, 1983 – Ex. 4 – N-P. – 2003. – 656 p. – (Dictionaries of Ukraine).
11. Latin-Ukrainian dictionary for middle school / Yulyian Kobylyansky. – Vienna, 1912.
12. New Dictionary of the Ukrainian language: in 4 vol. 42000 words / way. : V. Yaremenko, A. Slipushko. – K: Aconite, 2000. – Vol 3 (O-R). – 927 p.
13. The dictionary of foreign words / ed. Corr. UkSSR O. Melnychuk. – K., 1977. 14. S. Stetsenko / Administrative Law Textbook Ukraine-K Atika, 2007 – 624 pp.

Надійшла до редколегії 14.11.16

УДК: 351.86:659

О. В. Якібчук, асп.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА ЯК ФАКТОР СТІЙКОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ ТА СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Визначено деякі особливості державної політики в сфері екологічної безпеки в умовах глобалізації. З'ясовано, що важливим фактором стійкого розвитку держави в умовах глобалізації є інноваційна діяльність, перш за все у виробництві, що пом'якшує шкідливі умови існування сучасної людини. Зазначено, що ефективна екологічна політика держави впливає не тільки на економічні, але й на суспільно-політичні відносини в цілому.

Ключові слова: екологічна політика; екологічна безпека; екологічна політика держави; глобалізація.

Постановка проблеми: Дослідження екологічної безпеки як фактору стійкого розвитку держави є новою сферою, що набула актуальності в світі, який глобалізується. Також сьогодні змінюється характер екологічних загроз природного й техногенного характеру, небезпеки й загрози стають все більше взаємопов'язані, а їх дослідження більше зміщується в міждисциплінарну площину, що і зумовлює актуальність пропонованої проблематики. Також за рахунок антропогенної діяльності постійно зростає ризик природних катастроф, що часто являється першопричиною більшості надзвичайних ситуацій природного й техногенного характеру.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед дослідників державної політики в сфері екологічної безпеки слід відмітити праці таких вчених, як П. Харді [19], М. Хилько [20], В. Измалков, [6].

Метою статті є визначення деяких особливостей державної політики екологічної безпеки в контексті суспільної модернізації.

Виклад основного матеріалу. Реалізація екологічної політики потребує ефективного функціонування системи законодавства у сфері охорони навколишнього природного середовища, спрямованого на досягнення національних пріоритетів. Основними вимогами до такого законодавства є його відповідність Конституції України, наближення до відповідних директив ЄС, забезпечення впровадження багатосторонніх екологічних угод (конвенцій, протоколів тощо), стороною яких є Україна, соціальна прийнятність, реалістичність, економічна ефективність. Законодавство має сприяти гнучкому застосуванню відповідних економічних інструментів для стимулювання впровадження інноваційних екологічних технологій, розв'язанню екологічних проблем на місцевому рівні.

Сьогодні антропогенне і техногенне навантаження на навколишнє природне середовище в Україні у кілька разів перевищує відповідні показники у розвинутих країнах світу.

Комплекс проблем, пов'язаних із забезпеченням екологічної безпеки, обумовлений необхідністю перетворення природного середовища, що оточує людину. Біологічні і мінеральні ресурси навколишнього середовища є засобом виживання і джерелом розвитку для людини. На всіх історичних етапах взаємодія людської спільноти з природним середовищем носило суперечливий характер, так як розвиток одного з них залежало від розвитку іншого, було його обмежувачем, а значить, і умовою формування єдиного цілісного утворення, званого соціально-екологічною системою. Розгромна замовна стаття в середині ХХ століття парадигма коеволуції природи і суспільства [17] як умова, необхідність для виживання сучасного співтовариства людини, ґрунтувалася на виділенні трьох взаємопов'язаних підсистем, або функціональних блоків, соціально-екологічної системи: "людина / *hominum* – людство / соціум – біосфера / природа". Основоположним принципом взаємозв'язку функціонування складових блоків,

системоутворюючим фактором цієї цілісної системи є визначення потреб людини як комплексу умов, необхідних для його біологічного і соціального відтворення. При цьому важко піддається розробці дефініція "потреби людини" є об'єктивним обмежувачем для розвитку функціонального блоку "соціум" – у вигляді демографічного обмеження глобальної чисельності людства, а також для розвитку блоку "біосфера" – у вигляді визначення термодинамічних порогів її матеріально-енергетичного обурення і критеріїв обмеження інтенсивності вилучення біологічних і мінеральних ресурсів. Визначення суми потреб, необхідних для розвитку окремої середньостатистичної людини, є тією умовою, завдяки якій до цих пір відточується умова досягнення світового консенсусу між індустріальними, постіндустріальними державами при розподілі квот на вилучення природних ресурсів планети, оскільки скорочується ресурсний потенціал природи як обмежувач для розвитку блоку "соціум" обумовлює постійне зниження якості його життя і, як наслідок, зростання напруженості відносин у світовому співтоваристві. Поряд зі скороченням природних ресурсів причиною посилення напруженості міждержавних відносин між так званими розвинутими або постіндустріальними країнами, а також причиною підриву життєздатності розвиваються, або доіндустріальних, держав є прискорюються процеси глобалізації. Розпочата, на думку ряду експертів, в 90-х роках ХХ століття, глобалізація є вищою стадією розвитку процесів економічної інтеграції [2, 11, 12]. Вона характеризується формуванням єдиного глобального фінансового і інформаційного простору на основі просування інноваційних комп'ютерних технологій. Можливість наближення комп'ютерних технологій практично до кожної людини дозволила впливати на його споживчі критерії і ціннісні пріоритети, а в кінцевому підсумку – формувати свідомість суспільства. При цьому формування необхідної споживчої думки і попиту в епоху інформаційних технологій стало надприбутковим бізнесом, оскільки рентабельність інформаційного програмування особистості про "надцінності" рекламованого товару, який спонукає до покупки, тобто рекламної діяльності, набагато вище, ніж діяльності по перетворенню природи з метою створення цього товару. У свою чергу, формування необхідної громадської свідомості стало інструментом формування загального світового порядку на основі розмивання цінностей самоідентифікації особистості і окремих державних утворень. Однак відсутність механізмів зворотного зв'язку між віртуально програмованим співтовариством і "програмними" ідеологами сприяло втраті ними адекватного сприйняття навколишньої дійсності і формування безвідповідального ставлення до наслідків своєї діяльності, в першу чергу у так званій "інформаційній еліті" постіндустріальних країн (США, Великобританія та ін.). Прискорення глобалізації і поява інформаційних технологій змінило старі уявлення про роль природних, фінансових, інтелектуальних і технологічних ресурсів для розвитку суспільства, а також їх

співвідношення в країнах, що розвиваються і розвинених країнах. Формування єдиного ринкового простору як великої термодинамічної системи забезпечило прогресуючий розвиток так званого "інформаційного співтовариства". Концентрація "інформаційних технологій" і "інформаційного співтовариства" в розвинених країнах сприяла винаходу ними нового механізму освоєння ринкового простору, званого Метатехнологія [3, 11]. Її впровадження не дозволяє розробникам технологічної продукції вступати в конкурентні відносини з її користувачами, тобто з індустріальними і доіндустріальними країнами. Аналогічний приклад: впровадження технологій мережевого комп'ютера дає можливість його розробнику контролювати інформаційний зміст комп'ютера кожного користувача мережі, тобто перебувати поза конкуренцією. Поява метатехнологій руйнує сформовану систему фінансової конкуренції, тому що передові технології як джерела стабільного прибутку, як правило, не продаються. Такий стан сприяє закріпленню технологічного та економічного розриву між країнами, що розвиваються і розвиненими країнами. У цих умовах ключовими ресурсами розвитку "інформаційного співтовариства" стають мобільні фінанси. Їх вливання в нові економіки йдуть на інтелектуальну підготовку персоналу і на розгортання ліцензійних технологій, які допускають можливість лише короточасного тиражування продукції, що випускається. Підсумком такого "взаємозв'язку" є вилучення інтелектуальних і фінансових ресурсів у країни, що розвивається, які, за умов паритетного взаємозв'язку, могли б піти на будівництво її державних і громадських інститутів, тобто на розвиток. Крім того, розвиток менш рентабельних економічних систем не відповідає екологічним стандартам та є зазвичай застарілою технологією заповненою у розвинених країн і їх подальше розміщення в країнах що розвиваються ускладнює вирішення проблем, пов'язаних зі зростаючим забрудненням природного середовища. Ця політика розвинених країн логічно суперечить їх спрямованості на просування більш строгих екологічних стандартів, що розробляються ними для нових технологій, наприклад для бензинового палива та автомобільних двигунів. Метою такої акції в більшій мірі є не стільки стурбованість станом навколишнього середовища, скільки придушення технологічних відстаючих учасників ринку, а також закріплення положення, яке дозволяє розробникам інформаційних технологій перебувати поза ринковою конкуренцією. З цієї ж причини ряд розвинених країн до сих пір не підписує протокол Кіотської угоди, що накладає на його учасників істотні обмеження щодо викиду промислових забруднювачів у навколишнє середовище. Домінантою отримання стійкого прибутку пояснюється і спонукальна мотивація "інформаційної еліти" розвинених країн, яка дозволяє їм утримувати існуючий технологічний розрив між розвиненими і країнами, що розвиваються і, відповідно, економічну пріоритетність. Застосовувана політика подвійних стандартів, безвідповідальні акції по погіршення екологічного стану навколишнього середовища, використання інструменту конкуренції як знаряддя знищення слабких учасників ринку, а також формування глобальних монополій, що виключають управління ними з боку окремих держав, змінює раніше сформовані принципи стабільних ринкових відносин, підсилює їх напруженість, що вносить невизначеність в розвиток цілого ряду держав [11]. Розроблено правові підходи до вирішення проблем, що склалися в сфері національної та, в тому числі, екологічної безпеки. Правова категорія безпеки розуміється як стан захищеності життєво важливих інтересів особистості, держави і суспільства від зовнішніх і внутрішніх

загроз. При цьому можливі загрози погіршення екологічної ситуації в нашій країні обумовлені переважним розвитком паливно-енергетичних галузей промисловості, нерозвиненістю законодавчої бази в сфері природоохоронної діяльності, а також використанням території держави як місця для поховання небезпечних хімічних і радіоактивних речовин, які збільшують ймовірність виникнення техногенних катастроф. Пріоритетними напрямками діяльності держави в екологічній сфері є раціональне використання природних ресурсів, запобігання радіаційного та хімічного забруднення навколишнього середовища, екологічне виховання та освіту.

Засади національної політики держави в сфері екологічної безпеки ґрунтуються на дотриманні пріоритетності життя і здоров'я своїх громадян, суверенітет держави над своїми природними ресурсами, запобігання ймовірних загроз від виникнення природних і техногенних надзвичайних ситуацій, невідворотної відповідальності за завдану шкоду природі і суспільству; на організації системи державного моніторингу за станом природного середовища, здоров'я та соціального благополуччя громадян; на забезпеченні достовірної інформованості громадян про ймовірні загрози і інших положеннях. В даний час концепція екологічної освіти і кадрової підготовки фахівців, здатних вирішувати практичні завдання в сфері екологічної діяльності, заснована на впровадженні послідовно застосовуваних етапів освітнього процесу. Етапні підходи екологічної освіти при підготовці фахівців включають отримання ними знань, необхідних для розуміння причин, що призводять до виникнення проблемних екологічних ситуацій, для аналізу стратегічних і тактичних підходів, застосовуваних при вирішенні довгострокової і близькотермінової екологічних проблем, в першу чергу, на основі теорії управління екологічними ризиками, а також отримання знань, необхідних для вирішення завдань, що виникають при ліквідації наслідків розвитку екологічних проблем і надзвичайних ситуацій. При цьому для розуміння причин, що призводять до виникнення локальних і глобальних екологічних проблем, необхідні уявлення про межі екологічної толерантності організму людини, біологічних видів, окремих утворень, що корелюють з толерантністю уявлень про техногенні обмеження, що накладаються на окремі види перетворювальної діяльності людини. Принципи рішення довгострокових екологічних проблем засновані на організації системи глобального моніторингу за станом навколишнього середовища, техногенної діяльністю світової спільноти, його здоров'ям і соціально-економічним благополуччям, а також на оцінці даних, одержуваних за допомогою систем геоінформаційного аналізу, моделювання можливих соціально-екологічних проблем, способів їх вирішення, розробці довгострокових прогнозів стійкого розвитку природи і суспільства. Принципи рішення близькотермінової екологічних проблем – на оцінці прогнозів регіональної перетворювальної діяльності людини, надійності функціонування локальних технологічних систем, виникнення ймовірних загроз, ризиків заподіяння шкоди людині і природному середовищу, а також на розробці способів профілактичного захисту до виникнення прогнозованих несприятливих подій і, відповідно, після їх виникнення, тобто на стадії ліквідації наслідків розвитку надзвичайних ситуацій.

Третій етап підготовки фахівців в сфері екологічної діяльності передбачає отримання ними спеціальних знань з технологічних, організаційних та правових аспектів вирішення екологічних проблем, що виникають в ході практичного природокористування або заняття природоохоронною діяльністю [4, 5]. При цьому техно-

логічні способи вирішення екологічних проблем орієнтовані на отриманні інженерних знань, необхідних для оцінки екологічної надійності функціонування існуючих технологій, що застосовуються в паливно-енергетичному, транспортному, будівельному, гірничодобувному, переробному та інших секторах промисловості.

Організаційні підходи вирішення екологічних проблем спираються на вивчення принципів організації і управління, економіки природокористування та природоохоронної діяльності. Правові аспекти вирішення екологічних проблем засновані на отриманні знань, необхідних для визначення об'єктів природоохоронної діяльності, прав громадян і юридичних осіб в ході їх взаємодії з природним середовищем, а також знань, необхідних для визначення правових категорій в сфері екологічної діяльності та правових відносин в процесі забезпечення екологічної безпеки при здійсненні промислово-господарських, оборонних і інших видів діяльності суб'єктами природокористування. Одним з важливих напрямків екологічної безпеки є методологічна розробка прогностичних підходів до обґрунтування теорії управління факторами екологічного ризику [1, 6].

При цьому під ризиком розуміють ймовірність або частоту виникнення несприятливої події за певний період часу, наслідки якого можуть надавати несприятливий вплив на сталий розвиток природи, суспільства або людини. Розроблені підходи до управління ризиками ґрунтуються на ідентифікації потенційних ризиків; кількісної та якісної оцінки їх небезпеки для окремих осіб, груп населення і навколишнього середовища, а також на управлінні ними шляхом прийняття рішень і здійсненні практичних заходів, спрямованих на мінімізацію їх впливу. Управління факторами екологічного ризику, тобто фактично управління навколишнім середовищем як системою надзвичайно високої складності відповідно до закону неповноти інформації завжди пов'язане з недостатністю знань для апріорного судження про наслідки перетворювальної діяльності людини. Існуючі види критеріїв екологічного ризику поділяють: – на прийнятні ризики, рівень збитку від яких виправданий з позиції екологічного, економічного та соціального підходу;

– на гранично допустимі ризики, які розуміють як величину максимально прийнятнього ризику, незалежно від соціально-економічних інтересів окремих олігархічних груп населення; – на нехтування ризиків, які розуміють як мінімальну величину прийнятнього ризику, яку можна порівняти з амплітудою природно-фонових коливань що відповідає 1% від гранично допустимого ризику.

Крім того, виділяють індивідуальні ризики, які розуміють як частоту несприятливої події і можливих збитків для окремої людини. Вони використовуються для порівняльної оцінки ризику окремих груп населення, що проживають на різній віддаленості від небезпечних об'єктів природного та техногенного походження. Індивідуальні ризики від систематичного впливу пов'язані з довготривалим надходженням однорідних забруднювачів у навколишньому середовищі, які при безперервному впливі становлять потенційну небезпеку для стану здоров'я людини.

Індивідуальні ризики спільної дії пов'язані з впливом на організм людини чинників різного походження (фізичних, хімічних, біологічних), які при одночасному впливі можуть збільшувати показники смертності або стану здоров'я. Соціальні ризики розуміють як негативні події, що підвищують ймовірність виникнення збитків для певної групи людей. Отже, управління ризиками – це прийняття рішень, заснованих на дотриманні балансу між оцінкою ступеня соціальної значущості несприятливої події для природи або групи людей і економічними мо-

жливостями його мінімізації в умовах конкретного співтовариства. Так, індивідуальний ризик загибелі при пожежах в нашій країні становить $1,3 \cdot 10^{-4}$, тобто 1,3 летального випадку на 10 000 чол. / рік, в той час як соціально прийнятним рівнем такого ризику вважається величина рівна $3 \cdot 10^{-6}$ чол. / рік. Однак її досягнення потребує щорічного фінансового вкладення на рівні 900 млн. доларів, що є неприйнятним для економіки нашої країни. Експертні оцінки, проведені фахівцями з аналізу практичного досвіду в цій сфері діяльності, показали, що гранично допустимі рівні індивідуального ризику в Україні повинні перебувати в інтервалі значень від 10^{-5} до 10^{-4} на рік. При цьому для новозведених будівель його значення повинні складати 10^{-5} , а для діючих будівель – 10^{-4} на рік [1].

Наприкінці ХХ ст. людство втрачало внаслідок аварій та катастроф 5-10 % сукупного валового продукту, тоді як його щорічний приріст становив лише 2-3%. Хоча в сучасному глобалізованому світі екологічна безпека є проблемою транснаціональною, та не може вирішуватись зусиллями лише однієї держави, подолання екологічних загроз є обов'язковою складовою економічної політики держави та основним завданням екологічної безпеки окремо взятої держави. Для здійснення екологічної політики на державному рівні необхідно усвідомлювати економічну спроможність розв'язання екологічних проблем у контексті певних екологічних загроз і фінансової спроможності. Основним показником, який використовується в міжнародній статистиці, є співвідношення активності держави в царині екологічної політики з певними значеннями розміру ВВП на душу населення на рік. Так, Японія розпочала активне впровадження екологічної політики після досягнення ВВП на душу населення на рівні 1600 дол. США, а Тайвань – 5500 дол. США. Але основою для визначення спроможності до реалізації тієї чи іншої моделі екологічної політики є національний інтерес у сфері екологічної безпеки. Національний екологічний інтерес є фундаментальною цінністю суспільства, яка спирається на поєднання інтересів регіону, міста, об'єкта з інтересами держави та глобальної спільноти, дотримання міжнародних угод у цій сфері. Національний екологічний інтерес забезпечується державними інституціями й державною політикою у сфері екологічної безпеки [6, с. 105-106].

Питання екологічної безпеки є важливою ознакою суверенної держави, нагальною потребою суспільства та кожної людини, особливо для суспільства перехідного типу, де кризи та конфлікти зустрічаються так часто, що здається ніби країна не виходить з них. За таких умов керівництво держави мусить постійно приділяти підвищену увагу виробленню виваженої політики національної безпеки. На сьогодні, мабуть, немає більш вживаних слів, ніж "безпека". І це зрозуміло, оскільки поняття "безпека" охоплює практично усі сфери життєдіяльності суспільства.

Список використаних джерел

1. Воробьев, Ю. Л. Нормирование рисков техногенных чрезвычайных ситуаций / Ю. Л. Воробьев, Н. П. Колпаков, Ю. Н. Шебеко // Проблемы анализа риска. 2004. Т. 1, № 2. С. 116–124.
2. Гураев, В. А. Глобальные вызовы человечеству / В. А. Гураев. М. : Логос, 2002. 197 с.
3. Делягин, М. Б. Общая теория глобализации / М. Б. Делягин. М. : Инфра-М, 2003. 768 с.
4. Духно, Н. А. Экологическое право в России / Н. А. Духно, Г. В. Чубуков. М. : Экзамен, 2006. 446 с.
5. Жаворонкова, Н. Г. Эколого-правовые проблемы обеспечения безопасности при чрезвычайных ситуациях природного и техногенного характера / Н. Г. Жаворонкова. М. : Экзамен, 2007. 168 с.
6. Измалков В. И. Техногенная и экологическая безопасность и управление риском / В. И. Измалков, А. В. Измалков. СПб. : НИЦ ЭБ РАН, 1998. 482 с.

7. Косенко Д. В. Институціалізація сфери політичної відкритості в процесі демократичних трансформацій / Д.В. Косенко // Гуманітарні студії. 36. наук. праць. – К.: ВПЦ "Київський університет", 2015. – Вип. 26. – С. 142-148.

8. Косенко Д. В. Концепція раціональності як платформа для суспільно-політичних інновацій / Д.В. Косенко // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Філософія. Політологія, 2014. Вип. 3 (117). – С. 33-35.

9. Косенко Д. В. Рационализация политической власти демократических пространств в теории коммуникативного действия Юргена Хабермаса / Д.В. Косенко // Вестник Российского университета дружбы народов. Серия политология – М.: ИПК РУДН, 2013. Вып. 4. – С. 98-106.

10. Косенко Д. В. Рационализация политической власти как платформа для общественных инноваций в постнациональном государстве / Д.В. Косенко // Молодой ученый. Ежемесячный научный журнал. – Казань: ООО "Издательский дом Молодой ученый", 2014. №12 (71). – С. 336-339.

11. Кочетов, Э. Т. Геоэкономика. Освоение мирового экономического пространства / Э. Т. Кочетов. М.: БЕК, 2002. 480 с.

12. Линдси, Б. Глобализация: повторение пройденного. Неопределенное будущее глобального капитализма : пер. с англ. / Б. Линдси. М.: Альпина бизнес букс, 2006. 416 с.

13. Мала енциклопедія міжнародної безпеки / [за заг. ред. Ю.Л. Бошицького, О.В. Потехіна]. – К.: Вид-во Європейського університету, 2012. – 368 с.

14. Реймерс, Н. Ф. Надежды на выживание: Концептуальная экология / Н. Ф. Реймерс. М.: Наука, 1987. 187 с.

15. Харди П. Нужен прорыв в экологическом сотрудничестве // Международная жизнь. – 1990. – С. 118-125.

16. Хилько М.І. Екологізація політики / М.І. Хилько // Монографія. – К.: ВАДЕКС, 2014. – 244 с.

17. Холотунцев, Ю. Л. Экология и экологическая безопасность / Ю. Л. Холотунцев. М.: Изд. центр "Ака-демия", 2002. 480 с.

18. Шумпетер И. Теория экономического развития: исследования предпринимательской прибыли, капитала, кредита и цикла конъюнктуры. – М.: Прогресс, 1982. – 455 с.

19. Экологическое образование в России: теоретические аспекты / под ред. А. Н. Захалебного. М.: Тобол, 1997. 160 с.

References

1. Vorobev, Y. L. Normirovanie riskov tehnogennykh chrezvychaynykh situatsiy / Y. L. Vorobev, N. P. Kolpakov, Yu. N. Shebeko // Problemy analiza riska. 2004. T. 1, # 2. S. 116–124.

2. Guraev, V. A. Globalnye vyzovy chelovechestvu / V. A. Guraev. M.: Logos, 2002. 197 s.

3. Delyagin, M. B. Obschaya teoriya globalizatsii / M. B. Delyagin. M.: Infra-M, 2003. 768 s.

4. Duhno, N. A. Ekologicheskoe pravo v Rossii / N. A. Duhno, G. V. Chubukov. M.: Ekzamen, 2006. 446 s.

5. Zhavoronkova, N. G. Ekologo-pravovyye problemy obespecheniya bezopasnosti pri chrezvychaynykh situatsiyah prirodnoy i tehnogennoy haraktera / N. G. Zhavoronkova. M.: Ekzamen, 2007. 168 s.

6. Izmalkov V. I. Tehnogennaya i ekologicheskaya bezopasnost i upravlenie riskom / V. I. Izmalkov, A. V. Izmalkov. SPb.: NITs EB RAN, 1998. 482 s.

7. Kosenko D. V. Institutsializatsiya sferi politichnoyi vdkritosti v protsesl demokratichnih transformatsiy / D.V. Kosenko // Gumanitarni studiyi. Zb. nauk. prats. – K.: VPTs "KiYivskiy univrsitet", 2015. – Vip. 26. – S. 142-148.

8. Kosenko D. V. Kontseptsiyaratsionalnosti yak platforma dlya suspilno-politichnihinnovatsiy / D.V. Kosenko // Visnik KiYivskogo natsionalnogouniversitetuimeni Tarasa Shevchenka. Filosofiya. Politologiya, 2014. Vip. 3 (117). – S. 33-35.

9. Kosenko D. V. Ratsionalizatsiya politicheskoy vlasti demokraticeskikh obschestv v teorii kommunikativnogo deystviya Yurgena Habermasa / D.V. Kosenko // Vestnik Rossiyskogo universiteta družby narodov. Seriya politologiya – M.: IPK RUDN, 2013. Vyip. 4. – S. 98-106.

10. Kosenko D.V. Ratsionalizatsiya politicheskoy vlasti kak platforma dlya obschestvennykh innovatsiy v postnatsionalnom gosudarstve / D.V. Kosenko // Molodoy ucheniy. Ezhemesyachnyy nauchnyy zhurnal.– Kazan: OOO "Izdatelskiy dom Molodoy ucheniy", 2014. #12 (71). – S. 336-339.

11. Kochetov, E. T. Geoekonomika. Osvoenie mirovogo ekonomicheskogo prostranstva / E. T. Kochetov. M.: BEK, 2002. 480 s.

12. Lindsy, B. Globalizatsiya: povtorenie proydennogo. Neopredelennoe budushee globalnogo kapitalizma : per. s angl. / B. Lindsy. M.: Alpina biznes buks, 2006. 416 s.

13. Mala entsiklopediyamizhnarodnoyi bezpeki / [za zag. Red. Yu.L. Boshitskogo, O.V. PotEhina]. – K.: Vid-vo Evropeyskogo universitetu, 2012. – 368 s.

14. Reymers, N. F. Nadezhdy na vyzhivanie: Kontseptualnaya ekologiya / N. F. Reymers. M.: Nauka, 1987. 187 s.

15. Hardi P. Nuzhen proryiv v ekologicheskome sotrudnichestve // Mezhdunarodnaya zhizn. – 1990. – S. 118-125.

16. Hilko M.I. Ekologizatsiyapolitiki / M.I. Hilko // Monografiya. – K.: VADEKS, 2014. – 244s.

17. Holotuntsev, Yu. L. Ekologiya i ekologicheskaya bezopasnost / Yu. L. Holotuntsev. M.: Izd. tsentr "Aka-demiya", 2002. 480 s.

18. Shumpeter I. Teoriya ekonomicheskogo razvitiya: issledovaniya predprinimatelskoy pribyli, kapitala, kredita i tsikla kon'yunktury. – M.: Progress, 1982. – 455 s.

19. Ekologicheskoe obrazovanie v Rossii: teoreticheskie aspekty / pod red. A. N. Zahalebnogo. M.: Tobol, 1997. 160 s.

Надійшла до редколегії 22.11.16

A. V. Yakibchuk, asp.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ЭКОЛОГИЧЕСКАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ КАК ФАКТОР УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ ГОСУДАРСТВА И ОБЩЕСТВА В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

Определены некоторые особенности государственной политики в сфере экологической безопасности в условиях глобализации. Выяснено, что важным фактором устойчивого развития государства в условиях глобализации инновационная деятельность, прежде всего в производстве, что смягчает вредные условия существования современного человека. Отмечено, что эффективная экологическая политика государства влияет не только на экономические, но и на общественно-политические отношения в целом.

Ключевые слова: экологическая политика; экологическая безопасность; экологическая политика государства; глобализация.

O. Yakibchuk, PhD student

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

ENVIRONMENTAL SAFETY AS A FACTOR OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE STATE AND SOCIETY IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION

Determined some features of the state policy in the sphere of ecological security in the context of globalization. It was found that an important factor for sustainable development of the state under globalization is innovative activity, primarily in the manufacture that mitigates harmful conditions for the existence of modern man. It is noted that an effective environmental policy affects not only on economic, but also on social and political relations as a whole.

Keywords: ecological Politics; ecological security; ecological policy of the state; globalization.

Наукове видання

ВІСНИК

КИЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

Випуск 3(7)

Друкується за авторською редакцією

Оригінал-макет виготовлено Видавничо-поліграфічним центром "Київський університет"

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних, власних імен та інших відомостей. Редколегія залишає за собою право скорочувати та редагувати подані матеріали.

Формат 60x84^{1/8}. Ум. друк. арк. 4,9. Наклад 300. Зам. № 217-8120.
Гарнітура Arial. Папір офсетний. Друк офсетний. Вид. № Фл8.
Підписано до друку 29.11.16

Видавець і виготовлювач
Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет"
01601, Київ, б-р Т. Шевченка, 14, кімн. 43
☎ (38044) 239 3222; (38044) 239 3172; тел./факс (38044) 239 3128
e-mail: vpc@univ.kiev.ua
[http: vpc.univ.kiev.ua](http://vpc.univ.kiev.ua)
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1103 від 31.10.02